

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
GRĀMATVEDĪBAS UN AUDITA KATEDRA

**DEBITORU PARĀDU UZSKAITE, NOVĒRTĒŠANA UN ANALĪZE
SILTUMAPGĀDES UZŅĒMUMOS.**

MAĢISTRA DARBS

Autors: Ilze Heinola

Stud. apl. ih11013

Darba vadītāja: docente dr.oec. Ruta Šneidere

RĪGA 2012

ANOTĀCIJA

Maģistra darbā izpētītas siltumapgādes uzņēmumos pielietotās debitoru parādu uzskaites un novērtēšanas metodes, noteikta metodes izvēles ietekme uz debitoru parādu atgūstamo vērtību. Izpētīta gan debitoru uzskaites reglamentācija gan nozares regulējošās likumdošanas ietekme uz debitoru vadību. Veikts nozares debitoru parādu novērtējums un noteiktas tiem raksturīgās iezīmes. Pamatojoties uz iegūtajiem rezultātiem izstrādāti priekšlikumi debitoru parādu efektīvākai vadībai. Pētījums veikts balstoties uz piecu siltumapgādes nozares uzņēmumu grāmatvedības politikas aprakstiem, gada pārskatu un iekšējiem uzņēmumu grāmatvedības datiem.

Atslēgas vārdi: uzkrājumi nedrošiem parādiem; grāmatvedības politika; metodes izvēle, siltumapgādes nozare .

Annotation

This master's thesis explores methods of accounting and valuation of debt applied in heating companies, specific method's impact on value of recoverable debt. It explores regulation of accounting debtors and sector regulation effect on the accounts receivable management. Carried out valuation of sector account receivables and identified those characteristics. Based on the results, proposals are made for more efficient management of accounts receivables. Research done based on five heating companies' accounting policies, annual reviews and companies internal accounting data.

Keywords: provisions for doubtful/bad debt; accounting policy; choice of method; heating sector.

SATURS

Ievads.....	5
1. Debitoru parādu uzskaites reglamentācija.....	8
1.1. LR normatīvo aktu prasības un prakse.....	8
1.2. Starptautiskie grāmatvedības standarti un prakse.....	17
1.3. Nodokļu likumdošanas ietekme uz debitoru parādiem.....	23
2. Pētāmo siltumapgādes uzņēmumu debitoru parādu grāmatvedības politikas novērtējums un analīze.....	34
2.1. Uzņēmumu saimnieciskās darbības vispārējs raksturojums.....	34
2.2. Debitoru parādu uzskaites grāmatvedības politikas izvērtējums un salīdzinājums.....	50
2.3. Debitoru parādu finansiālā analīze.....	61
3. Siltumapgādes uzņēmumu debitoru parādu vadības īpatnības.....	68
3.1. Nozares regulējošās likumdošanas ietekme uz debitoru parādu vadību.....	68
3.2. Nozares attīstības tendences.....	74
Rezultāti.....	81
Secinājumi.....	86
Izmantotā literatūra un avoti.....	92
Pielikumi.....	96
1. Pielikums „Uzņēmuma A finanšu pārskatu informācija (LVL) 2008.-2011. gads.....	96
2. Pielikums „Uzņēmuma B finanšu pārskatu informācija (LVL) 2008.-2011. gads.....	98
3. Pielikums „Uzņēmuma C finanšu pārskatu informācija (LVL) 2008.-2011. gads.....	100
4. Pielikums „Uzņēmuma D finanšu pārskatu informācija (LVL) 2008.-2011. gads.....	102
5. Pielikums „Uzņēmuma E finanšu pārskatu informācija (LVL) 2008.-2011. gads.....	104
6. Pielikums „Pētāmo uzņēmumu debitoru parādi pa mēnešiem (LVL) 2010.-2011.g....	106
7. Pielikums „Procentuāli saņemtās samaksas aprēķins”.....	106
8. Pielikums „Uzņēmuma apgrozāmo līdzekļu struktūra (LVL)”.....	107
9. Pielikums „Uzņēmumu peļņas rādītāji (tūkst. LVL) 2008-2011. Gads.....	108
10. Pielikums „Kopsavilkums par 2010/2011. Gada apkures sezonas datiem (LVL).....	108
11. Pielikums „E.Altmana bankrota prognozēšanas indeksa Z’ aprēķins”.....	108
12. Pielikums „E.Altmana bankrota prognozēšanas indeksa Z’’ aprēķins uzņēmums C.	109
13. Pielikums „Dž. Fulmera bankrota prognozēšanas indeksa H aprēķins”.....	110
14. Pielikums „Informācija par šaubīgiem debitoriem, uzņēmumi A;B;C;D;E.....	113
15. Pielikums „Parādu grupēšana pēc to vecuma (ieکشējie grāmatv.dati) 2010-2011. g....	114
16. Pielikums „Debitoru inkasācijas laika aprēķins, dienās”.....	116
17. Pielikums „Debitoru kavēto maksājumu procentuāls aprēķins”.....	116
18. Pielikums „Uzkrājumu veidošanas aprēķins mainot metodi un tā ietekme uz finan.r...	117
19. Pielikums „Pētāmo uzņēmumu likviditātes rādītāji”.....	121
20. Pielikums „Pētāmo uzņēmumu anketu dati”.....	122

IEVADS

Patreizējā ekonomiskā situācija valstī, arvien biežāk, liek runāt par arvien pieaugošiem debitoru parādiem siltumapgādes nozarē, par iespējamiem uzņēmumu bankrotiem, un patērētāju nevienlīdzīgo situāciju. Lai izvērtētu debitoru parādu nozarē kopumā ir nepieciešama adekvāti salīdzināma informācija, taču Latvijas Republikas likumdošana pieļauj dažādas metodes un paņēmienus kā noteikt un izvērtēt šaubīgo debitoru parādu, uzkrājumu veidošanas apjomus. Tā kā liela daļa siltumapgādes uzņēmumu parādnieku ir fiziskas personas, namu apsaimniekotāji vai dzīvokļu kooperatīvās sabiedrības, maksājumi bieži tiek veikti tikai daļēji, ir apgrūtināta gan šaubīgo parādu atzīšana gan bezcerīgo parādu norakstīšana. Līdz ar to ir izveidojusies situācija, ka debitoru parādi nozares uzņēmumos pieaug un bieži vien uzrādītā debitoru parādu summa nav atbilstoša to patiesajai atgūstamai vērtībai.

Maģistra darba mērķis ir izpētīt debitoru parādu uzskaites un novērtēšanas metodes, un noteikt to izvēles ietekmi uz debitoru parādu atgūstamās vērtības noteikšanu, kā arī izstrādāt priekšlikumus debitoru parādu efektīvākai vadībai siltumapgādes uzņēmumos.

Mērķa sasniegšanai izvirzīti šādi uzdevumi:

- 1) Izpētīt Latvijas normatīvo aktu prasības debitoru parādu uzskaitē, novērtēšanai un atspoguļošanai grāmatvedībā;
- 2) Izpētīt Starptautisko grāmatvedības standartu prasības un ārvalstu praksi debitoru parādu uzskaitē un novērtēšanā;
- 3) Izpētīt speciālajā literatūrā analizētās debitoru parādu uzskaites un novērtēšanas metodes;
- 4) Veikt siltumapgādes uzņēmumu anketēšanu, noteikt debitoru parādu atzīšanas, uzskaites un izvērtēšanas tendences siltumapgādes uzņēmumos;
- 5) Izvērtēt grāmatvedības politiku pētāmajos uzņēmumos;
- 6) Veikt pētāmo uzņēmumu debitoru parādu analīzi pēc uzņēmumu gada pārskatu datiem un iekšējiem nepublicētiem grāmatvedības datiem;
- 7) Izpētīt šaubīgo debitoru parādu novērtēšanas metodes izvēles ietekmi uz uzņēmuma maksātspējas rādītājiem;

- 8) Izveidot matricu, kurā būtu atspoguļoti debitoru parādu atlikumi, pēc visām iespējamām debitoru parādu novērtēšanas metodēm, visiem pētāmajiem uzņēmumiem ar mērķi noteikt metodes izvēles ietekmi uz debitoru parādu atlikumiem;
- 9) Apkopot svarīgākās īpatnības debitoru parādu vadīšanai siltumapgādes uzņēmumos, noteikt tām raksturīgāko problēmu loku;
- 10) Noteikt nozares regulējošās likumdošanas ietekmi uz debitoru parādu vadīšanu;
- 11) Izstrādāt priekšlikumus debitoru parādu uzskaites pilnveidošanai siltumapgādes nozarē, lai veicinātu to efektīvāku vadību.

Maģistra darba pētījums veikts pamatojoties uz LR normatīvo aktu prasībām, Starptautisko grāmatvedības un revīzijas standartu prasībām, nozares speciālo literatūru un zinātniskajiem rakstiem un publikācijām presē un internetā. Darba gaitā izmantoti piecu siltumapgādes uzņēmumu grāmatvedības dati, grāmatvedības politikas apraksti un gada pārskati laika periodā no 2008. līdz 2011. gadam.

Laika periods 2008. līdz 2011. gads izraudzīts ar mērķi, lai tiktu atspoguļota uzņēmumu aktuālā situācija un tā būtu salīdzināma ar iepriekšējiem datiem. Šajā periodā aktualizējās straujais debitoru parādu pieaugums, kas radies ar iedzīvotāju maksāspējas krišanos ekonomiskās krīzes laikā.

Darba struktūra ir veidota tā, lai sākumā izvērtētu LR normatīvo aktu prasības attiecībā uz debitoru parādu atzīšanu, uzskaiti, šaubīgo debitoru atzīšanu un bezcerīgo debitoru parādu norakstīšanu, kā arī veiktu salīdzināšanu ar Starptautisko standartu prasībām un praksi. Papildus vēl tiks izpētīta nodokļu likumdošanas ietekme uz debitoru parādiem. Darba otrajā daļā sekos iepazīstināšana ar izvēlētajiem siltumapgādes uzņēmumiem, izpētīts to patreizējais finansiālais stāvoklis. Tiks analizētas šo uzņēmumu izvēlētas debitoru parādu izvērtēšanas un uzkrājumu šaubīgiem debitoriem noteikšanas metodes un to ietekme uz bilanci uzrādīto atgūstamo debitoru vērtību. Pēc tam tiks veikta siltumapgādes uzņēmumu debitoru parādu finansiālā analīze, lai varētu noteikt un izvērtēt nozarei raksturīgākās īpatnības un definēt esošo problēmu loku attiecībā uz debitoru uzskaiti. Lai izprastu nozares debitoru parādu vadības īpatnības tiks izpētīta nozari ietekmējošā likumdošana, kurai ir tieša ietekme uz debitoru parādiem, kā arī apskatītas nozares attīstības tendences. Pētījuma rezultātā tiks novērtēta šaubīgo debitoru parādu uzskaites politikas izvēles ietekme uz gada pārskatā atspoguļoto debitoru parāda summu un apkopoti siltumapgādes debitoru analīzes rezultāti, kas raksturo nozares īpatnības debitoru vadībā.

Pētījums galvenokārt vērsts uz **pircēju un pasūtītāju parādu analīzi**, neņemot vērā, to ka debitoru parādu sastāvā ietilpst arī cita veida prasības pret fiziskām un juridiskām personām, konkrēti – nodokļu pārmaksas, avansa maksājumi par pakalpojumiem vai precēm, norēķinu atlikumi ar darbiniekiem, kā arī neiemaksātās daļas sabiedrības kapitālā, nākamo periodu izmaksas un uzkrātie ieņēmumi. Šāda izvēle veikta sakarā ar to, ka šie parādi nav radušie saistībā ar realizāciju, noslēgtajiem līgumiem par pakalpojumu sniegšanu, uz tiem nav attiecināms termiņš izstāvēšanas ilgums, šīs debitoru summas ir atkarīgas no uzņēmuma kopējās resursu vadības un ir attiecināmas uz izmaksām vai ieņēmumiem (nākamo periodu ieņēmumi un izdevumi) nākamajā pārskata periodā, tās var realizēt dzēšot citus parādus (nodokļu pārmaksas).

1. DEBITORU PARĀDU UZSKAITES REGLAMENTĀCIJA

1.1. LR normatīvo aktu prasības un prakse

Latvijas Republikā debitoru uzskaites pamatprasības noteiktas vairākos likumos un ministru kabineta noteikumos. Pastāv atšķirības debitoru uzskaites reglamentācijā atkarībā no uzņēmējdarbības formas. Komeršsabiedrībām debitoru uzskaitē tiek noteikta Likumā „Par grāmatvedību”; „Par uzņēmumu ienākuma nodokli”, „Gada pārskatu likumā”, MK noteikumos No 488 „Gada pārskata likuma piemērošanas noteikumi”. Budžeta iestādēm MK noteikumos No 1486 „Kārtība kādā budžeta iestāde kārtē grāmatvedības uzskaiti”; MK noteikumi No 777 „Gada pārskata sagatavošanas kārtība”.

Termina „Debitori” jēdzieniskais saturs, debitoru parādi ir aktīvi, kuri izriet no uzņēmuma tiesībām saņemt ekonomiskos labumus no juridiskām vai fiziskām personām. Ja pastāv liela varbūtība, ka debitoru parādi tiks saņemti un nav iespējams pierādīt pretējo, ir pietiekams pamats parādus atzīt kā uzņēmuma aktīvus.¹ Gada pārskata likumā dota norāde, ka likuma ietvaros lietotais debitoru parādu termins atbilst starptautiskajos grāmatvedības standartos, kas pieņemti saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2002. gada 19. jūlija regulu (EK) Nr. 1606/2002 par starptautisko grāmatvedības standartu piemērošanu, lietotajiem terminiem. Būtībā debitoru parāds ir no citām juridiskām vai fiziskām personām nesaņemtā nauda par pārdotajām precēm vai sniegtajiem pakalpojumiem, aizdotie naudas līdzekļi, avansa maksājumi preču piegādātājiem, pārmaksāto nodokļu summas un citi parādi. Tātad debitoru parāds - naudas summas, kas uzņēmumam pienākas no fiziskām vai juridiskām personām.²

Praksē ne visas parādu summas tiek saņemtas laikā un pilnā apjomā. Arī šādas situācijas ir skaidrotas normatīvajos aktos un speciālajā literatūrā. Kavētos debitorus atkarībā no to atgūšanas iespējamības iedala:

1. Šaubīgajos parādos – debitoru parādu summas, kuru saņemšana tiek apšaubīta;
2. Bezcerīgos (zaudētos) parādos – debitoru parādu summas bez cerībām tos kādreiz atgūt.³

¹ Ludboržs A. Apgrozāmā kapitāla vadīšana nelielos uzņēmumos – Rīga, Lietišķās Informācijas dienests, 2007. -134.lpp.

² Krogzeme H. Nodokļu un finanšu grāmatvedības pamati. – Rīga, RTU Izdevniecība, 2011. -191 lpp.

³ Ludboržs A. Apgrozāmā kapitāla vadīšana nelielos uzņēmumos – Rīga, Lietišķās Informācijas dienests, 2007. -107.lpp.

Normatīvajos aktos un speciālajā literatūrā tiek lietoti dažādi termini saistībā ar debitoru parādiem, kuriem principā ir vienāda nozīme: šaubīgie un nedrošie parādi, bezcerīgie un zaudētie parādi, tāpēc arī šajā darbā šie termini saprotami kā sinonīmi. Termins šaubīgie debitori biežāk sastopams speciālajā literatūrā, normatīvos aktos biežāk lieto terminu nedrošie debitoru parādi.

Normatīvajos aktos ir dots uzskaitījums, kādi aktīvi iekļaujami debitoru sastāvā.

1. pircēju un pasūtītāju parādi,
2. radniecīgo sabiedrību parādi,
3. asociēto sabiedrību parādi,
4. citi debitori,
5. neiemaksātās daļas sabiedrības kapitālā,
6. Īstermiņa aizdevumi akcionāriem vai dalībniekiem un vadībai,
7. nākamo periodu izmaksas,
8. uzkrātie ieņēmumi.⁴

Likumā nav dots detalizētāks skaidrojums par debitoru sastāvu, tas atrodams speciālajā literatūrā:

- Pircēju un pasūtītāju parādi ir pircēju un pasūtītāju parādi, kas izveidojušies pārdodot preces un pakalpojumus, bet uzreiz nesaņemot atlīdzību par tiem.
- Radniecīgo uzņēmumu parādi - atspoguļo mātes vai meitas uzņēmumu Īstermiņa debitoru parādus.
- Asociēto sabiedrību parādi - asociēto uzņēmumu Īstermiņa debitoru saistības.
- Citi debitori - ir pārējie debitori, kas atsevišķi nav skaidroti, tie var būt avansa norēķinu atlikumu summas, nodokļu pārmaksu summas, izsniegtie aizdevumi un tamlīdzīgi.
- Neiemaksātās daļas sabiedrības pamatkapitālā – neiemaksātās summas sabiedrības pamatkapitālā vai nu uzņēmuma reģistrācijas brīdī vai veicot pamatkapitāla palielināšanu.
- Īstermiņa aizdevumi akcionāriem vai dalībniekiem un vadībai - uzrādāmi atsevišķi no citām aizdevuma summām.
- Nākamo periodu izmaksas – pārskata periodā veiktie maksājumi, kas attiecināmi uz nākamo pārskata periodu, piem. Apdrošināšanas maksājumi.
- Uzkrātie ieņēmumi – ieņēmumi, kas attiecināmi uz pārskata gadu, bet par kuriem rēķins izrakstīts nākamajā pārskata periodā.⁵

⁴ LR Gada pārskatu likums, 10.pants.

⁵ Krogzeme H. Nodokļu un finanšu grāmatvedības pamati, Rīga, RTU izdevniecība, 2011., 193 lpp.

Gada pārskata likuma 37. pants nosaka, ka debitoru parādu atlikumi bilancē jāparāda atbilstoši attaisnojuma dokumentiem un ierakstiem grāmatvedības reģistros, un tiem jābūt saskaņotiem ar pašu debitoru uzskaites datiem bilances datumā. Strīda gadījumos atlikumi bilancē jāuzrāda atbilstoši grāmatvedības datiem. Debitoru parādiem, kuru saņemšana tiek apšaubīta, apšaubāmās summas apmērā veido uzkrājumu nedrošiem parādiem. Debitoru parādu atlikumi bilancē jāparāda neto vērtībā, kas aprēķināta, no šo parādu uzskaites vērtības, atbilstoši grāmatvedības datiem, atskaitot nedrošiem parādiem izveidoto uzkrājumu atlikumus. Gada pārskata pielikumā ir jānodrošina parādiem izveidoto uzkrājumu apjoma pamatojums. Ja parāds uzskatāms par bezcerīgu, tas attiecīgi jānoraksta no nedrošiem parādiem izveidotajiem uzkrājumiem vai jāiekļauj zaudējumos. Papildus vēl likumā 17. pantā ir noteikts, ka katram debitoru parādu postenim bilancē atsevišķi norāda summas, kas saņemamas gada laikā un kas saņemamas vēlāk nekā gada laikā pēc bilances datuma.

Gada pārskata likums nenosaka kritērijus, pēc kuriem uzņēmumam parādi jāatzīst par nedrošiem vai bezcerīgiem, tas paliek uzņēmuma paša ziņā. Latvijas grāmatvedības praksē tiek praktizētas vairākas metodes, kurām atbilstoši tiek veidoti uzkrājumi šaubīgiem debitoriem. Tā ir vadības kompetence, izvērtēt, kura metode uzņēmumam varētu būt piemērotākā, atbilstošākā un pieņemt lēmumu, kuru no tām pielietot.

Šaubīgo un bezcerīgo debitoru parādu izvērtēšanas kritērijiem un atbilstošu uzkrājumu veidošanai ir jābūt atspoguļotai grāmatvedības politikā, kuru katrs uzņēmuma veido individuāli, vadoties pēc savas darbības specifikas, īpatnībām, iespējām (tehniskā nodrošinājumu, laika ietilpības, cilvēkresursu pieejamības) un nenoliedzami arī vadības uzskatiem.

Grāmatvedības politika ir attiecīgo saimniecisko darījumu, faktu, notikumu un finanšu pārskatu uzskaites, novērtēšanas un atspoguļošanas principi, metodes un noteikumi (piemēram, pamatlīdzekļu un ieguldījumu īpašumu novērtēšanas vai nolietojuma aprēķina metodes, debitoru parādu vai krājumu atlikumu novērtēšanas metodes, aizņēmuma procentu un soda naudu uzskaites un atspoguļošanas principi, uzkrājumu veidošanas noteikumi, metodes, kas tiek izmantotas peļņas vai zaudējumu vai naudas plūsmas atspoguļošanai finansu pārskatos.⁶

Lai arī likumā ir lietots termins „uzkrājumi”, tomēr uz „uzkrājumiem nedrošiem parādiem” nav attiecināmas MK noteikumos „Gada pārskata likuma piemērošanas noteikumi” sestā daļa „Uzkrājumu, uzkrāto ieņēmumu, uzkrāto saistību, iespējamo saistību un iespējamo aktīvu novērtēšanas kritēriji un metodes”. Respektīvi, šajā nodaļā minētie nosacījumi par uzkrājumu veidošanu, novērtēšanu un uzskaiti neattiecas uz uzkrājumiem

⁶ L LR MK noteikumi No 488 – Gada pārskata likuma piemērošanas noteikumi, - 3.2.p..

nedrošiem parādiem, uzkrāto nolietojumu un uzkrātiem aktīvu vērtības norakstījumiem. Tos uzskaita grāmatvedībā un izmanto finanšu pārskatā attiecīgo bilances aktīva posteņu vērtības korekcijām bilances datumā.⁷ Līdzvērtīgs skaidrojums ir atrodams LGS Nr.8 „Uzkrājumi, iespējamās saistības un iespējamie aktīvi” 5. punktā „Uzkrājumi nedrošiem parādiem, tāpat kā pamatlīdzekļu un nemateriālo ieguldījumu nolietojumu un aktīvu vērtību samazināšanas, ir aktīvu vērtības korekcijas, kas netiek apskatītas šajā standartā”.

Tomēr publikācijās un pat speciālajā literatūrā par uzkrājumu aprēķināšanas pamatprincipiem ir atrodamas pretējā informācija, kas maldina gan grāmatvežus, gan uzņēmumu vadītājus un citus interesentus. Konstatējuma ilustrācijai autore apkopojusi vairāku autoru viedokļus:

- „Šajā rakstā apskatīsim, kas tad ir uzkrājumi un kā tos atspoguļo grāmatvedībā? Latvijas grāmatvedības standarts Nr.8 „Uzkrājumi, iespējamās, saistības un iespējamie aktīvi” definē uzkrājumu terminu. Uzkrājumi ir saistības, kas attiecas uz pārskata gadu vai iepriekšējiem pārskata gadiem un gada pārskata sastādīšanas laikā ir paredzams vai zināms un kuru apjomu vai saistību rašanās vai segšanas datums nav skaidri zināms. Parasti, sastādot uzņēmuma gada pārskatu uzņēmums veido uzkrājumus šaubīgiem debitoriem, garantijas remontiem, kā arī neizmantoto atvaļinājumu izdevumiem.”⁸
- „Saskaņā ar LGS No 8 „Uzkrājumi, iespējamās saistības un iespējamie aktīvi” uzņēmumi veido uzkrājumus nedrošiem parādiem, kuri kļūstot par bezcerīgiem, radīs uzņēmumam aktīvu vērtības samazinājumu”.⁹

Starptautiskajā grāmatvedības standartā No 37 „Uzkrājumi, iespējamās saistības un iespējamie aktīvi” 7. punktā dots norādījums, ka šis standarts definē uzkrājumus kā saistības, kam nav noteikts laiks vai summa. Standartā ir dota norāde, ka dažās valstīs terminu „uzkrājumi” lieto arī runājot par tādiem posteņiem kā, piemēram, nolietojums, aktīvu vērtības samazināšanās un nedrošie parādi, kas ir aktīvu uzskaites vērtības korekcijas un nav aplūkotas šajā standartā.¹⁰ Diemžēl arī Latvija ir viena no valstīm, kas izmanto terminu „uzkrājums” attiecībā uz šaubīgajiem debitoriem.

Atzīstami vērtējama A. Svarinskas pieeja, kura skaidrojusi, ka uzkrājumus iedala:

- 1) Uzkrājumi - aktīvu vērtības labošanai - uzskaita bilances kontos, bet neatspoguļo bilancē.

⁷ LR MK noteikumi No 488 – Gada pārskata likuma piemērošanas noteikumi, - 95.p.

⁸ Bērziņa L. „Uzkrājumi un to aprēķināšanas pamatprincipi” 21.03.2011. pieejams <http://kontubirza.lv/?cat>

⁹ Krogzeme H. Nodokļu un finanšu grāmatvedības pamati. – Rīga, RTU Izdevniecība, 2011.-197 lpp.

¹⁰ Starptautiskais grāmatvedības standarts No 37 „Uzkrājumi, iespējamās saistības un iespējamie aktīvi” ESOV, 2008,- 7.p.

2) Uzkrājumi saistībām ar nenoteiktu izpildes termiņu, kurus atspoguļo bilancē.¹¹

Ievērojot uzkrāšanas un saskaņošanas principus, ieņēmumi un izdevumi jāatspoguļo, ņemot vērā to rašanās laiku, nevis naudas vai tās ekvivalentu saņemšanas vai izdošanas laiku, un ieņēmumu un izdevumus iegrāmato un uzrāda to periodu finanšu pārskatos uz kuru tie attiecas.¹² Debitora parāds veidojas, pārdodot produkciju vai pakalpojumu un nesaņemot tūlītēju samaksu. Tātad atzīstot ieņēmumu mēs atzīstam arī pircēju vai pasūtītāja parādu - debitora parādu. Debitora parāds vēl rodas aizdodot līdzekļus meitas, saistītajiem uzņēmumiem vai citiem uzņēmumiem. Gadījumos, kad uzņēmējdarbības dibināšanas brīdī vai pamatkapitāla palielināšanas brīdī nav iemaksāta pilna parakstītā kapitāla summa un vēl citos gadījumos.

Sagatavojot sabiedrības finanšu pārskatu, jāveic debitoru norēķinu atlikumu inventarizācija, kas notiek salīdzinot grāmatvedības uzskaites datus ar darījumu partnera datiem. Inventarizācijas nepieciešamība ir noteikta gan „Gada pārskata likumā” gan arī MK noteikumos No585 „Noteikumi par grāmatvedības kārtošanu un organizāciju”. Tā kā debitoru uzskaitē ir jāizmanto analītiskā uzskaitē, atsevišķa uzskaitē par katru personu, tad arī inventarizācija tiek veikta:

- 1) Sastādot salīdzināšanās aktus par debitora atlikuma summām uz gada sākumu, apgrozījuma summām un atlikumu uz gada beigām un nosūtot to apstiprināšanai darījuma partnerim. Lietderīgi ir salīdzināt arī parādus, kuru atlikums ir „0”, bet ar kuriem pārskata gadā ir bijuši darījumi. Nereti pastāv gadījumi, kad neesam saņēmuši kādu rēķinu, ir kādas kļūdas norēķinos, uzskaitē, kas varbūt radušās gan uzņēmumam gan darījuma partnerim.
- 2) Inventarizācijas gaitā arī jāizvērtē, kāds ir parāda atmaksas termiņš, vai tas ir kavēts. Ja konstatējam, ka parāds ir kavēts jāizvērtē kāds ir tā izstāvēšanas ilgums un vai ir darīts viss, lai tas tiktu atgūts, vai ir noskaidrots iemesls. (Salīdzināts, ir brīdināts, sastādīts apmaksas grafiks, vai tas tiek ievērots). Vai nav pazīmes, ka parāds netiks atgūts. (ierosināta maksātspēja; parādnieks neatbild uz atgādinājuma vēstulēm, telefona zvaniem, utml.)
- 3) Inventarizācijas gaitā vajadzētu arī pārlicināties vai parāds ir atbilstoši klasificēts un uzrādīts attiecīgajā kontā - vai tas ir īstermiņa – paredzēts norēķināties gada laikā pēc bilances datuma vai ilgāk - ilgtermiņa saistības, saskaņā ar Gada pārskata likuma 17.pantu.

Gada inventarizācijas rezultātā notiek debitoru izvērtēšana un arī klasificēšana:

¹¹ Grigorjeva R.; Jesmčika A.; Leibus I.; Svarinska A. Finanšu grāmatvedība. Rīga: SIA Izglītības soļi; LLU, 2004, 151.lpp.

¹² LR likums – Gada pārskatu likums, LR AP un Vadības ziņotājs, 1992, -25. Pants; Latvijas grāmatvedības standarta Nr.1 „Finanšu pārskata sagatavošanas pamatnostādnes”-V

1. drošajos (atgūstamajos, kuru atgūstamība netiek apšaubīta), un kuri arī attiecīgi tiek uzrādīti bilancē.
2. nedrošajos parādos - debitoru parādi, kuru atgūšanai nav garantiju.¹³ Parāds tiek uzskatīts par nedrošu, pamatojoties uz jebkuru no uzskaitītajiem kritērijiem¹⁴:
 - Ir zināms, ka pret debitoru ierosināts tiesas process par tā atzīšanu par bankrotējošu;
 - Lai gan bijuši vairākkārtēji atgādinājumi, debitors neko nav samaksājis;
 - Debitors apšaubu uzņēmuma tiesības piedzīt šo parādu;
 - Ir citas pazīmes, ka parāds netiks pilnībā samaksāts.

Nedrošo parādu uzkrājumiem nepieciešamo summu aprēķina pēc dažādām metodēm:

- 1) *Izvērtējot katru debitoru* - saskaņā ar uzņēmumā noteikto kontroles kārtību noteiktā laika posmā tiek veikta debitoru inventarizācija, kurā nosaka nedrošos vai bezcerīgos debitorus, kā arī regulāri tiek kontrolēti debitoru maksājumi, salīdzinot norēķinus. Tiek sekot līdz debitoru finanšu stāvoklim (publikācijās, presē, pārskatiem Uzņēmumu Reģistrā). Par visu šaubīgā parāda summu veido uzkrājumu.¹⁵ Piemērots uzņēmumiem ar nelielu debitoru skaitu, jo ir darbietilpīgs process, jāpārzina, katrs debitors un jāizvērtē tā maksāšanas līdzšinējā vēsture un patreizējais stāvoklis.
- 2) *Debitoru parādu grupēšana pēc to vecuma* - nozīmē pircēju un pasūtītāju nesamaksāto rēķinu grupēšanu vecuma grupās pēc termiņa kavējuma kalendārajās dienās. (1-30; 30-60; 60-90, utt.) Parādu summu, atbilstoši nesamaksāto rēķinu vecuma grupām tiek pareizinātas ar varbūtības koeficientu tos atgūt. Koeficienti tiek pamatoti ar iepriekšējo gadu faktiskajiem rādītājiem vai arī tiek lietoti teorētiski pieņemtie ekonomikas mācību grāmatās lietotie koeficienti. Izmantojot šo metodi, uzkrājumus veido kopējā summās nevis katram konkrētam debitoram. Var izmantot uzņēmumos ar lielu debitoru skaitu.¹⁶
- 3) *Procents no realizācijas vērtības* – pēc iepriekšējo gadu faktisko zaudējumu summām, kas radušās šaubīgo debitoru parādu dēļ, tiek noteikts procenta lielums, kuru piemēro, lai veidoti uzkrājumus šaubīgajiem debitoru parādiem. Pārskata gada beigās veic debitoru parādu inventarizāciju un koriģē gada laikā

¹³ Allika I, Baltača B. u.c Ekonomikas un finanšu vārdnīca, Rīga, Norden AB, 2003, 95.lpp.

¹⁴ Ludboržs A. Apgrozāmā kapitāla vadīšana nelielos uzņēmumos – Rīga, Lietišķās Informācijas dienests, 2007. -287.lpp.

¹⁵ Apsīte I. Uzņēmumu gada pārskats, Rīga, Lietišķās informācijas dienests, 2003, -189.lpp.

¹⁶ Ludboržs A. Apgrozāmā kapitāla vadīšana nelielos uzņēmumos – Rīga, Lietišķās Informācijas dienests, 2007. 168.-169.lpp.

izveidoto uzkrājumu. Šī metode nedod tik precīzu rezultātu, bet tā nav darbietilpīga.¹⁷

3. Zaudētie parādi - ir tādi debitoru parādi, kas tiek uzskatīti par zaudētiem bez cerībām tos kādreiz atgūt. Parādu uzskata par zaudētu, pamatojoties uz jebkuru no uzskaitījumiem kritērijiem:

- ir tiesas spriedums vai citi dokumenti, kas liecina: lai gan veikti visi pasākumi parāda atgūšanai, tas nekad netiks samaksāts;
- debitors ir valsts vai pašvaldības uzņēmums, kas likvidēts saskaņā ar attiecīgas institūcijas lēmumu;
- ir tiesas spriedums, ka debitors atzīts par bankrotējušu;
- ir tiesas spriedums par parāda piedziņu no debitora un tiesu izpildītāja atzinums par piedziņas neiespējamību;
- debitors - juridiska persona - ir izslēgts no LR Uzņēmuma reģistra;
- saskaņā ar Civillikuma 1895. pantu ir iestājies saistību noilgums - 10 gadi.¹⁸

Zaudēto parādu summas tiek norakstītas pilnā apmērā vai nu no uzkrājumu summas, ja tādas ir iepriekš izveidotas vai arī, ja šādi uzkrājumi nav bijuši izveidoti, tad noraksta uzreiz uz izdevumiem. Jāatceras, ka uzkrājumu nedrošiem parādiem summu izmaiņas (palielinājums, samazinājums) un zaudēto parādu norakstīšana ietekmē ar nodokli apliekamo ienākumu aprēķinot uzņēmuma ienākuma nodokli. Norakstot bezcerīgos parādus fiziskām personām vēl papildus jāaprēķina iedzīvotāju ienākuma nodoklis.

„Gada pārskata likums” attiecas uz Latvijā reģistrētām komercsabiedrībām, kooperatīvām sabiedrībām, Latvijā reģistrētām Eiropas ekonomisko interešu grupām, Eiropas kooperatīvajā sabiedrībām un Eiropas komercsabiedrībām, kā arī uz individuālajiem uzņēmumiem, zemnieku un zvejnieku saimniecībām, kuru apgrozījums no saimnieciskajiem darījumiem iepriekšējā gadā nepārsniedz 200 000 latu. (1.pants) Tā kā MK noteikumi „Par gada pārskata piemērošanu”, Latvijas Grāmatvedības standarti attiecas uz pārskatiem, kas sastādīti saskaņā ar šo likumu un arī speciālā literatūrā aprakstīto debitoru uzskaitē attiecināma tieši uz komercsabiedrībām.

Sakarā ar to, ka mana darba pētījuma objekts ir siltumapgādes uzņēmumu debitoru parādi, kas gan ir komercsabiedrības, bet liela daļa ir 100% pašvaldības (budžeta iestādes) kapitālsabiedrības un vēsturiski bijušas kā šo pašvaldību struktūrvienības vai nodaļas, tad pētījums tiek vērsts arī uz debitoru parādu uzskaiti budžeta iestādēs. Debitoru uzskaitē

¹⁷ Apsīte I. Uzņēmumu gada pārskats, Rīga, Lietišķās informācijas dienests, 2003, 188.lpp.

¹⁸ Ludboržs A. Apgrozāmā kapitāla vadīšana nelielos uzņēmumos – Rīga, Lietišķās Informācijas dienests, 2007. 167.lpp.

budžeta iestādēs ir noteikta MK noteikumos No 1486 „Kārtība kā budžeta iestādes kārtogrāmatvedības uzskaiti”. Savukārt atspoguļošanas kārtība gada pārskatā MK noteikumos No 777 „Gada pārskata sagatavošanas kārtība”.

Iepazīstoties ar normatīvo aktu prasībām debitoru uzskaitē budžeta iestādēm autore konstatējusi atšķirīgas nianse debitoru parādu atzīšanā:

1. Nedrošo parādu atzīšana. Budžeta iestāde pārskata perioda beigās izvērtē prasības un samaksātos avansus un uzskata tos par nedrošiem (šaubīgiem), ja:
 - prasību apmaksas vai avansa nosacījumu izpildes termiņš ir nokavēts 90 dienas un vairāk;
 - pastāv strīds par prasību atmaksu vai līguma izpildi, par kuru veikts avansa maksājums;
 - pret debitoru ir ierosināta lieta par maksātnespēju;
 - ir pamatoti iemesli, kas apšaubā parāda atgūšanu.

Prasībām un samaksātajiem avansiem, kuri klasificēti kā nedroši (šaubīgi), budžeta iestādes veido uzkrājumus apšaubāmās summas apmērā. Izveidoto uzkrājumu vērtību iekļauj pārskata perioda pārējo izdevumos. Prasības norāda neto vērtībā, kas aprēķinātas, no uzskaites vērtības atbilstoši grāmatvedības datiem atskaitot izveidotos uzkrājumus.

Budžeta iestāde katrā pārskata datumā novērtē, vai pastāv objektīvi pierādījumi prasību un samaksāto avansu saņemšanai, izvērtējot (ja tas ir iespējams) katru parādnieku un katru darījumu. Ja šādi pierādījumi pastāv, izdevumus no uzkrājumiem novērtē nedrošās summas apmērā vai procentos no parāda vērtības.

Prasības, kuru piedziņa saskaņā ar tiesību normām ir neiespējama, jo parādnieks ir likvidēts, miris vai ir pagājis parāda piedziņas iespējamības termiņš, izslēdz no uzskaites un atzīst pārējo izdevumos, kā arī samazina izveidotos uzkrājumus nedrošiem parādiem, atzīstot ieņēmumus no uzkrājumu samazinājuma.

2. Uzkrājumu veido, ja prasību termiņš ir nokavēts 90 dienas un vairāk, parādus sadala grupās pēc to apmaksas vai izpildes termiņiem, un atbilstoši nosaka uzkrājumu apjomu:

<u>Parāda kavējuma dienas</u>	<u>Uzkrājumu veidošanas % no parāda vērtības</u>
91-180	25 %
181-270	50 %
271-365	75 %
>365	80%

Normatīvajos aktos noteikts, ka gadījumos, ja pastāv strīds par pastāv strīds par prasību atmaksu vai līguma izpildi, par kuru veikts avansa maksājums; pret debitoru ir ierosināta lieta par maksātnespēju; ir pamatoti iemesli, kas apšaubā parāda atgūšanu - uzkrājumus veido uzreiz apšaubāmās summas apmērā.¹⁹

3. Uzkrājumu samazināšana.

1. Novērtējot prasību un avansu neatmaksas risku un secinot, ka sākotnēji bija izveidoti uzkrājumi nav nepieciešami, budžeta iestāde samazina uzkrājumus un atzīst pārējos ieņēmumus no uzkrājumu samazinājuma.
2. Ja pārskata periodā atmaksā prasību vai samaksāto avansu, kam sākotnēji bija izveidoti uzkrājumi, budžeta iestāde samazina izveidotos uzkrājumus un atzīst pārējos ieņēmumus no uzkrājuma samazinājuma, kā arī samazina prasību vai avansu un atzīst naudas līdzekļu palielinājumu.²⁰

Debitorus prasības klasificē īstermiņa un ilgtermiņa prasībās to rašanās dienā. Īstermiņa prasībās iekļauj prasību summas, kuras atmaksās budžeta iestādes parastās darbības cikla ietvaros vai kuru atmaksas termiņš pārskata perioda beigās nepārsniegs gadu no bilances datuma. Par ilgtermiņa prasībām tiek atzītas prasības, kuru paredzētā atmaksa pārsniedz gadu no bilances datuma. Pārskata perioda beigās aprēķina un debitoru sastāvā norāda ilgtermiņu prasību īstermiņa daļu.²¹

Ministru kabineta noteikumos No 777 „Gada pārskata sagatavošanas kārtība” ir dots skaidrojums attiecībā uz debitoru (prasību) atspoguļošanu Gada pārskatā. Tāpat kā komercsabiedrības arī budžeta iestādes debitoru prasības bilancē uzrāda neto vērtībā, kas aprēķināta, no uzskaites vērtības atskaitot izveidoto uzkrājumu vērtību.

Debitoru stāvokļa atspoguļošanai tiek lietota veidlapa No 8-1 „Pārskats par debitoriem (prasībām)”, 14. pielikums. Veidlapā tiek norādīts prasību atlikums perioda beigās (bruto), uzkrājumi aktīviem - pārskata perioda sākumā, to palielinājums, samazinājums, atlikums perioda beigās, prasību atlikums perioda beigās (neto) un prasību atlikums perioda sākumā (neto). Ministru kabineta noteikumu 70. punktā ir sīki izskaidrots, kas katrā ailē uzrādāms un kādiem datiem ir jāsakrīt. Uzkrājumu nedrošiem debitoriem (prasībām) izveidošanas pamatprincipi un aprēķina metodes jāskaidro Grāmatvedības uzskaites pamatprincipu aprakstā. Papildus šajā veidlapā ir izdalīts nekustamā nodokļa parādu sadalījums atbilstoši termiņiem, izdalot nekustamā īpašuma nodokli par zemi un nekustamā īpašuma nodokli par ēkām un būvēm. Vēl šinī pārskatā tiek uzrādīti piešķirtie atvieglojumi pārskata gadā. Ministru

¹⁹LR MK noteikumi "Kārtība, kādā budžeta iestādes kārtu grāmatvedības uzskaiti" 2009;LV,203(4189), 103.p.

²⁰ LR MK noteikumi "Kārtība, kādā budžeta iestādes kārtu grāmatvedības uzskaiti" 2009;LV,203(4189), 104-105.p.

²¹ LR MK noteikumi "Kārtība, kādā budžeta iestādes kārtu grāmatvedības uzskaiti" 2009;LV,203(4189), 106.p.

kabineta noteikumu 70. Punktā ir sīki izskaidrots, kas katrā ailē uzrādāms un kādiem datiem ir jāsakrīt. Uzkrājumu nedrošiem debitoriem (prasībām) izveidošanas pamatprincipi un aprēķina metodes jāskaidro Grāmatvedības uzskaites pamatprincipu aprakstā.

Salīdzinot komercsabiedrības un budžeta grāmatvedības prasības attiecībā uz debitoru parādu uzskaiti, jāatzīst, ka budžeta iestādēm ir visām kopēji, vienādi nosacījumi, kas ļauj objektīvi izvērtēt parādu daudzumu starp iestādēm. Ir tiesiskais regulējums kādus parādus un pēc kādiem nosacījumiem atzīst par šaubīgiem, tāpat ir noteiktas uzkrājumu veidošanas normas. Gada pārskata sagatavošanas noteikumos ir ļoti sīki un detalizēti izklāstīts, kas kurā veidlapā, rindiņā ir jāatspoguļo. Komercsabiedrībām ir lielāka brīvība un arī lielāka neskaidrība, rezultātā arī lielāka iespēja manipulēt ar debitoru atlikuma uzrādīšanu finanšu pārskatos. Šaubīgo debitoru parādu atzīšanas kritēriji, uzkrājumu veidošanas metodes ir atrodamas speciālajā literatūrā, bet tām nav tiesisks regulējums. Kā mīnusu varētu minēt arī faktu, ka informācija ir ļoti sadrumstalota, ir jāiepazīstas ar vairākiem likumiem, MK noteikumiem, speciālo literatūru, lai to apkopotu.

1.2. Starptautiskie grāmatvedības un finanšu pārskatu standarti un prakse

Pasaules ekonomikas globalizācijas procesu ietekmē arvien vairāk un vairāk pieaug nepieciešamība pēc vienotu grāmatvedības principu ievērošanas. Vieni uzņēmumi vadījās pēc savas valsts nacionālajiem standartiem, citi pēc ASV GAAP, (Generally accepted accounting principles), kurus autori raksturo kā neelastīgus, sīki detalizētus vai UK GAAP standartiem.²² Japānas un ASV akciju tirgus strauji paplašinājās Rietumeiropā, lai izmantotu šeit pieejamos resursu un baudītu mazāk stingri regulētu režīmu. Dažādo grāmatvedības principu un uzskaites metožu izvēle radīja ļoti lielas atšķirības finanšu rezultātos, līdz ar to arī nevienādi atspoguļoja uzņēmuma vispārējo finanšu stāvokli. Piemēram kāda starptautiskā kompānija 1991. gadā uzrādīja 638 miljoni mārciņu lielu peļņu, saskaņā ar Lielbritānijas vispārpieņemtajiem grāmatvedības principiem (UK GAAP), tika aprēķināts, ka saskaņā ar ASV GAAP sistēmu tā būtu 474 miljoni, t.i. par 26% mazāka. Vēl lielāka atšķirība radās izvērtējot pašu kapitālu pēc vienas vai otras sistēmas. (743 milj. pēc UK GAAP; 4113 milj. pēc ASV GAAP). 1993. gadā CIFAR (Centre for International Financial Analysis and

²² Arnol J.; Hope T.; Southworth A.; Kirkham L. "Financial accounting" 1994; Great Britain; 469.p

Research) veica pētījumu dažādās valstīs, izmantojot vienotu standarta metodi un uzņēmumos izmantoto metodi nosakot neto peļņu, rezultāti ievērojami atšķīrās - Zviedrijā +60%; Vācijas +44%; Japāna +12%, Itālija +11%, Beļģija +9%, Šveice -8%. Šie pētījumi pierādīja, ka finanšu informācija starp valstīm nav salīdzināma. Grūtības radās arī starptautiskajiem uzņēmumiem, kuriem bija jāievēro katras valsts tiesību akti, un lai atbilstoši tiem veiktu konsolidācijas procesu, bija jātērē laiks un līdzekļi, pārvērtējot katra meitas uzņēmuma līdzekļu un saistības.²³ Visi šie procesi kopumā veicināja starptautisko grāmatvedības standartu izstrādi un ieviešanu dzīvē.

2000. gadā tiek uzsākta dinamiska starptautisko grāmatvedības standartu (SGS) izstrāde un arī pārstrāde. Finanšu pārskata padome pārstrādā 13 grāmatvedības standartus un izstrādā jaunus, pavisam kopā 41. No jauna izstrādātos standartus atzīmē kā Starptautiskos finanšu pārskatu standartus. (SFPS). Eiropas komisija (EK) pieņem lēmumu, ka sākot ar 2005. gadu visām akciju sabiedrībām, kuru akcijas kotējas biržā ir jāievēro starptautiskie grāmatvedības un finanšu pārskatu standarti. Pašlaik šos standartus pielieto vairāk kā 70 valstis, starp tām gan nav ASV. Sākot ar 2005. gadu ir uzsākta atšķirību izlīdzināšanas starp ASV un Starptautiskajiem grāmatvedības standartiem.²⁴ Starptautisko standartu ievērošanas nav tik aktuāla maziem vietēja mēroga uzņēmumiem, bet starptautiskiem uzņēmumiem, kā arī tiem, kas plāno investīciju piesaisti no ārvalstu kapitāla starptautiskie standarti ir aktuāli.

Darba gaitā tiek pētīti SGS un SFPS, kas vērsti uz debitoru parādu uzskaiti, novērtēšanu un atspoguļošanu finanšu pārskatos, saskaņā ar šī darba pamatmērķi. Debitoru uzskaiti un novērtēšanai nav izdalīts kāds atsevišķs vai speciāls starptautiskais finanšu pārskatu standarts. Tomēr nosacījumi un norādījumi debitoru parādu atspoguļošanai, aplēšu veikšanai, ir noteikti vairākos:

- 1) Starptautiskais grāmatvedības standarts No 1. „Finanšu pārskatu sniegšana”. Šeit izklāstītas vispārējās prasības finanšu pārskatu sniegšanai, pamatnostādnes par to struktūru un minimālās prasības attiecībā uz finanšu pārskatu saturu.
- 2) Starptautiskais grāmatvedības standarts No 37. „Uzkrājumi, iespējamās saistības un iespējamie aktīvi”.
- 3) Starptautiskais grāmatvedības standarts No 8. „Grāmatvedības politika, izmaiņas grāmatvedības aplēsēs un kļūdas”. Šis standarts ir veidots, lai uzsvērtu uzņēmumu finanšu pārskatu nozīmību un ticamību, kā arī šo finanšu pārskatu salīdzināmību laika gaitā un ar citu uzņēmumu finanšu pārskatiem, to piemēro, izvēloties un

²³ Arnol J.; Hope T.; Southworth A.; Kirkham L. "Financial accounting" 1994; Great Britain; 469-470.p.

²⁴ Kaire L.; Būmane I. „Starptautiskie grāmatvedības standarti” lekciju materiāli.

piemērojot grāmatvedības politiku, uzskaitot izmaiņas grāmatvedības politikā, izmaiņas grāmatvedības aplēsēs un iepriekšējo periodu kļūdu labošanā.

SGS No 1 „Finanšu pārskatu sniegšana” tiek noteikts galvenais kritērijs debitoru atspoguļošanai finanšu pārskatos. Debitoru parādi ir apgrozāmie līdzekļi. „Apgrozāmie aktīvi ir aktīvi (piemēram krājumi un pircēju un pasūtītāju parādi), ko pārdod, patērē vai realizē parastā darbības cikla ietvaros pat tad, ja tos nav paredzēts realizēt divpadsmit mēnešu laikā pēc bilances datuma.” Standarts nosaka, ka ir jāatklāj iepriekšējā gada salīdzinošā informācija. Debitoru parādi uzrādāmi atskaitot vērtības samazināšanas uzkrājumus nedrošiem parādiem, šāda aktīvu novērtēšana nav uzskatāma kā bilances posteņu savstarpējas ieskaits. SFPS No 37 „Uzkrājumi, iespējamā saistības un iespējamie aktīvi” 7. punktā ir noteikts, ka uzkrājumi tiek definēti kā saistības, kam nav noteikts laiks vai summa. Kā arī skaidro, ka dažās valstīs termins „Uzkrājumi” lieto arī, runājot par tādiem posteņiem, kā uzkrājumi nedrošiem parādiem, kas definējami kā aktīvu vērtības korekcija un netiek apskatīta šajā standartā. SFPS No 7 „Finanšu instrumenti” pieprasa finanšu aktīvu, tajā skaitā pircēju un pasūtītāju un citu debitoru, termiņa datumu atklāšanu, sakarā ar to, ka informācija par paredzamajiem aktīvu un saistību termiņiem ir noderīga novērtējot uzņēmuma likviditāti un maksātspēju. Savukārt SGS No 8 ir vērsts vairāk uz uzkrājumu nedrošiem parādiem veidošanu. Uzņēmējdarbībai piemītošas nenoteiktības rezultātā viens no finanšu pārskatu posteņiem, ko nevar novērtēt precīzi, bet var tikai aplēst ir vērtības samazināšanas uzkrājums nedrošajiem parādiem. Aplēsē ir iekļauti vērtējumi, kas balstīti uz pēdējo pieejamo ticamo informāciju. No SGS No 8 izriet, ka šaubīgo debitoru vai kā standartā minēts slikto parādu (bad debts) aprēķins tiek definēts kā aplēse. Pie kam ir noteikts, ka pamatotu aplēšu lietošana ir svarīga finanšu pārskatu sagatavošanas daļa, kas nemazina pārskata ticamību. Aplēses veidošanas pamata maiņa tiek uzskatīta par grāmatvedības politikas maiņu un tiek piemērota perspektīvi - tā ietekmē tikai pašreizējā perioda peļņu vai zaudējumus. Uzņēmumam ir jāatklāj grāmatvedības aplēses raksturs un summas, kas ietekmē pārskata periodu vai varētu ietekmēt nākamos periodus.

Ne starptautiskajos grāmatvedības ne arī finanšu pārskatu standartos nav norādītas konkrētas metodes vai pieņēmumi uz kuru pamata uzņēmumiem būtu jāveido šīs aplēses. Starptautiskajā speciālajā literatūrā ir minētas divas metodes, kuras lieto nedrošo parādu norakstīšanai:

- 1) Tiešā norakstīšanas metode (Nav atzīta vispārpieņemtajos grāmatvedības principos - GAAP). Zaudējumi uzreiz tiek atzīti Peļņas vai zaudējumu pārskatā.
- 2) Uzkrājumu veidošanas metode (bad debt allowance method) – šī metode atzīst, ka šaubīgo (slikto) parādu izdevumi ir jāreģistrē tajā gadā, kurā notika pārdošana, nevis

tad kad klients nav spējīgs maksāt. Tā kā iepriekš nav iespējams zināt, kurš no klientiem maksās un kurš nē, tad šī metode balstās uz aplēsēm par iespējamo zaudējumu summu no neatgūstamajiem parādiem. Novērtējums tiek veikts katrā pārskata periodā, pamatojoties vai nu uz kopējo realizācijas uz kredīta apjomu vai uz debitoru parādu grupēšanu pēc to vecuma.²⁵ Šī metode ir atzīta GAAP²⁶. Ir divi veidi kā aprēķināt uzkrājumus.

➤ Procents no pārdošanas uz kredīta.

Kompānijas kuram jau ir pieredze, šo aplēsi balsta uz vēsturisko pieredzi, taču jaunās kompānijas, bieži izmanto līdzīgu uzņēmumu pieredzi. Vidēji zaudēto parādu procentu aprēķina noteikšana balstās uz pēdējo piecu gadu zaudēto parādu summas attiecību pret pēdējo piecu gadu kopējā apgrozījuma uz parāda, kas izteikts procentos. Summa, kas balstīta uz šo aplēsi tiek iekļauta tekošā gada peļņas vai zaudējumu aprēķinā. (tiek debetēts peļņas un zaudējuma konts - izdevumi sliktajiem parādiem un kreditēts bilances konts - uzkrājumi nedrošiem parādiem. Bilancē tiek uzrādīta neto vērtība starp debitora kontu un uzkrājumu sliktajiem debitoru parādiem. Lai nedrošo parādu aplēse būtu pēc iespējas precīzāka kopējā apgrozījuma summā ir jāiekļauj tikai pārdošanas apjoms uz parāda, šeit netiek iekļauta uzreiz samaksātā summa, bet atliktais maksājums, neatkarīgi vai tas tiek samaksāts pēc vienas dienas vai diviem mēnešiem. Uzņēmumi, kas izmanto procentuālo metodi bāzējas vienīgi uz kopējo realizāciju uz kredīta, neņemot vērā neatgūtos parādus no šaubīgiem debitoriem. Ja izmantotā procentu likme neatbilst faktiskajiem šaubīgajiem parādiem, tad tiek koriģētas nākotnes prognozes.²⁷

➤ Parādu grupēšana pēc to vecuma.

Šī ir otra metode, pēc kuras tiek aplēsti uzkrājumi sliktajiem parādiem, un tā tiek balstīta uz parādu grupēšanu pēc to izstāvēšanas laika. Pirms aplēses veikšanas debitoru parādi tiek grupēti pēc to apmaksas kavējuma termiņiem. Pēc grupēšanas veikšanas katrai debitoru grupas summai tiek piemērots noteikts procents uzkrājuma veidošanai. Arī šis piemērojams procents tiek aplēsts, ņemts no pieredzes. Aprēķina metodes ilustrācijai ir dota 1.1. tabula, kas ļauj vieglāk uztvert šīs metodes būtību.

²⁵ Short G.D.; Welsch G.A. Fundamentals of financial accounting; Boston, USA, 1990 -245.p.

²⁶ [Http://en.wikipedia.org/wiki/Bad_debt](http://en.wikipedia.org/wiki/Bad_debt)

²⁷ cliffnotes.com/..../Estimating-Bad-DebtsAllowance-Method

Uzkrājumu summas noteikšana izmantojot parādu grupēšanas metodi, naudas vienībās²⁸

Klients	Kopējais debitora parāds	Nav vēl apmaksas termiņš	Kavēts maksājums 1-30 d	Kavēts maksājums 31- 60 d	Kavēts maksājums 61- 90 d	Kavēts maksājums s > 90 d
AAA	5560	2510	2000	50	0	0
BBB	687	0	0	325	400	38
CCC	510	250	160	50	50	0
DDD	3243	0	243	0	500	2500
Kopā	10000	2760	2403	425	950	2538
Aplēses %		1%	3%	6%	10%	25%
Uzkrājuma summa	855	28	72	26	95	634

1.1.tabulas apkopotā informācija ļauj secināt, ka kompānijas kopējais debitoru parāds 10000 naudas vienības, no tiem 2760 vēl nav iestājies apmaksas termiņš, pārējie kavētie maksājumi katram klientam tiek sadalīti pēc to kavēšanas laika dienās. Taču uzkrājums nedrošajiem parādiem netiek veidots katram klientam atsevišķi, tos veido pēc grupu kopsummas, piemērojot katrai kavēto parādu grupai aplēsto procentu likmi, tiek noteikta kopējā uzkrājuma summa. Speciālajā literatūrā pielietoto % likmes katrai parāda grupai pēc vecuma ir atšķirīgas.

Starptautiskajā literatūrā pielietotās % likmes atkarībā no parāda izstāvēšanas ilguma²⁹

Literatūras avots	Nav kavēts maksājums	Kavēts maksājums < 30 d	Kavēts maksājums 31- 60 d	Kavēts maksājums 61- 90 d	Kavēts maksājums >90 d
Short D.G. „Financial Accounting” ³⁰	1%	3%	6%	10%	25%
Glautrec M. Underdown B. „Accounting Theory and Practice” ³¹	1%	3%	5%	10%	20%

²⁸ 1.1. tabula pēc Short D.G. „Fundamentals of Financial Accounting” Boston, USA, 1990, 242p piemēra”

²⁹ Autores izstrādāta tabula pēc starptautiskās literatūras avotiem, kas norādīti tabulā.

³⁰ Short D.G. „Fundamentals of Financial Accounting” Boston, USA, 1990, 242p. ³⁰

Horngrren, Sundem, Elliot „Financial Accounting” ³²	0%	0.1%	1%	5%	90%
www.accountingcaoch.com. ³³	1%	3%	10%	40%	40%
www.cliffsnotes.com. ³⁴	1%	10%	30%	50%	70%

Tā kā aplēses tiek veiktas katru gadu, tad uz izdevumu kontu mēs grāmatojam tikai starpību, tā lai bilances konta „Uzkrājumi nedrošiem parādiem” atlikums būtu aprēķinātā summa. Šis princips tiek piemērots abām metodēm.

Bieži priekšroka tiek dota debitora parādu grupēšanai pēc to vecuma (aging accounts receivable method), jo tā dod konkrētāku priekšstatu par uzņēmuma atgūstamajiem aktīviem. Būtībā debitoru grupēšana pēc vecuma tiek vērsta uz precīzāku bilances konta atlikuma noteikšanu, bet pārdošanas uz kredīta % metode (percent of credit sales method) uz precīzāku Peļņas vai zaudējumu aprēķinu. Daži grāmatveži uzskata, ka pārdošanas uz kredīta % metode vairāk saskan ar atbilstības principu - parādu izmaksu samazinājums tiek lēsts tieši no pārdošanas ieņēmumiem pārskata periodā. Abas metodes ir atzītas un lietotas praksē.³⁵ Parādus, kas nav atgūstami, uzskata par zaudētiem parādiem, un tie ir attiecīgi jānoraksta. Tos noraksta no izveidotajiem uzkrājumiem, bet ja tādi nav veidoti uzreiz iekļauj izdevumos.³⁶

Salīdzinot Latvijas normatīvo aktu prasības un SGS un SFPS prasības debitoru parādu novērtēšanā, maģistra darba autore nonākusi pie secinājuma, ka debitoru uzskaitē un novērtēšanai un atspoguļošanai Latvijā nav būtiskas atšķirības no Starptautiskajā praksē un standartos noteiktām prasībām un metodēm. Vienīgi starptautiskajā literatūrā netika atrasta informācija, par pie mums plaši pielietotu metodi - individuāla katra debitora parāda izvērtēšana un tam atbilstoša uzkrājuma veidošana. Starptautiskajā literatūrā nedrošo parādu uzkrājumu metodes ir skaidrotas daudz sīkāk un pamatīgāk, kā arī ir dots plašāks metodes priekšrocību un trūkumu izvērtējums.

³¹ Glautrec M. Underdown B. „Accounting Theory and Practice” Pitman Publishing; 2001; 135.p.

³² Horngrren, Sundem, Elliot „Financial Accounting” Prentice Hall International, 2010-253.p.

³³ www.accountingcaoch.com

³⁴ www.cliffsnotes.com.

³⁵ Short D.G. Fundamentals of Financial Accounting; Boston, USA, 1990; 247.p

³⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Bad_debt

1.3. Nodokļu likumdošanas ietekme uz debitoru parādiem

Pētījuma gaitā tiek izskatīta Latvijas Republikas nodokļu likumdošanas ietekme uz debitoriem visās iespējamās situācijās – nodokļu rēķina izrakstīšana, debitora parāda atzīšana; uzkrājumu nedrošiem parādiem veidošana un samazināšana kā arī zaudēto parādu norakstīšana un atgūšana. Sakarā ar to, ka viens no darba uzdevumiem ir siltumapgādes nozares debitoru parādu īpatnību noteikšana, tad pētījums galvenokārt tiek orientēts uz siltumenerģijas piegādes pakalpojumus sniegšanu, un nodokļu ietekmi uz tiem.

Saistībā ar debitoru parādiem ir apskatāmi divi nodokļi:

- 1) Uzņēmuma ienākuma nodoklis (UIN), klasificējams kā tiešais nodokļa veids. Nodokļa taksācijas periods ir viens gads, nodokļu bāze tiek noteikta kā saimnieciskās darbības ieņēmumu un izdevumu, kas saistīti ar ieņēmumu gūšanu starpība jeb finanšu peļņa, kura atbilstoši likumam jākorrigē. Uzkrājumu izmaiņas šaubīgiem debitoriem un zaudēto parādu norakstīšana vai to atgūšana arī ir tiešā veidā saistītas ar korekcijām, kuras veic, nosakot uzņēmuma apliekamo ienākumu.
- 2) Pievienotās vērtības nodoklis (PVN), klasificējams kā netiešā nodokļa veids, kura galvenā atšķirība ir tā, ka tas tiek iekļauts darījuma vērtībā un netiešā veidā iekasēts no nodokļu sloga nesējiem. Pievienotās vērtības nodokļa objekts būtībā ir starpība starp apliekamās darbības gūtajiem ieņēmumiem un materiālajiem izdevumiem, kas saistīti ar apliekamās darbības veikšanu. Nodokļa īpatnība ir piesaiste pie uzkrāšanas principa finanšu grāmatvedībā, nodoklis tiek atzīts brīdī, kad rodas tiesības uz nodokļa saņemšanu. Nodokļu likmes ir trīs, Latvijā tās šobrīd ir, standartlikme (22%), pazeminātā nodokļu likme (12%) un nulles procentu likme. Nodokļa piemērošana starptautisko darījumos ir saistīta ar patēriņa vietas vai izcelsmes principa piemērošanu. No nodokļa maksāšanas tiek atbrīvoti atsevišķi darījumi, kas ir ar sociālu raksturu vai nerada konkurences izkropļojumus, vai arī maksātāji ar nelielu apgrozījuma apjomu.³⁷

Pētījuma daļa par nodokļu likumdošanas ietekmi uz debitoru parādiem strukturēta pēc debitora parāda iespējamās attīstības gaitas - debitora parāda atzīšana; nedrošā debitora parāda atzīšana, nedrošā debitoru parāda atgūšana vai zaudēšana, un attiecīgi atspoguļota saistība ar nodokļu likumdošanu.

³⁷ Ketners K. Titova S. "Nodokļu politika Eiropas Savienības vidē" Biznesa un finanšu pētniecības centrs, 2009., 20.lpp.

Debitora parāda atzīšana. Realizētais siltumenerģijas apjoms ir nodokļa objekta kvantitatīvais rādītājs, kurš tiek aplikts ar pievienotās vērtības nodokļa likmi, kas izteikta procentos no bāzes lieluma. Procentu likme attiecībā uz siltumenerģijas piegādi ir diferencēta, atkarībā no gala patērētāja.

- 1) Siltumenerģijas piegāde juridiskām personām tiek aplikta ar pievienotās vērtības standartlikmi 22 % apmērā, saskaņā ar likuma „Par pievienotās vērtības nodokli” 2. un 5. pantu.
- 2) Siltumenerģijas piegādei iedzīvotājiem tiek piemērota nodokļa samazinātā likme, (2011.-2012. gadā tā ir 12%), saskaņā ar likuma „Par pievienotās vērtības nodokli” 6.² 15. pantu.

Lielākā daļa uzņēmumu, kuri ražo vai pārvada siltumu slēdz līgumus nevis ar katru daudzdzīvokļu mājas dzīvokļa īpašnieku, bet gan ar namu apsaimniekotāju, kurš pēc savas juridiskās formas varbūt gan biedrība, gan sabiedrība ar ierobežotu atbildību, dzīvokļu īpašnieku kooperatīvā sabiedrība. No iepriekš minētā izriet, ka siltumenerģija tiek piegādāta juridiskai personai, kaut arī gala patērētājs ir dzīvokļa īpašnieks - fiziska persona. Kā rīkoties šādā situācijā? Detalizēta informācija ir izskaidrota LR Valsts ieņēmumu dienesta 01.01.2010. izdotajā metodiskajā materiālā „Par pievienotās vērtības nodokļa piemērošanu” 8. daļā: „Par PVN piemērošanu, ja siltumenerģija tiek veikta ar namu apsaimniekotāja starpniecību”. Namu apsaimniekotājs siltumenerģijas piegādei gala patērētājam PVN var piemērot dažādos veidos, no kā savukārt būs atkarīga siltumenerģijas piegādātāja piemērojamā PVN likme.

- 1) Namu apsaimniekotājs ar PVN aplik piegādātās siltumenerģijas vērtību. Šajā gadījumā namu apsaimniekotājs likuma izpratnē uzskatāms par šo preču piegādātāju. Siltumenerģijas piegādātājs piemēro PVN standartlikmi, savukārt namu apsaimniekotājs tālāk piestāda rēķinus:

- juridiskais personai ar standartlikmi,
- fiziskai personai ar samazināto PVN likmi.

Namu apsaimniekotāja rīcības rezultātā iesniedzot PVN nodokļa deklarāciju no šī darījuma radīsies PVN nodokļa pārmaxsa, kuru namu apsaimniekotājam būs iespējas saņemt atpakaļ.

- Ja namu apsaimniekotājs, kurš siltumenerģiju piegādes darījumos izvēlējis PVN piemērot kā preču piegādātājs, ir ar PVN neapliekama juridiskā persona, tad siltumenerģijas rēķiniem piegādātājs piemēro PVN standartlikmi (22 %) likmi, savukārt namu apsaimniekotājs izraksta rēķinu par siltumenerģiju no šo

preču piegādātājiem saņemtajos nodokļa rēķinos norādīto PVN atsevišķi nenodalot. (PVN tiek ieskaitīts siltumenerģijas pašizmaksā).

2) Namu apsaimniekotājs ar PVN apliek tikai paša sniegtā pakalpojuma vērtību. Šajā gadījumā namu apsaimniekotājs veic tikai kasiera funkcijas.

Saskaņā ar „Likuma par Pievienotā vērtības nodokli” 2.(21²) pantu ar nodokli apliekams ir tikai kasiera pakalpojums. Šinī gadījumā korektai PVN likmes piemērošanai namu apsaimniekotājs paziņo šo preču piegādātājiem par to piegādes sadalījumu starp gala patērētājiem – iedzīvotājiem (fiziskām personām) un juridiskām personām (tajā skaitā fiziskām personām, kas veic saimniecisko darbību, kurām savukārt ir pienākums paziņot namu apsaimniekotājam par saimnieciskās darbības veikšanu un piemērojamo proporciju.) Līdz ar to siltumenerģijas piegādātājam ir likumīgas tiesības namu apsaimniekotājam izrakstīt rēķinu ar samazināto PVN likmi piegādēm iedzīvotājiem, kas siltumenerģiju patērē mājāsaimniecības vajadzībām, un rēķinu ar PVN standartlikmi piegādēm juridiskām personām, kas siltumenerģiju patērē saimnieciskās darbības vai kāda cita veida profesionālās darbības vajadzībām.

- Ja namu apsaimniekotājs, kurš veic tikai kasiera funkcijas ir ar PVN apliekama persona, tad šo preču gala patērētājam izrakstītajā nodokļu rēķinā drīkst nodalīt preču piegādes vērtību un no tās aprēķināto PVN (likuma 8. Panta 5² daļa). Šajā nodokļu rēķinā, tad apsaimniekotājam atsevišķi paša darījums un citu personu veiktās siltumenerģijas piegādes. Šo preču saņēmējiem (apliekamām personām) ir tiesības nodokļu rēķinā norādīto PVN summu atskaitīt savā PVN deklarācijā kā priekšnodokli, ja preces izmanto apliekamu darījumu nodrošināšanai. Rēķinā jānorāda faktiskā siltumenerģijas piegādātāja nosaukums, PVN reģistrācijas numurs, kā arī šo preču piegādātāja izrakstītais nodokļu rēķina numuru un datumu. Namu apsaimniekotājs PVN deklarācijā uzrāda tikai paša sniegto pakalpojumu vērtību un no tās aprēķināto PVN.

Autore situāciju, kad namu apsaimniekotājs ir PVN maksātājs, un veic kasiera funkciju atspoguļos ar konkrēta piemēra palīdzību.

Situācijas apraksts.

Namu apsaimniekotājs (apliekama persona), piegādā siltumenerģiju un piegādes darījumos izvēlēties veikt tikai kasiera funkcijas. Apsaimniekotājs norādījis, ka siltumenerģija tiek izlietota 2MWh juridiskai apliekamai personai un 8 MWh iedzīvotājiem. Namu apsaimniekotājs no siltumenerģijas piegādātāja saņem rēķinu, kurā norādīts

$$2 \text{ MWh} \times 36 \text{ (cena Ls/MWh)} = \text{Ls } 72.00 + \text{PVN } 22\% \text{ Ls } 11.00 = \text{Ls } 87.84;$$

$$8 \text{ MWh} \times 36 \text{ (cena Ls/MWh)} = \text{Ls } 288.00 + \text{PVN } 12\% \text{ Ls } 34.56 = \text{Ls } 322.56.$$

Namu apsaimniekotājs izraksta rēķinu juridiskai personai par siltumenerģiju un garāžas nomu, ko sniedz pats apsaimniekotājs.

$$\text{Garāžas noma Ls } 10.00 + \text{PVN } 22\% \text{ Ls } 2.20 = \text{Ls } 12.20$$

Siltumenerģija Ls 72.00 + PVN 22% Ls 11.00 = Ls 87.84 (norādot saskaņā ar siltumenerģijas piegādātāja xxxxx, ar reģistrācijas numuru yyyy sniegto rēķinu No 50 no 31.03.2012.

Namu apsaimniekotājs savā deklarācijā varēs iekļaut tikai par saviem pakalpojumiem aprēķināto PVN Ls 2.20; taču juridiskā persona, kas saņems namu apsaimniekotāja rēķinu tajā varēs iekļaut samaksāto PVN gan par siltumenerģiju, gan garāžas īri. (Ls 13.20)

- Namu apsaimniekotājs, kurš siltumenerģijas piegādei izvēlēties veikt kasiera funkcijas ir ar PVN neapliekama persona. Gala patērētājam izrakstītajā rēķinā drīkst nodalīt siltumenerģijas piegādes vērtību un no tās aprēķināto PVN, norādot tādu pašu informāciju par siltumenerģijas piegādātāju kā, ja apsaimniekotājs ir ar PVN apliekama persona. Arī šis rēķins gala patērētājam ir derīgs kā nodokļu rēķins

No iepriekš aprakstītajām situācijām var secināt, ka siltumenerģijas piegādātājs visu piegādāto siltumenerģiju apliek ar PVN standartlikmi, izņemot gadījumus, kad namu apsaimniekotājs veic tikai starpnieka (kasiera) funkcijas un ir paziņojis, cik no kopējās patērētas siltumenerģijas daudzuma ir patērējušas fiziskās personas un cik juridiskās personas. Iedzīvotāju kā gala patērētāji nesaņem samazināto PVN nodokļa likmi un maksā dārgāk, ja namu apsaimniekotājs siltumenerģiju piegādes darījumos izvēlēties PVN piemērot kā preču piegādātājs, un ir ar PVN neapliekama juridiskā persona. Patreizējā situācijā siltumenerģijas piegādātājam (pārvadītājam) būtībā ir izdevīgi dalīt rēķinus iedzīvotājiem un juridiskām personām, jo šinī gadījumā iepirktā siltumenerģija ir ar 22%, bet pārdotā ar 22% un 12%, līdz ar to rodas nodokļu pārmaksa, kuru iespējams no valsts saņemt atpakaļ. Pirmajā brīdī šķiet, ka šeit nav loģikas, jo par nopirkto siltumu PVN 22% tāpat ir jāmaksā, taču ekonomiskās krīzes apstākļos, no valsts nodokļu pārmaksu iespējams saņemt daudz ātrākā periodā nekā maksājumus no debitoriem.

Uzkrājumu nedrošiem parādiem veidošana. UIN lielumu ietekmē uzkrājumi nedrošiem parādiem, kā arī atgūto un zaudēto parādu summas. Gada pārskatu likumā ir noteikts, ka debitorus bilancē uzrāda atgūstamajā vērtībā. Uzņēmums pārskata gada beigās izvērtē kādām debitoru summām ir jāveido uzkrājumi. Uzkrājumu veidošana ietekmē peļņas un zaudējuma aprēķina gala rezultātu, respektīvi samazina peļņu. Saskaņā ar Uzņēmuma ienākuma nodokļa 6. pantā par apliekamā ienākuma koriģēšanu 6. daļu ir noteikts, ka nodokļa

maksātāja apliekamo ienākumu palielina par summu, par kādu taksācijas periodā salīdzinājumā ar iepriekšējo taksācijas periodu, tiek palielināti debitoru parādiem paredzētie uzkrājumi, (izņemot uzkrājumus, kas izveidoti saskaņā ar šī likuma 7 un 9¹ pantu), kas izveidoti un atspoguļoti maksātāja grāmatvedībā, un bezcerīgo (zaudēto, bez cerībām tos kādreiz atgūt) debitoru summas, kas tieši iekļautas izmaksās. (UIN deklarācijas 09 rinda).

Likuma 7. pants attiecas uz bankām un krājaizdevu sabiedrībām, kas ar šo likuma pantu ir privilēģētā situācijā ar pārējām komercsabiedrībām, jo viņu ar nodokli apliekamo ienākumu nepalielina par to atskaitījumu summu, par kādu taksācijas periodā atzīti izdevumi debitoru parādiem paredzētajiem uzkrājumiem un arī nesamazina apliekamo ienākumu par uzkrājumu samazinājuma summām, saskaņā ar Finanšu un kapitāla tirgus komisijas normatīvajos noteikumos paredzēto uzkrājumu veidošanas kārtību.

07.10.2010. ir veikti grozījumi likumā „Par uzņēmuma ienākuma nodokli”, kas stājas spēkā ar 10.11.2010., šie grozījumi pamatā ir par uzkrājumiem nedrošiem parādiem. Likumā ir ieviests jauns 9¹ pants „Uzkrājumi nedrošiem parādiem”, un saskaņā ar to ieviestas korekcijas citos saistītos likuma pantos.

PVN likuma 9¹ pants paredz, ka nodokļu maksātājs apliekamo ienākumu nepalielina par taksācijas periodā veikto uzkrājumu palielinājuma summu nedrošiem parādiem, ja ir izpildīti sekojoši nosacījumi:

- 1) Parāda saistību izpildes diena ir iestājusies pirms vairāk nekā sešiem mēnešiem, bet ne agrāk kā 2009. gada 1. janvārī.
- 2) Ienākums, kas attiecas uz šiem parādiem, ir iekļauts apliekamā ienākuma aprēķinā.
- 3) Debitors ir juridiska persona, kura ir Eiropas Savienības dalībvalsts vai Eiropas Ekonomikas zonas valsts rezidents, (Eiropas ekonomiskās zonas valstis ir visas ES dalībvalstis un Islande Norvēģija, Lihtenšteina) vai tās valsts rezidents, ar kuru Latvija ir noslēgusi konvenciju par nodokļu dubultās uzlikšanas un nodokļu nemaksāšanas novēršanu, ja šī konvencija ir stājusies spēkā.
- 4) Nodokļu maksātājs un debitors nav saistīti uzņēmumi vai kāds no viņiem nav ar uzņēmumu saistīta persona.
- 5) Darījumi ar debitoru ir pārtraukti vismaz pirms sešiem mēnešiem un nav atjaunoti.
- 6) Nodokļa maksātājs var pierādīt, ka ir veicis pasākumus nedrošā parāda atgūšanai.
- 7) Nodokļu maksātājs līdz taksācijas gada 31. decembrim rakstveidā ir informējis preču vai pakalpojuma saņēmēju - debitoru par to, ka par attiecīgā parāda summu (norādot darījuma dokumenta rekvizītus) tiek veidots uzkrājums nedrošiem parādiem saskaņā ar šo pantu.

8) Nedrošiem parādiem paredzēto uzkrājumu palielinājuma summa, kas noteikta atbilstoši šā panta pirmajai daļai, nedrīkst pārsniegt 20 % no taksācijas perioda ar nodokli apliekamā ienākuma (pēc apliekamā ienākuma koriģēšanas).

9¹ pantu piemēro uzkrājumiem nedrošiem parādiem, kas izveidoti sākot ar taksācijas gadu, kas sākas 2011. gadā līdz taksācijas periodam, kas sākas 2013. gadā. (pārejas noteikumu 97. punkts)

➤ Ja debitoru parāds, kuram saskaņā ar 9¹ izveidots uzkrājums nedrošiem parādiem nav atgūts 3 pirmstaksācijas periodu laikā vai arī tas ir norakstīts šo trīs gadu laikā, bet neatbilst nosacījumiem par zaudētiem parādiem (9 pants), tad par šo parāda summu ir jāpalielina apliekamais ienākums, likuma 6.1.18. (nodokļu deklarācijas 20. rinda).

➤ Apliekamais ienākums palielināms par starpību starp nodotā (cedētā) parāda vērtību un naudas summu, kas iegūta par prasījuma tiesību nodošanu. (UIN deklarācijas 21.rinda), saskaņā ar likuma 6.p.1.d.19.p. Likumā ir noteikti izņēmumi (6.p.2.¹.daļā), apliekamais ienākums nav jāpalielina par cedēto parādu, ja ievēroti pirmie divi un viens no pārējiem nosacījumiem:

- 1) cesionārs ir UIN maksātājs vai UIN pielīdzināta nodokļa maksātājs;
- 2) cesionārs ir ES dalībvalsts vai EEZ valsts rezidents, vai tās valsts rezidents, ar kuru Latvijas ir noslēgusi konvenciju par nodokļu dubultās uzlikšanas un nodokļu nemaksāšanas novēršanu, ja šī konvencija ir stājusies spēkā;
- 3) cesijas darījums nenotiek ar saistītu uzņēmumu vai ar uzņēmumu saistītu personu;
- 4) cesijas darījums, kas notiek ar saistītu uzņēmumu vai ar uzņēmumu saistītu personu, vērtība atbilst tā vērtībai.

Zaudēto parādu norakstīšana. Nosakot apliekamo ienākumu, saskaņā ar šā likuma 6. panta pirmās daļas 6.punktu un 4.3. to var samazināt par zaudēto parādu summām, ja ievēroti pirmie trīs un viens no pārējiem šajā daļā minētajiem nosacījumiem:

- 1) Ienākums, kas attiecas uz šiem parādiem, pirms tam ir iekļauts apliekamā ienākuma aprēķinā;
- 2) Šo parādu summas ir norakstīta no nedrošiem parādiem paredzēto speciālo uzkrājumu summas vai tieši zaudējumos (izdevumos) nodokļa maksātāja grāmatvedībā kārtējā taksācijas periodā vai kādā no iepriekšējiem taksācijas periodiem;
- 3) Debitors ir Latvijas vai citas Eiropas Savienības dalībvalsts vai Eiropas ekonomiskās zonas valsts rezidents, vai to valstu rezidents, ar kurām Latvija noslēgusi konvencijas par nodokļu dubultās uzlikšanas un nodokļu nemaksāšanas novēršanu, ja šīs konvencijas ir stājušās spēkā.

- 4) Debitors ir valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrība, kas likvidēta atbilstoši attiecīgās institūcijas lēmumam;
 - 5) Ir tiesas spriedums par parāda piedziņu no debitora - fiziskas personas - un tiesu izpildītāja akts par piedziņas neiespējamību vai, ja debitora parāda piedziņa tiesas ceļā nav iespējama lietderības apsvērumu dēļ sakarā ar to, ka debitora parāda summa ir mazāka nekā ar to atgūšanu saistītie izdevumi, ja iepriekš ir veikti pasākumi parāda atgūšanai. Ievērojot nosacījumu, ka attiecīgā debitora parāda summa nepārsniedz 0.2% no nodokļu maksātāja taksācijas gada neto apgrozījuma.
- Ja ir izpildīti 1; 2; un 3. punktā noteiktie nosacījumi un ir veiktas visas atbilstošās parādu piedziņas un atgūšanas darbības, apliekamo ienākumu saskaņā ar šā likuma 6.1.(6) un 6.4. (3) var samazināt par pusi no zaudētā parāda summas, kad debitoram ir uzsākta bankrota procedūra. Apliekamo ienākumu par atlikušā zaudētā parāda summu samazina pēc attiecīgā debitora bankrota procedūras pabeigšanas.
 - Ja ir izpildīti 1; 2; un 3. punktā noteiktie nosacījumi un ir veiktas visas atbilstošās parādu piedziņas un atgūšanas darbības, apliekamo ienākumu saskaņā ar šā likuma 6.1.(6) un 6.4. (3) var samazināt par zaudētā parāda summu:
 - 1) Kas ir atzīta saskaņā ar kreditoru prasījumu reģistru, kad tiesa ir apstiprinājusi debitora - juridiskas personas, personālsabiedrības vai individuālā komersanta - maksātnespējas procedūras pabeigšanu;
 - 2) Kas ir atzīta saskaņā ar kreditoru prasījumu reģistru, kad tiesa ir apstiprinājusi debitora - fiziskas personas- bankrota procedūras pabeigšanu.
 - 3) Kas saskaņā ar tiesas lēmumu atbilst parādnieka tiesiskās aizsardzības procesā vai ārpus tiesiskās aizsardzības procesā tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plānā noteiktajam proporcionālam pamatparāda, līgumsoda vai procentu dzēšanas vai samazinājuma apmēram.

Papildus uzmanība vēršama uz to, ka likuma „Par uzņēmuma ienākuma nodokli” normu piemērošanas noteikumu Nr. 566 (04.07.2006.) aktuālā redakcijā 77² ir teikts, ka piemērojot likuma 9. Panta normas, ar uzņēmuma ienākuma nodokli apliekamo ienākumu nesamazina par zaudēto parādu summā iekļauto pievienotās vērtības nodokli. (MK 28.12.2010. noteikumi Nr. 1202 redakcijā.)

Savukārt, likuma „Par pievienotās vērtības nodokli” 10.¹ pants nosaka kādā veidā veicama priekšnodokļa korekcija zaudētiem parādiem. Izšķir divus pamata nosacījumus:

1. Ja preču piegādātāja vai pakalpojuma sniedzēja zaudētā parāda vērtība vienam preču vai pakalpojumu saņēmējam bez nodokļa ir mazāka par Ls 300, apliekamai personai ir

tiesības valsts budžetā iemaksāto nodokļu summu samazināt par zaudētā parāda nodokļu summu, ja ir izpildīti visi turpmāk minētie nosacījumi:

- 1.1. Par piegādātām precēm vai pakalpojumiem ir izrakstīts rēķins vai nodokļa rēķins, saskaņā ar likuma nosacījumiem;
 - 1.2. Parāds ir radies pēdējo trīs gadu laikā;
 - 1.3. Par veikto darījumu ir aprēķināts nodoklis, un tas ir iekļauts attiecīgā taksācijas perioda nodokļa deklarācijā;
 - 1.4. Zaudētā parāda summa ir norakstīta no nedrošiem parādiem paredzēto speciālo uzkrājumu summas vai tieši zaudējumos (izdevumos) apliekamās personas grāmatvedībā kārtējā taksācijas periodā vai kādā no iepriekšējiem taksācijas periodiem;
 - 1.5. Preču vai pakalpojuma saņēmējs ar preču piegādātāju vai pakalpojumu sniedzēju nav saistītas personas likuma „Par nodokļiem un nodevām” izpratnē;
 - 1.6. Preču piegāde vai pakalpojumu sniegšanas atbilstošam preču vai pakalpojumu saņēmējam ir pārtraukta vismaz pirms sešiem mēnešiem un nav atjaunota.
 - 1.7. Apliekamā persona nav nodevusi (cedējusi) savas prasījuma tiesības citai personai.;
 - 1.8. Apliekamā persona var pierādīt, ka ir veikusi pasākumus zaudētā parāda atgūšanai.
 - 1.9. Preču piegādātājs vai pakalpojumu sniedzējs līdz pēctaksācijas gada 1. Martam ir nosūtījis debitoram, kurš ir apliekamā persona vai kurš preču vai pakalpojuma sniegšanas brīdī bija apliekama persona informāciju, ka attiecīgais parāds šā likuma izpratnē tiek uzskatīts par zaudētu parādu.
2. Ja preču piegādātāja vai pakalpojuma sniedzēja zaudētā parāda vērtība vienam preču vai pakalpojumu saņēmējam bez nodokļa ir sasniegusi vai pārsniegusi 300 latus, apliekamai personai ir tiesības valsts budžetā iemaksāto nodokļu summu samazināt par zaudētā parāda nodokļu summu, ja ir izpildīti visi tie paši nosacījumi, kas parādu summām līdz 300 latiem un ir tiesas spriedums par parāda piedziņu no preču vai pakalpojuma saņēmēja un tiesu izpildītāja akts par piedziņas neiespējamību.
- Preču piegādātājam vai pakalpojumu sniedzējam ir tiesības maksājamo nodokļu summu samazināt par pusi no zaudētā parāda nodokļu summas, ja izpildās visi noteikumi, kas attiecas uz parādu līdz 300 latiem un ir uzsākta bankrota procedūra, papildus atvieglājumi:
- 1) Preču piegāde vai pakalpojumu sniegšanas atbilstošajam klientam ir pārtraukta, bet nav noteikts pirms cik ilga laika;

- 2) Preču piegādātājs līdz pēctaksācijas gada 31. martam nav nosūtījis attiecīgajam preču vai pakalpojumu saņēmējam, kurš ir apliekama persona vai kurš preču vai pakalpojuma saņemšanas brīdī bija apliekama persona informāciju par to, ka attiecīgais parāds šā likuma izpratnē tiek uzskatīts par zaudēto parādu.

Atlikušo zaudētā parāda nodokļa summu, piegādātājs vai pakalpojumu sniedzējs ir tiesīgs samazināt, kad attiecīgajam darījumu partnerim ir izbeigts maksātspējas process, sakarā ar bankrota procedūras pabeigšanu.

Ja piegādātājs izmanto kādu no šīm iespējām samazināt nodokļa maksāšanas summu par zaudētajiem parādiem, tad šī summa jāiekļauj pēctaksācijas gada marta vai gada pirmā ceturkšņa deklarācijā, papildus norādot personu, kuras parāds šā likuma izpratnē tiek uzskatīts par zaudēto parādu, parāda vērtību un nodokļa summu. Gadījumā, ja zaudētais parāds ir samaksāts pēc šo korekciju veikšanas, preču piegādātājs vai pakalpojuma sniedzējs par atgūto zaudēto parādu vai tā daļu aprēķina nodokli un iemaksā to valsts budžetā taksācijas periodā, kad parāds ir samaksāts.

Apkopojot LR normatīvo aktu prasības un to ietekmi uz debitoru parādiem maģistra darba autore nonākusi pie secinājumiem.

Saistībā ar UIN 9¹ pantu „Uzkrājumi nedrošiem parādiem”. Par šo jauno likuma normu būtu pamats priecāties, taču šeit ir arī daudz neskaidrības.

Dažādi interpretējama ir panta 5. daļa, jo likumā par UIN un MK 2006. gada 4. jūlija noteikumos Nr.556 „Likuma Par uzņēmuma ienākuma nodokli normu piemērošanas noteikumi” nav sniegts precīzāks termina - darījuma pārtraukšana skaidrojums. Līdz ar to likumdevējs nav konkretizējis vai darījuma pārtraukšana nozīmē maksājumu vai preču un pakalpojumu piegādes pārtraukšanu. Šāda problēma minēta arī zvērinātas revidentes I.Liepiņas skaidrojumā.³⁸

Domstarpības varētu izraisīt arī panta 6. daļa, jo nav noteikts kādiem tieši pierādījumiem ir jābūt par veiktajiem pasākumiem nedrošā parāda atgūšanai. Par pierādījumiem varētu kalpot ierakstītas vēstules ar brīdinājumu, atgādinājumu nosūtīšana, preču piegādes pārtraukšana, vienošanās par parāda dzēšanu, abpusējs parāda dzēšanas grafiks un pierādījums, ka tas netiek pildīts un/vai citi pasākumi.

Autorei arī rodas jautājums par 7. un 8. pantā noteikto normu samērošanu. Piemēram, uzņēmums līdz taksācijas gada 31.decembrim rakstveidā informē pakalpojumu saņēmēju par to, ka viņa parāda summai (norādot dokumentu rekvizītus), tiek izveidots uzkrājums, saskaņā ar likuma par UIN 9¹ pantu, šinī gadījumā, pakalpojuma saņēmējam, saskaņā ar likuma

³⁸ www.ifinances.lv/lat/gramatvediba Liepiņa. I. “Ar UIN apliekamā ienākuma samazināšana par šaubīgiem debitoru parādiem izveidoto uzkrājumu vērtību”. 13.10.2010.

6.1.(17) ir par šo summu jāpalielina apliekamais ienākums. (UIN deklarācijas 19. rinda). Ko darīt tajā gadījumā, ja uzņēmums - pakalpojuma sniedzējs, sastādot UIN (piemēram 20.03.XXX) secina, ka nedrošiem parādiem paredzētā uzkrājuma summa pārsniedz 20% un visa paziņotā debitora parāda summa netiks uzrādīta saskaņā ar 9.¹. pantu? Autore uzskata, ka summām starp darījuma pusēm par kurām tiek no vienas puses samazināts apliekamais ienākums, bet no otras puses palielināts apliekamais ienākums vajadzētu sakrist.

Jautājums rodas arī par pievienotās vērtības nodokli, par kuru tiek runāts saistībā ar zaudētajiem parādiem gan likuma par UIN 9. pantā, (MK not.77-2) gan Likuma par PVN 10¹pantā, bet nekāds skaidrojums netiek dots attiecībā uz nedrošiem parādiem. Tādējādi, sanāk, ka uzņēmums (debitors, kas nav samaksājis par pakalpojumu), savu apliekamo ienākumu palielina par izdevumu daļā iekļauto nesamaksāto pakalpojuma vērtību un arī tai atbilstoši aprēķināto pievienotās vērtības nodokli, principā tā ir nodokļa aplikšana ar nodokli. Pēc autores domām, likuma par pievienotās vērtības nodokli un uzņēmuma ienākuma nodokli normām attiecībā uz nedrošajiem parādiem ir jābūt vienotām, pie kam tās ir jāskaidro gan attiecībā uz nedrošiem gan zaudētiem parādiem, savādāk sanāk, ka mēs uzkrājumu veidojam pa vienu summu (parāda summa ieskaitot PVN), bet zaudējumus norakstam par citu summu (parāda summa bez PVN). Šādā gadījumā uzņēmumiem, kas uzkrājumus veido izvērtējot katru debitoru atsevišķi un uzkrājumus arī veido ar analītiku, t.i, attiecīgi katram debitoru parādam, radīsies nesakritības šos parādus norakstot, un būs nepieciešamība veidot palīgtabulas par parāda summām un uz tām attiecināmām PVN summām. Savukārt PVN summu ļoti apgrūtināši būs noteikt tiem uzņēmumiem, kas uzkrājumus veidos kopējā summā, un pakalpojumus sniedz ar dažādām PVN likmēm.

Latvijas likumdošanā ir atļautas dažādas metodes uzkrājumu nedrošiem parādiem veidošanai. Šinī gadījumā, ja netiek izmantota metode, ka katrs parāds tiek izvērtēts individuāli, nav iespējams izpildīt likuma par Uzņēmuma ienākuma nodokli prasības, lai apliekamo ienākumu nepalielinātu par uzkrājumu nedrošiem parādiem (9¹) panta prasības. Ja mēs lietojam % no realizācijas apjoma vai arī konkrētu % no debitora vecuma izvērtējuma, mēs nevaram noteikt precīzu parāda saistību izpildes dienu, mēs neizvērtējam vai debitors ir juridiska persona, nevaram noteikt vai nav saistītas personas, un noteikt vai darījumi ir pārtraukti, nevar arī nosūtīt paziņojumu, jo šinī gadījumā uzkrājums nedrošiem parādiem netiek attiecināts uz kādu konkrētu debitoru, bet tiek veidots kopējā summā. No iepriekš minētā ir pamats secināt, ka pārējās uzkrājumu veidošanas metodes, kuras lieto pasaulē, jo katra debitora individuāla izvērtēšana nav aprakstīta starptautiskā literatūrā, tiek netiešā veidā diskriminētas. Jāatzīst, ka diskriminētas tiek arī vidējās un lielās sabiedrības, kuriem katra debitora izvērtēšana ir darbietilpīgs un nerentabls process. Siltumapgādes nozares

uzņēmumiem un arī citiem sabiedriskā sektora pakalpojumu sniedzējiem, šī panta izmantošana ir ierobežota, jo pakalpojumi tiek sniegti arī fiziskām personām un kurām praktiski neiespējami ir arī pārtraukt pakalpojuma sniegšanu, tā specifikas dēļ.

Veiktie likuma grozījumi, kas attiecināmi uz uzkrājumiem nedrošajiem parādiem ir vērtējams, kā pozitīva iecere, atbalsts uzņēmējdarbībai, kurai valsts ekonomiskās krīzes apstākļos ir būtiski pieaudzis debitoru parādu slogs, ir veikta gan PVN gan UIN samaksa, bet ienākums praktiski nav saņemts. Taču jāatzīst arī negatīvās lietas, šie grozījumi darbojas tikai trīs taksācijas periodus. Pēc autores domām, uzņēmumu loks, kas varēs izmantot šos nodokļu atvieglojumus būs visai šaurs, pārsvarā tie varētu būt mazie uzņēmumi.

Autorei neskaidrības radās arī Likuma par PVN skatījumā, kur ir skaidrotas situācijas, ja zaudēts parāds, kad parādnieks ir vai pakalpojuma, preču saņemšanas brīdī bija PVN nodokļa maksātājs. Kas notiek gadījumā, ja parādnieks nav PVN nodokļa maksātājs, diemžēl likumā nav skaidrots. Tā kā mana darba tēma ir siltumapgādes uzņēmumi, kuru lielākā klientu daļa nav PVN nodokļa maksātāji, tad šis jautājums ir būtisks.

No kopējās situācijas izpētes ir secināms, ka nodokļu likumdošanas ietekmi uz debitoru parādiem nenoliedzami ietekmē arī uzņēmuma specifika, tās ietekme pirmkārt jau parādās pie nodokļu rēķina izrakstīšanas. Siltumapgādes uzņēmumiem, nozares specifikai ir arī ietekme uz UIN 9¹ panta pielietošanu un PVN 10¹ pielietošanu. Lai noteiktu cik svarīgi vai būtiski siltumapgādes uzņēmumiem ir šie „ierobežojumi” ir jāizpēta debitoru uzskaites politika un kopējais stāvoklis nozarē.

2. PĒTĀMO SILTUMAPGĀDES UZŅĒMUMU DEBITORU PARĀDU GRĀMATVEDĪBAS POLITIKAS NOVĒRTĒJUMS UN ANALĪZE

2.1. Uzņēmumu saimnieciskās darbības raksturojums

„Energoapgāde ir kā valsts asinsrite, no kuras pieejamības ir atkarīga visas tautsaimniecības izaugsme, sabiedrības dzīves kvalitāte, drošība un neatkarība... Salīdzinājumā ar citām Eiropas Savienības valstīm mums ir vairāk attīstīta centralizētā siltumapgāde. Latvijas energobilancē siltumenerģijas patēriņš pārsniedz elektroenerģijas patēriņu.” E. Vīganta Latvijas Siltumuzņēmumu asociācijas prezidenta uzruna.; 2009.g. Siltumapgāde ir nozīmīga Latvijas enerģētikas joma, par to liecina fakts, ka vairāk kā 60% no valstī kopā patērētājiem energoresursiem tiek izmantoti tieši siltumapgādē.³⁹

Latvijā siltumapgādes uzņēmumi ražo un piegādā patērētājiem siltumenerģiju (SE) visu gadu, jo siltumenerģija tiek patērēta ne tikai mājokļu apsildei, bet arī karstā ūdens sagatavošanai. Tomēr saistībā ar siltumenerģijas ražošanu un piegādi tiek izdalīts termins apkures sezona - periods, kad SE tiek ražota mājokļu apsildei. Apkures sezonas garums pārsniedz pusgadu (200-210. dienas).⁴⁰ Lielāko daļu siltumapgādes uzņēmumus var raksturot kā dabīgos monopola uzņēmumus, jo to īpašumā vai valdījumā atrodas siltumtīkli, kas nodrošina centralizēto siltumapgādes sistēmas darbību. Ietilpst to monopola uzņēmumu skaitā, kuru cenas regulē valsts ar tā saukto maksimālo cenu palīdzību un to mērķis ir novērst nesamērīgi lielas peļņas veidošanos.⁴¹ Siltumenerģijas pārdošanas tarifu apstiprina Sabiedrisko pakalpojumu regulators, SE ražošana, sadale un tirdzniecība ir licencēts uzņēmējdarbības veids. Latvijā mājokļu siltumapgāde tiek nodrošināta ar centralizētās siltumapgādes palīdzību.

Centralizētā siltumapgādes sistēmas (CSS) ir energoefektīvākais siltumapgādes veids, jo tai ir viszemākās ražošanas izmaksas, visaugstākā kurināmā izmantošanas efektivitāte, iespēja diversificēt kurināmā veidus, viszemākais kaitīgo izmešu līmenis, visaugstākā siltumapgādes drošība un augsts un patērētājam pievilcīgs servisa līmenis. Nozīmīgākais CSS trūkums ir siltumenerģijas zudumi pārvades un sadales tīklos, siltumtīklos un izdevumi par siltumtīklu apsaimniekošanu.⁴² Līdz 1991. gadam, izveidojoties un attīstoties centralizētajai siltumapgādei Latvijā, dominēja šādi siltumtīklu cauruļvadu montāžas paņēmieni: slēgtos

³⁹ D.Turlajs;Ā.Žīgurs; A.Cers; S.Pļiškačevs „Energoefektivitātes paaugstināšanas iespējas siltumapgādes uzņēmumos”, Rīga, 2009.

⁴⁰ Latvijas Siltumuzņēmumu asociācija, „Siltumapgāde Latvijā”, LSUA, 2009.

⁴¹ Hoff K.G. Biznesa ekonomika, tulkojums latviešu valodā, Jāņa Rozes apgāds” 2002.-142.lpp.

⁴² D.Turlajs;Ā.Žīgurs; A.Cers; S.Pļiškačevs „Energoefektivitātes paaugstināšanas iespējas siltumapgādes uzņēmumos”, Rīga, 2009.

saliekamos dzelzsbetona kanālos ar drenāžu; uz estakādēm ar paaugstinātiem dzelzsbetona vai metāla balstiem; virszemes estakādes uz zemiem dzelzsbetona vai metāla balstiem un speciāli veidotos cauruļvadu tehniskajos koridoros ēku blokos. Šāda veida ST raksturīga, cauruļvadu izolācijas samirkšanas, izolācijas spēju zaudēšana, strauja cauruļvadu korozija, grūtības precizēt avārijas, cauruļvadu plīšanas vietu. Pēc 1991. gada Latvijā tiek uzsākta rūpnieciski izolētu cauruļvadu izmantošana, kas ievērojami uzlabo siltumapgādes uzņēmumu ekonomiskos rādītājus, jo tiem raksturīga ir lēta un laika ziņā mazietilpīga uzstādīšanai, tie ir rūpnieciski izolēti, tiem ir ievērojami zemāki siltuma zudumi, augsta kvalitāte un salīdzinoši zemas apkalpošanas izmaksas, ilgs kalpošanas laiks, pilnīga aizsardzība pret ārējo koroziju, ir laba ķīmiskā un mehāniskā aizsardzība. Izolētie cauruļvadi kalpo ilgāk par 30 gadiem un ir apkārtējai videi nekaitīgi.⁴³

No iepriekš minētā izklāsta secināms, ka viens no siltumapgādes uzņēmumu efektivitātes ietekmējošiem faktoriem ir siltuma zudumi, kas atkarīgi no kopējās CSS tehniskā stāvokļa un uzņēmuma iespējām to uzlabot un uzturēt labā tehniskā stāvoklī. Siltumu zudumi izsaka starpību starp siltumtīklos nodoto un patērētāju saņemto siltumenerģijas daudzumu, Latvijā siltuma zudumu procents ir samērā augsts apmēram 18%.⁴⁴ Siltuma zudumu līmenis ietekmē SE tarifu, SE pārdošanas cenu. Siltumenerģijas nozares attīstība ir atkarīga no tai pieejamiem resursiem. Lai uzstādītu jaunas efektīvas ražošanas iekārtas, rekonstruētu siltumtrases ir nepieciešamas investīcijas, uzņēmumiem svarīgi strādāt ar peļņu, lai to varētu ieguldīt sistēmas atjaunošanā un uzlabošanā. Liela nozares problēma ir ar katru gadu pieaugošie debitoru parādi, kuru sastāvā arvien vairāk pieaug laikus nesamaksāto jeb kavēto maksājumu īpatsvars, kas rada problēmas ar naudas plūsmas plānošanu un savā ziņā bremsē uzņēmumu attīstību. Naudas plūsmas problēmas rodas arī tiem uzņēmumiem, kas strādā rentabli, strādā ar peļņu. Viens no maģistra darba uzdevumiem ir debitoru uzskaites analīze siltumapgādes uzņēmumos un šo uzņēmumu debitoru parādu analīze.

Autore pētījumam izvēlējusies piecus Latvijas siltumapgādes uzņēmumus, kuri tiek definēti, kā uzņēmums A; B; C; D; E, saskaņā ar uzņēmumu vadības prasību ievērot konfidencialitāti. Uzņēmumi atrodas Kurzemē, Latgalē, Zemgalē un Vidzemē. Daļa no uzņēmumiem nodarbojas gan ar siltuma ražošanu gan siltuma piegādi, daļa tikai ar siltuma piegādi. (pārvadi) Katrs no uzņēmumiem nodrošina centralizēto siltumapgādi kādā Latvijas pilsētā. Pētījumā ietvertie uzņēmumi nav saistīti ar siltumapgādi ārpus pilsētām, lauku teritorijām, jo mazajās pašvaldībās situācija ir atšķirīga, gan apjomu, gan cenu un debitoru skaita ziņā. Pētāmi uzņēmumi raksturojami kā samērā jauni, darbības gadu skaits nepārsniedz

⁴³ www.videsrisinajumi.lv; gaiss_apkure

⁴⁴ turpat

desmit gadus. Šo uzņēmumu skaitā ir gan pašvaldību kapitālsabiedrības gan arī komercuzņēmumi. Pētāmo uzņēmumu darbības aprakstos tiek lietota tehniskā terminoloģija, tāpēc autore piedāvā šīs terminoloģijas skaidrojumu:

- Siltumtīkli (siltumtrases) - ūdens, tvaika vai kondensāta cauruļvadi, to balstu konstrukcijas, kanāli, tuneļi, kameras, sūkņu stacijas un centrālie siltumpunkti siltumenerģijas pārvadei, sadalei un pievadei no siltumenerģijas avota uz patērētāju.⁴⁵
- Siltumenerģijas skaitītājs - uzskaites mēraparāts vai mēraparātu sistēma patērētās siltumenerģijas daudzuma, siltuma slodzes un siltumnesēja parametru kontrolei un uzskaitēi komercnorēķiniem.⁴⁶
- Siltumnesējs - ūdens, ūdens tvaiks vai cita viela, ko izmanto siltumenerģijas piegādei,⁴⁷
- Siltuma zudumi – starpība starp padoto un saņemto siltumenerģiju pie gala patērētāja.

Autore piedāvā īsu uzņēmuma darbības aprakstu un uzņēmumu aktīvu un finanšu līdzekļu struktūras, kas attēlotas 2.1. līdz 2.5. attēlos. Struktūra sadalījums veikts pamatojoties uz uzņēmumu 2011. gada pārskatu bilances datiem.

Uzņēmums A dibināts 2005. gadā, ir 100% valsts un pašvaldības kapitālsabiedrība. Uzņēmuma pamatdarbības joma ir iepirktās siltumenerģijas pārvade, sadale un tirdzniecība. Siltumenerģija tiek iepirkta no trīs ražotājiem. Uzņēmuma īpašumā ir 30794 m siltumtīkli. 89 % no kopējiem tīkliem veido rūpnieciski izolētas caurules, 6% ir vecās tehnoloģijas- pazemes dzelzsbetona kanālos esošās ST un 5% virszemes siltumtrases. Daļu ST uzņēmums plānveidīgi nomainījis no saviem līdzekļiem (3709 m). Vērienīgs projekts tika pabeigts 2008. gadā, kad tika veikta siltumapgādes sistēmas siltumu tīklu rekonstrukcija 8057 m garumā. Darbu veikšanai tika izmantoti pašu līdzekļi, aizņemtie līdzekļi (ilgtermiņa kredīts) un Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) līdzfinansējums. Siltumapgādes sistēmas rekonstrukcijas un sabiedrības darbības efektivitātes paaugstināšanas pasākumi atspoguļojas siltumenerģijas zudumu izmaiņās- no 18,8% (2006.g.) uz 14,6% (2008. g.); 14,2% (2011.g.). Sabiedrība turpina darbu pie ST rekonstrukcijas, 2012. gadā ir plānots pabeigt ST rekonstrukciju 1200m garumā, kas tiek veikts sadarbībā ar Latvijas Investīciju un attīstības aģentūru (LIAA).

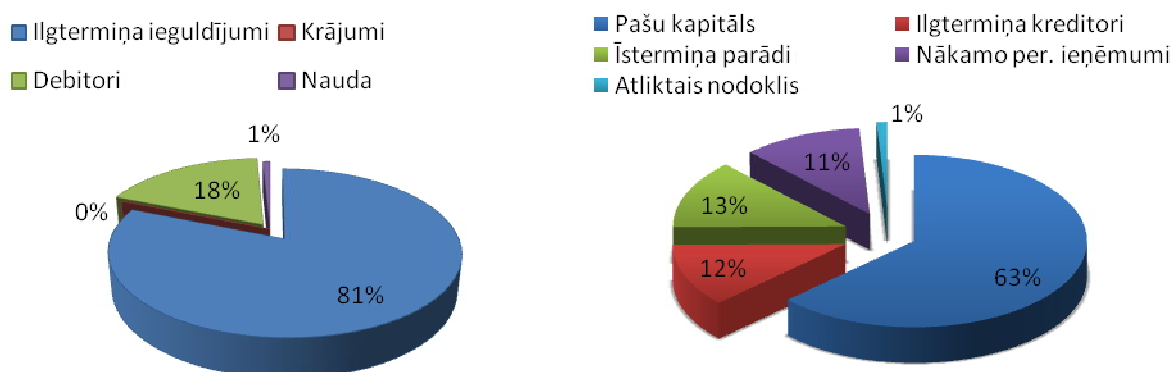
Sabiedrība ir noslēgusi 223 līgumus par SE piegādi, no tiem 201 ar juridiskām personām. Lielākā namu apsaimniekošanas sabiedrība apsaimnieko 69 dzīvojamās mājas. Kopējais apkurināmo dzīvokļu skaits 7932. Uzņēmums A līgumus slēdz ar namu apsaimniekotājiem, dzīvokļu kooperatīvajām sabiedrībām, juridiskām un atsevišķām fiziskām personām, kuru

⁴⁵ www.dnd.lv/terplans/tert

⁴⁶ LR ML No 876 „Siltumenerģijas piegādes un lietošanas noteikumi” LV, 168 (3952).2.3.p.

⁴⁷ LR ML No 876 „Siltumenerģijas piegādes un lietošanas noteikumi” LV, 168 (3952).2.7.p

namīpašumi izmanto CSS, arī rēķini tiek izrakstīti personām ar kurām ir slēgts līgums par SE piegādi, tas nozīmē, ka tālāko rēķina sadali dzīvokļiem veic namu apsaimniekotājs vai dzīvokļu kooperatīvs vai biedrība. Sabiedrība rēķiniem piemēro dalīto nodokļu likmi, saskaņā ar namīpašnieka nodotajiem rādījumiem (saskaņā ar siltumenerģijas skaitītājiem) par SE patēriņu un tā sadalījumu starp fiziskām un juridiskām personām.⁴⁸

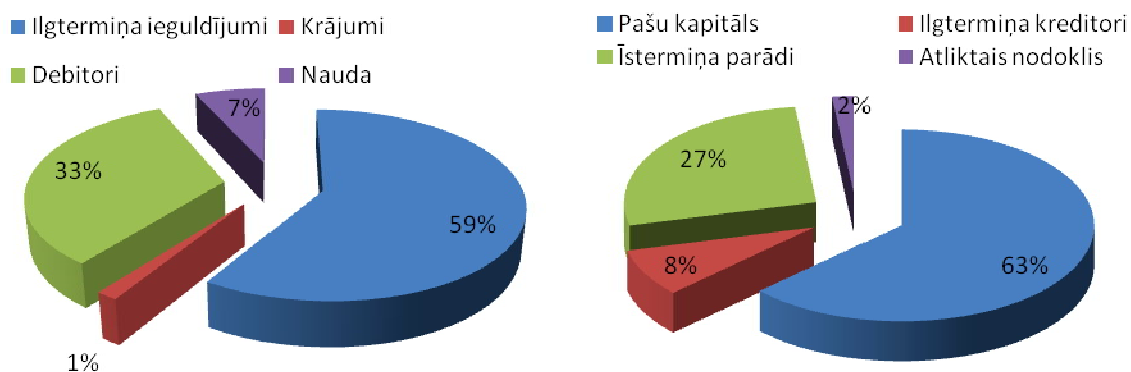
2.1. att. Uzņēmuma „A” aktīvu un finansēšanas avotu struktūra uz 31.12.2011.⁴⁹

Uzņēmums B izveidots 2003. gadā, ir 100% valsts un pašvaldības kapitālsabiedrība. Sabiedrības galvenie darbības veidi ir tvaika un karstā ūdens piegāde, elektroenerģijas ražošana un sadale kā arī dažādi inženiertehniskie darbi, inženiertehnisko sistēmu montāža. Pamatdarbība siltumenerģijas ražošana un piegāde. (95.5% no neto apgrozījuma) Pilsētā siltumenerģiju apkures un karsto ūdeni sagatavo deviņās katlumājās. Lielākajā no tām tiek saražots 71% no kopējās saražotās siltumenerģijas. Uzņēmums strādā pie katlu māju modernizācijas un ražošanas efektivitātes paaugstināšanas. Vidēji gadā saražotās siltumenerģijas daudzums ir 72000 MWh. Kopējais siltumtīklu garums 25.2 km. Sabiedrībai ir lieli zudumi siltumtrasēs, aptuveni 25%, pie kam nerenovētajās siltumtrasēs tie ir 34-35%, ir biežas avārijas un siltumnesēja noplūde. Tādēļ uzņēmums kopā ar pašvaldību īsteno siltumtrašu sistēmas rekonstrukcijas programmu, tiek nomainīti visvairāk nolietotie trašu posmi, kopumā nomainīti cauruļvadi 9.5 km siltumtrašu. 2011.-2012. gadā tiek īstenots Kohēzijas fonda projekts „Siltumtrašu rekonstrukcija..”, kuras laikā tiek nomainīti esošās siltumtrases posmi ar rūpnieciski izolētām siltumtrasēm 2064m un tiks veikta tērauda cauruļu nomaīņa ēku pagrabu tehniskajos koridoros 1198m garumā. Uzņēmuma veikto investīciju mērķis ir siltumtrašu zudumu samazināšana un siltumenerģijas ražošanas efektivitātes paaugstināšana. Kopējā apsildāmā dzīvojamā platība – 326468 m². Sabiedrības pakalpojumus izmanto 93 juridiskās personas un 6095 dzīvokļi. (apmēram 83% iedzīvotāji; 17% juridiskās

⁴⁸ Uzņēmuma A iekšējā informācija, 20. Pielikums “Pētāmo uzņēmumu anketas dati”

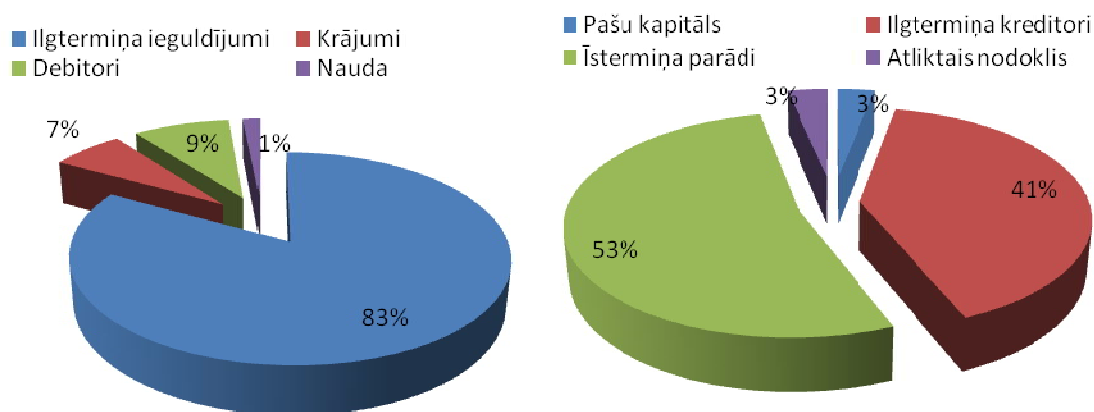
⁴⁹ Autore izstrādāts grafiskais attēls, pēc uzņēmuma A 2011. gada pārskata datiem, izejas dati 1. Pielikumā

personas). Līgumi par SE piegādi tiek slēgti ar namu apsaimniekotājiem, dzīvokļu kooperatīvajām sabiedrībām (DzīKS), biedrībām, iestādēm, taču rēķini tiek izrakstīti katram dzīvoklim vai telpu īpašniekam.⁵⁰

2.2. att. Uzņēmuma „B” aktīvu un finansēšanas avotu struktūra uz 31.12.2011.⁵¹

Uzņēmums C dibināts 2001.gadā, kopš 2006. gada maija darbojas privātās enerģētikas sektorā. Starptautisks uzņēmums. Tā pamatdarbība ir siltumenerģijas ražošana, pārvade un tirdzniecība. Uzņēmums apkalpo 61 dzīvojamo ēku un 67 cita veida ēkas, 70% patērētāju ir fiziskas personas, 30% juridiskās personas. Uzņēmums līgumus par SE piegādi slēdz ar gala patērētāju un attiecīgi tam arī izraksta rēķinus. Siltumenerģijas ražošana tiek veikta ar šķeldu. Vasaras mēnešos, lai varētu pilsētas iedzīvotājus nodrošināt ar karsto ūdeni un līdztekus arī veikt remontus katlumājās sabiedrība papildus iepērk SE no cita ražotāja. 2010.gadā uzņēmums, izmantojot mātes uzņēmuma piešķirt kredītu ir nodevis ekspluatācijā jaunu šķeldas apkures katlu.⁵²

2.3. att. Uzņēmuma „C” akīvu un finansēšanas avotu struktūra uz 31.12.2011.⁵³

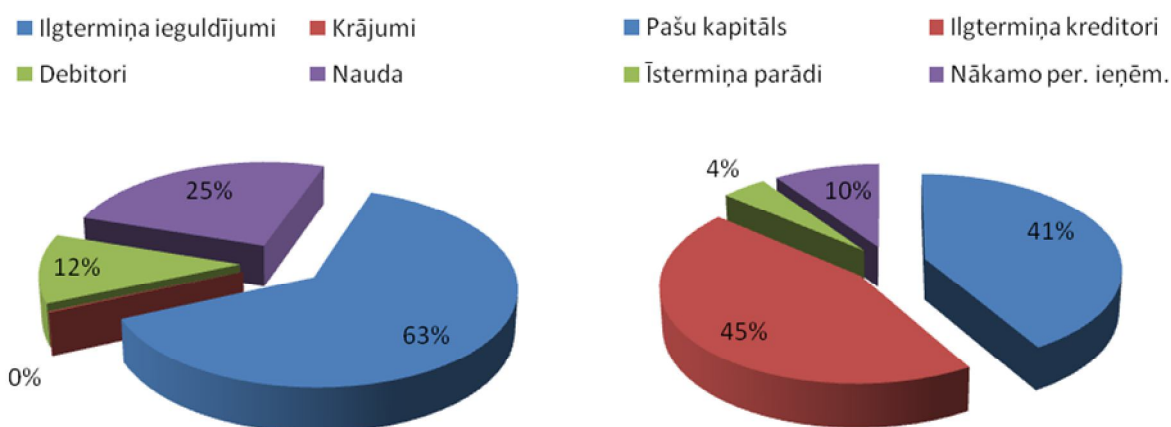
⁵⁰ Uzņēmuma B iekšējā informācija, 20. Pielikums “Pētāmo uzņēmumu anketas dati”

⁵¹ Autores izstrādāts grafiskais attēls, pēc uzņēmuma B 2011. gada pārskata datiem, izejas dati 2. Pielikumā

⁵² Uzņēmuma C iekšējā informācija, 20. Pielikums “Pētāmo uzņēmumu anketas dati”

⁵³ Autores izstrādāts grafiskais attēls, pēc uzņēmuma C 2011. gada pārskata datiem, izejas dati 3. Pielikumā

Uzņēmums D, darbojas kopš 2008. gada. Ir komercsabiedrība. Kopējais siltumtīklu garums 69.7km. Sabiedrības pamatdarbības veids ir siltumenerģijas ražošana, pārvade un tirdzniecība kā arī elektroenerģijas ražošana. Sabiedrība arī veic siltumpunktu apkalpošanu. Līgumi par siltumenerģijas piegādi tiek slēgti ar namu apsaimniekotājiem, īpašniekiem, dzīvokļu un namu kooperatīvajām sabiedrībām, iestādēm un valsts un pašvaldību uzņēmumiem. Rēķini tik izrakstīti saskaņā ar kopējo ēkas SE skaitītāja rādījumiem un tālāk to sadala namu apsaimniekotājs, bet ir arī atsevišķas mājas, kur rēķins tiek izrakstīts katram dzīvoklim. Vidējais klientu skaits 16000. Sabiedrība uzsākusi bio - kurināmā koģenerācijas stacijas būvniecību.⁵⁴

2.4. att. Uzņēmuma „D” akīvu un finansēšanas avotu struktūra uz 31.12.2011.⁵⁵

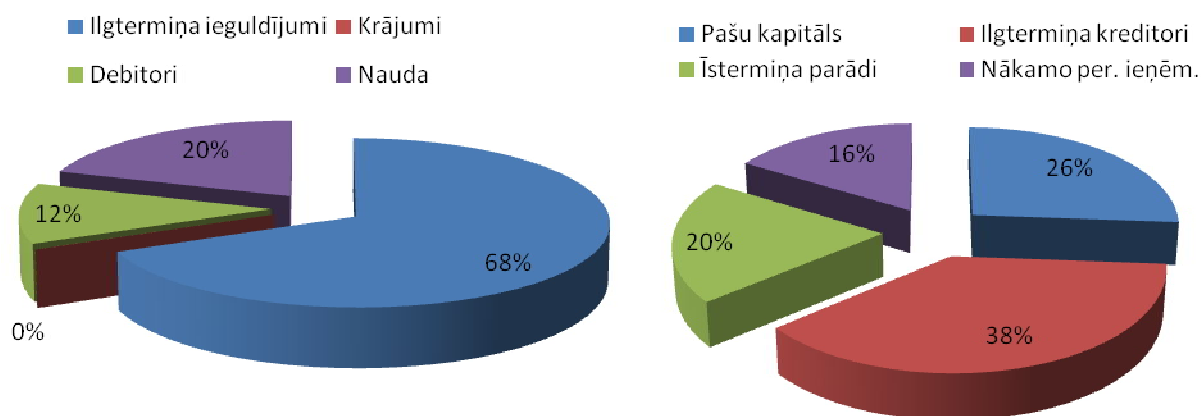
Uzņēmums E. Komercsabiedrība, 3 dalībnieki, kapitāldaļu sadalījums: 51 : 39 : 10 (39% pieder pašvaldībai). Pamatdarbība ir SE ražošana, pārvade un realizācija, papildus arī elektroenerģijas ražošana.

Uzņēmums ir izstrādājis attīstības plānu 2009.-2016. gadam, paredzot investīcijas siltumapgādes sistēmas attīstībai, koģenerācijas un biomasas ražošanas iekārtām un maģistrālo ST nomaīnai ~ 10 km garumā ar Kohēzijas fonda atbalstīto projektu. 2010. un 2011. gadā ar Kohēzijas fonda atbalstu ir rekonstruētas apmēram 70% pilsētas maģistrālo siltumtīklu, kas ļāva ievērojami paaugstināt siltumapgādes efektivitāti un samazināt ražošanas izmaksas un siltumenerģijas tarifu par 6% atkarībā no gāzes cenas. Uzņēmums piegādā siltumenerģiju 661 dzīvojamai mājai un 365 juridiskām personām un citiem objektiem. Līgumi tiek slēgti ar namu apsaimniekotājiem, pārsvarā rēķini tiek izrakstīti namu apsaimniekotājiem, kas tālāk veic to sadali iedzīvotājiem.⁵⁶

⁵⁴ 20.pielikums " pētāmo uzņēmumu anketas dati" Uzņēmuma D iekšējā informācija

⁵⁵ Autores izstrādāts grafiskais attēls, pēc uzņēmuma D 2011. gada pārskata datiem, izejas dati 4. Pielikumā

⁵⁶ 20.pielikums „Pētāmo uzņēmumu anketas dati” un uzņēmuma mājas lapas dati

2.5. att. Uzņēmuma „E” aktīvu un finansēšanas avotu struktūra uz 31.12.2011.⁵⁷

Pēc siltumapgādes uzņēmumu struktūras varam secināt, ka visiem uzņēmumiem raksturīga nozīmīgs ilgtermiņa ieguldījumu īpatsvars uzņēmumu aktīvu struktūrā (60-83%), kurus veido jaudīgas ražošanas iekārtas un siltumtīkli. Šiem pamatlīdzekļiem ir ilgs derīgās lietošanas laiks, piemēram atjaunotajiem siltumtrašu posmiem 30 gadi, tas nozīmē, ka šo pamatlīdzekļu amortizācijas notiek ļoti pakāpeniski un līdz ar to ilgtermiņa ieguldījumu vērtībai nav raksturīgas straujas izmaiņas. Lielu daļu apgrozāmo līdzekļu daļu veido debitoru parādi, uzņēmumiem D un E arī naudas līdzekļi. Apgrozāmo līdzekļu struktūra arī ir atkarīga no uzņēmuma darbības veida, ja uzņēmums ražo SE ar cieto kurināmo, tad krājumi ir nozīmīga apgrozāmo līdzekļu sastāvdaļa (uzņēmums C), bet ja uzņēmums ir SE ražo ar dabasgāzi, vai SE iepērk, krājumi nesastāda pat 1% no kopējiem aktīviem. Uzņēmumiem A un B finansēšanas avotos nozīmīga daļa ir pašu kapitālam (63%), uzņēmuma D finansēšanas avoti ir līdzvērtīgi sadalīti 41% pašu kapitāls un 45% ilgtermiņa ieguldījumi. Savukārt uzņēmumam C gandrīz visus finansēšanas avotus veido aizņemtie līdzekļi (92%), pie kam pastāv īstermiņa aizņēmumu pārsvars (51%) pār ilgtermiņa aizņēmumiem (41%), kas liecina par uzņēmuma finansiālām problēmām. Lai vairāk raksturotu un izanalizētu pētāmos uzņēmumus autore veic šo uzņēmumu finansiālās situācijas novērtējumu. Viens no sekmīgas uzņēmējdarbības nosacījumiem ir maksātspēja un finanšu resursu pieejamība.⁵⁸ Finanšu stāvoklis parādās uzņēmuma maksātspējā, kā arī spējā savlaicīgi apmierināt piegādātāju maksājumu prasības saskaņā ar saimnieciskajiem līgumiem un atdot kredītus, izmaksāt darba algas, veikt maksājumus valsts budžetā.

Finanšu stāvoklis ir darījumu aktivitātes un uzņēmuma drošības galvenais raksturotājs. Tas nosaka uzņēmuma konkurētspēju un sadarbības potenciālu, ir garants visu saimnieciskās darbības dalībnieku efektīvai ekonomisko interešu realizācijai kā pašam uzņēmumam, tā arī

⁵⁷ Autores izstrādāts grafiskais attēls, pēc uzņēmuma E 2011. gada pārskata datiem, izejas dati 5. Pielikumā

⁵⁸ Šneidere R. Finanšu analīzes metodes uzņēmuma maksātspējas prognozēšanai. –Rīga, Lietišķās informācijas dienests, 2009.;4 lpp.

partnerim.⁵⁹ Izmantojot horizontālās analīzes metodes ir iespēja noteikt izmaiņas bilances, peļņas vai zaudējuma aprēķina un naudas plūsmas rādītājos. Būtiskas, lielas izmaiņas var liecināt par finansiālās stabilitātes svārstībām. Finanšu pārskati rādītāju absolūtie lielumi un to izmaiņu izvērtēšana ļauj atklāt tikai uzņēmuma darbības tendences un trūkumus, bet ar tām nav iespējams novērtēt uzņēmuma maksātspējas līmeni.⁶⁰ Savukārt, maksātspējas aprēķina metodēs tiek izmantoti uzņēmuma likviditātes, rentabilitātes un aktivitātes rādītāji, tajā ir ietverti arī debitoru parādu dzēšanas ilguma ietekmes izvērtējums, aizņemto līdzekļu procentu maksājumi un citi svarīgi rādītāji, tāpēc autore uzskata, ka tie kopumā atspoguļo uzņēmuma finansiālo stabilitāti un to analīze pielietojama pētāmo siltumapgādes uzņēmumu finansiālā stāvokļa izvērtēšanai un salīdzināšanai.

Uzņēmuma maksātspēja ir daudzpusīgs komplekss jēdziens, kas ietver lielu skaitu kvantitatīvo koeficientu un kvalitatīvo rādītāju.⁶¹ Maksātspējas noteikšanas ir izstrādātas daudz un dažādas metodes. (Altmana Z, Altmana Z', Savickas G.; Taflera/ Tišova; Springeita G., Fulmera H., R. Edmistera u.c.). Latvijas Universitātes Dr.oec. Ruta Šneidere ir veikusi pētījumu un apkopojusi rezultātus par Latvijas un ārvalstu zinātnieku izstrādātajām finanšu analīzes metodēm un modeļiem uzņēmuma maksātspējas prognozēšanai un, pamatojoties uz teorētisko un empīrisko pētījumu rezultātiem, izstrādājusi Latvijas uzņēmumu finanšu pārskatu analīzē pielietojamo maksātspējas prognozēšanas metožu sistēmu.⁶² Pēc docentes veiktajiem pētījumiem, kas apkopoti 2009. gadā Lietišķās informācijas dienesta izdotajā grāmatā „Finanšu analīzes metodes uzņēmuma maksātspējas prognozēšanā”, siltumapgādes uzņēmumu (rūpniecības uzņēmumi) vispiemērotākās metodes, ar visaugstāko precizitāti, minētas E. Altmana Z' modelis (91.6%) un Fulmera H modelis (84.5%). Pamatojoties uz šo novērtējumu maģistra darba autore izlēmusi veikt pētāmo siltumapgādes uzņēmumu maksātspējas noteikšanu pēc E. Altmana Z' un Dž Fulemra H. metodēm.

E. Altmana Z' funkcijas bankrota modelis - modelī izmantoti pieci finanšu koeficienti, kas raksturo uzņēmuma likviditāti, rentabilitāti, maksātspēju un aktivitāti, šis modelis izmantojams uzņēmumiem, kuru akcijas netiek kotētas fondu biržā, Z' modelis paredzēts lieliem ražošanas uzņēmumiem:

- X_1 (darba kapitāls/ aktīvu kopsūma) - darba kapitāls rāda apgrozāmo līdzekļu pārsvaru pār īstermiņa saistībām. Ja šis rādītājs ir negatīvs, var rasties problēmas atmaksāt īstermiņa parādus. Šis likviditātes rādītājs uzrāda vislabākos rezultātus bankrota prognozēšanai.

⁵⁹ Šķiltere D.; Žuka R. "Uzņēmumu finanšu statistiskā reitinga noteikšana" ; Latvijas Universitātes raksti, 2007. 242.lpp.

⁶⁰ Šneidere R. Finanšu analīzes metodes uzņēmuma maksātspējas prognozēšanai. –Rīga, Lietišķās informācijas dienests, 2009.; 93. lpp.

⁶¹ Koļeda N. „Uzņēmuma maksātspējas diagnostikas metodes pretkrīzes vadības apstākļos”www.merkurijslat.lv

⁶² Šneidere R. Finanšu analīzes metodes uzņēmuma maksātspējas prognozēšanai. –Rīga, Lietišķās informācijas dienests, 2009.

- X_2 (nesadalītā peļņa/ aktīvu kopsumma) – rentabilitātes rādītājs. Nesadalītā peļņa ir summa, ko uzņēmums nav sadalījis dividendēs vai ieguldījis rezervēs. Ja tā ir liela, tas norāda uz uzņēmuma veiksmīgu uzņēmējdarbību un racionālu aktīvu izmantošanu. Ja nesadalītā peļņa ir maza vai tās nav var rasties problēmas uzņēmuma pastāvēšanai. Salīdzinoši jauniem uzņēmumiem šis rādītājs būs zemāks nekā vecākiem uzņēmumiem.
- X_3 (peļņa pirms procentiem un nodokļiem/ aktīvu kopsumma) – Šis maksātspējas rādītājs, raksturo spēju, izmantojot aktīvus gūt peļņu pirms procentiem un nodokļiem, ja peļņa ir pietiekama, tad uzņēmums varēs nomaksāt procentus un nodokļus, pretējā gadījumā uzņēmums savas saistības nespēs nokārtot.
- X_4 (pašu kapitāls/saistības) – maksātspējas rādītājs, raksturo paša uzņēmuma un ārējo finansēšanas avotu attiecību.
- X_5 (neto apgrozījums/aktīvi) – aktivitātes rādītājs, kas raksturo uzņēmuma saimnieciskās darbības efektivitāti, aktīvu izmantošanas lietderīgumu ražošanas procesā, lai gūtu pēc iespējas lielāku apgrozījumu.⁶³

$$Z' = 0.717x_1 + 0.847x_2 + 3.107x_3 + 0.42x_4 + 0.998x_5 \quad [2.1.]^{64}$$

Maksātspējas novērtēšanai tiek izmantota E. Altmana izstrādātā formula, kurā aprēķinātajiem finanšu koeficientiem (x_1 ; x_2 ; x_3 ; x_4 ; x_5), kas ir mainīgi lielumi, tiek pielietoti konstanti korelācijas vai pastāvīgie indeksi, kas uzrādīti 2.1. formulā. Pēc Z' funkcijas indeksa aprēķina rezultāta tiek veikta maksātspējas prognozēšana, kas balstīta uz noteiktiem kritērijiem.

Rādītāju novērtēšanas kritēriji vērtējot bankrota varbūtību:

$Z' < 1.23$ – ļoti liela

$Z' [1.23-2.90]$ – pastāv iespējamība

$Z' > 2.90$ – ļoti zema

Autore veikusi pētāmo siltumapgādes uzņēmumu maksātspējas prognozēšanu pēc E. Altmana Z' funkcijas pēc pētāmo uzņēmumu 2010. un 2011. gada Gada pārskatu datiem un iegūtos rādītājus atspoguļojusi 2.1. tabulā⁶⁵.

⁶³ Šneidere R. Finanšu analīzes metodes uzņēmuma maksātspējas prognozēšanai. –Rīga, Lietišķās informācijas dienests, 2009. 113;114;121 lpp.

⁶⁴ turpat

⁶⁵ Autore izstrādāta tabula, 11.Pielikums „E.Altmana bankrota prognozēšanas indeksa Z aprēķins” rezultāti

Uzņēmumu maksātspējas prognozēšanas rezultāti pēc E. Altmana Z' metodes

(2010. un 2011.g.)

Finanšu koeficients	A		B		C		D		E	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
X_1	0.12	0.06	0.12	0.14	-0.26	-0.36	0.18	0.32	0.15	0.11
X_2	0.04	0.03	-0.08	-0.10	-0.18	-0.17	0.01	0.04	0.02	0.05
X_3	0.03	-0.01	0.04	-0.01	0.10	0.10	0.12	0.05	0.06	0.05
X_4	1.73	1.72	1.56	1.70	0.02	0.03	0.32	0.71	0.59	0.37
X_5	0.69	0.65	0.87	0.83	0.62	0.62	0.70	0.39	0.72	0.54
Z' indekss	1.63	1.41	1.67	1.53	0.60	0.54	1.34	1.11	1.28	0.97

Iegūtais rezultāts liecina, ka vislielākā bankrota iestāšanās varbūtība draud uzņēmumam „C”, taču tā kā šis ir vismazākais no analizējamiem uzņēmumiem, autore papildus aprēķināja bankrota iespējamību pēc Altmana Z'' modeļa, kas piemērojams mazākiem uzņēmumiem, kuru akcijas nekotējas fondu biržā un kas darbojas dažādās nozarēs. Z'' modeļa būtība ir principā tāda pati kā Z' modelim, tikai no tā ir izslēgts piektais finanšu rādītājs neto apgrozījums/aktīvi un pielietoti atšķirīgi korelācijas lielumi.

$$Z'' = 6.56x_1 + 3.26x_2 + 6.72x_3 + 1.05x_4 \quad [2.2.]^{66}$$

Arī papildus veiktais bankrota prognozēšanas aprēķins uzņēmumam C uzrāda, ka maksātspēju raksturojošais Z'' indekss ir negatīvs gan 2010. gadā (-1.6)⁶⁷ gan 2011. gadā (-2.21) un tas liecina par ļoti augstu bankrota iespējamību. Z'' indeksa novērtēšanas kritērijos, ja $Z'' < 1.10$, ir ļoti augsta bankrota iestāšanās varbūtība. Vislielāko bankrota iespējamību uzņēmumam C rada īstermiņa saistību pārsvars pār apgrozāmiem līdzekļiem, tātad problēmas ar likviditāti, kā arī negatīvie nesadalītās peļņas rādītāji, jo pārējie finanšu koeficienti uzņēmumam praktiski nav mainījušies. Pārējiem uzņēmumiem bankrota iespējamība pastāv, turklāt iezīmējas negatīva tendence, šis rādītājs 2011. gadā salīdzinoši ar 2010. gadu pasliktinās. Meklējot šīs negatīvās tendences cēloņus finanšu koeficientu izmaiņās autore secinājusi, ka visiem pieciem pētāmajiem uzņēmumiem ir pasliktinājies finanšu koeficients x_3 , kas izsaka peļņas pirms procentiem un nodokļiem un aktīvu attiecību, kas norāda uz aktīvu ienesīguma samazināšanos un x_5 , kas raksturo saimnieciskās darbības efektivitāti,

⁶⁶ Šneidere R. Finanšu analīzes metodes uzņēmuma maksātspējas prognozēšanai. –Rīga, Lietišķās informācijas dienests, 2009. 121.lpp.

⁶⁷ 12. Pielikums „E,Altmana bankrota prognozēšanas indeksa Z'' aprēķins uzņēmumam C”

aktīvu vērtības ienesīgumu. X_3 finanšu koeficienta pasliktināšanās uzņēmumiem A; B; C saistīta galvenokārt ar peļņas samazināšanos, jo aktīvu izmaiņas nav raksturojamas kā būtiskas. Savukārt uzņēmumam D aktīvu vērtība 2011. gadā ir pieaugusi par 60% pret 2010. gada aktīvu vērtību, savukārt peļņas rādītāji pasliktinājušies. Arī uzņēmumam E x_3 koeficients pasliktinājies, kaut arī abi rādītāji aktīvu vērtība un peļņa pirms procentiem un nodokļiem 2011. gadā ir palielinājušies, tomēr abu rādītāju attiecība pasliktinājusies. Līdzīga situācija ir arī vērojama arī finanšu koeficienta izmaiņu gadījumā, uzņēmumiem A; B; C, tas saistīts vairāk ar neto apgrozījuma krišanos, savukārt uzņēmumiem C un D ievērojama aktīvu vērtības pieaugums, un neto apgrozījuma krišanās. X_3 un x_5 pasliktināšanās uzņēmumiem C un D norāda, ka aktīvu vērtības pieaugums nav radies gūtās peļņas rezultātā. No uzņēmuma bilances datiem, redzams, ka uzņēmumam D tas pamatojams ar būtisku un nozīmīgu pamatkapitāla palielinājumu par 6milj., savukārt uzņēmumam E ar aizņemto līdzekļu palielinājumu 4.7 milj. apmērā. Pēc autore domām ir jāņem vērā, kad šie palielinājumi ir radušies, jo ja aktīvu vērtība ir palielināta 2011. gada beigās, tad aktīvu palielinājums vēl nav varējis nest uzņēmumam saimnieciskos labumus. Apstiprinājums, tam, ka uzņēmuma D gadījumā šis ieguldījums veikts gada beigās atspoguļojas uzņēmuma naudas līdzekļu palielinājumā, kas ir līdzvērtīgs pamatkapitāla palielinājumam, tā kā autores rīcībā ir tikai uzņēmuma D operatīvā bilance un PZA, tad izdarītais secinājums ir tikai autores subjektīvais viedoklis, bet tas norāda, ka vērtējot uzņēmuma aktīvu palielinājumu ir jāņem vērā tā rašanās laiks, jo tas ietekmē situācijas kopējo novērtējumu.

Salīdzinot 2011. gada situāciju ar 2010. gada uzņēmumu maksātspējas novērtējumu, jāsecina, ka vislielākā negatīvā iezīme, kas raksturojama ar Z indeksa vērtības krišanos vērojama uzņēmumiem E un A. Uzņēmumam A pasliktinājušies visi finanšu koeficienti, bet varētu teikt, ka vienmērīgi, robežās no 0.2 līdz 0.6 punktiem, savukārt uzņēmumam E lielākas izmaiņas koeficientiem x_4 par 0.22 un x_5 par 0.18 punktiem, kurus negatīvi ietekmējis galvenokārt aizņemto līdzekļu pieaugums, kas samazina uzņēmuma finansiālo neatkarību, tiktāl, ka uzņēmumam 2011. gada beigās pastāv ļoti lieli bankrota iespējamības draudi.

Autore uzņēmumu maksātspējas prognozēšanai izmanto arī **Dž. Fulmera H modeli**. Pēc autores domām vēl viena bankrota prognozēšanas modeļa izmantošana dod lielāku pārliecību par prognozes pareizību un ticamības pakāpi, jo katrā modelī ir ietverti savādāki vai savādāk modificēti rādītāji un atšķirīga rezultāta iegūšanas gadījumā, ir iespēja izvērtēt, kurš uzņēmumā ir svārstīgais, maksātspējas prognozēšanas aprēķinu visvairāk ietekmējošais rādītājs vai finanšu koeficients. Tālāk ir iespēja izvērtēt, vai šis rādītājs ir izmanījies pārskata gadā, kāda vienreizēja konkrēta iemesla dēļ, vai tā pastāvīgi ir uzņēmuma vājā vieta, kādas iespējas ir to uzlabot un galu galā vai tas ir patiesi novērtēts.

Dž. Fulmers bankrota prognozēšanas modeli ir izstrādājis uzņēmumiem, kuru aktīvu bilances vērtība ir mazāka par 10 milj. ASV dolāru. Pētījuma pamatā ir E. Altmana izmantotā diskriminanta analīzes metode. Bankrota prognozējamības modelī tika iekļauti pavisam deviņi rādītāji, viens likviditātes rādītājs (V_8), trīs maksāspējas rādītāji (V_5 ; V_6 ; V_9), viens rentabilitātes rādītājs (V_3) un vēl trīs dažādi rādītāji. Turklāt faktoros, kas raksturo iespējamās problēmas, sagrupēja divās kategorijās, finansiālās problēmas (likviditātes nepietiekamība, pašu kapitāla un saistību rādītāji un naudas līdzekļu pietiekamības rādītāji) un saimnieciskās darbības problēmas (aktīvu un pašu kapitāla rentabilitātes rādītāji). Tāpat kā Altmana Z' bankrota prognozēšanas modelī, arī Dž. Fulmera H modelī tiek aprēķināts maksāspējas rādītāja indekss, Fulmera modelī tas ir rādītājs - H, kuru nosaka mainīgajiem finanšu koeficientiem pielietojot konstantus indeksus, Fulmera H modelī papildus tiek pielietots arī absolūtais rādītājs (-6.075) pēc formulā 2.3. uzrādītā algoritma.

$$H = 5.528v_1 + 0.212v_2 + 0.073v_3 + 1.27v_4 - 0.120v_5 + 2.335v_6 + 0.575v_7 + 1.08v_8 + 0.894v_9 - 6.075$$

[2.3.]⁶⁸

- v_1 (nesadalītā peļņa/ aktīvi) - raksturo uzkrāto uzņēmuma ienesīgumu;
- v_2 (neto apgrozījums/aktīvi) - jo lielāks aktīvu aprites rādītājs, jo mazāka bankrota iespējamība;
- v_3 (peļņa pirms nodokļiem/pašu kapitāls) – jo augstāka rentabilitāte, jo mazāki bankrota draudi;
- v_4 (naudas plūsma/saistības) – jo lielāka neto naudas plūsmas attiecība pret saistībām, jo mazāka bankrota iespējamība;
- v_5 (saistības/aktīvi) - jo augstāks saistību rādītājs, jo lielāka iespēja bankrotēt;
- v_6 (īstermiņa saistības/aktīvi) – jo augstāks rādītājs, jo lielāka iespēja bankrotēt;
- v_7 (pamatlīdzekļi/aktīvi) – raksturo uzņēmuma lielumu;
- v_8 (darba kapitāls/saistības) – ir likviditātes rādītājs, pārāks par kopējās un absolūtās likviditātes rādītājiem;
- v_9 (peļņa pirms nodokļiem un % maksājumiem/ % maksājumi) – maksājamo procentu seguma koeficients, jo tas augstāks, jo bankrota iespējamība zemāka.

Rādītāja H vērtēšana:

- kritiskais punkts ir nulle,
- ja $H < 0$, tad pastāv liela maksātnespējas varbūtība,

⁶⁸ Šneidere R. Finanšu analīzes metodes uzņēmuma maksātnespējas prognozēšanai. Rīga, LID, 2009. 153-156. lpp.

- ja $H > 0$, tad jo H ir lielāks, jo labāks uzņēmuma finansiālais stāvoklis.⁶⁹

Veicot uzņēmumu A; B; C; D; E bankrota prognozēšanas iespējamības aprēķinu pēc Fulmera H metodes, jāsecina, ka arī pēc šīs metodes aprēķinātais maksātspējas prognozēšanas indekss gandrīz visiem uzņēmumiem uzrāda augstu bankrota iespējamību, jo patreizējā situācijā (2011. gada dati) visi rezultāti ir mazāki par nulli. Autore iegūto rezultātu ilustrācijai izveidojusi 2.2. tabulu, kurā redzami aprēķinātie finanšu koeficienti un aprēķinātais maksātspējas prognozēšanas indekss H pēc 2010. un 2011. gada finanšu rādītājiem.

2.2. tabula⁷⁰

Pētāmo uzņēmumu bankrota prognozēšanas rezultāti pēc Dž. Fulmera H metodes (2010. un 2011. gads)

Uzņēmums Finanšu koeficienti	A		B		C		D		E	
	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010
v1	0.03	0.04	-0.10	-0.08	-0.17	-0.18	0.04	0.01	0.05	0.02
v2	0.65	0.69	0.83	0.87	0.62	0.62	0.39	0.70	0.54	0.72
v3	-0.02	0.03	-0.03	0.05	1.07	2.17	0.08	0.27	0.16	0.19
v4	0.00	0.00	-0.04	0.05	0.01	0.00	0.40	0.00	0.10	0.14
v5	0.37	0.37	0.37	0.39	0.97	0.98	0.59	0.76	0.20	0.71
v6	0.13	0.14	0.27	0.29	0.53	0.38	0.05	0.15	0.20	0.20
v7	0.80	0.73	0.59	0.59	0.83	0.88	0.59	0.60	0.68	0.64
v8	0.16	0.32	0.38	0.31	-0.37	-0.27	0.55	0.24	0.15	0.22
v9	-2.05	5.10	-1.37	4.21	1.48	1.55	3.18	2.14	4.43	7.38
H indekss	-6.71	-0.10	-6.39	-1.20	-4.27	-4.41	-1.44	-3.08	-0.65	1.96

Tendence, ka bankrota prognozējamības indeksa dati 2011. gadā salīdzinot ar 2010. gadu pasliktinās (izņemot uzņēmumus C un D) ir vērojama arī veicot aprēķinus pēc šīs metodes. Īpaši šī tendence ir izteikta uzņēmumiem A (no -0.10 uz -6.71) un uzņēmumam B (no -1.2 uz -6.39), ja 2010.gadā H indeksa dati liecina par bankrota iespējamību, tad 2011. gadā tie vērtējami kā ļoti lieli bankrota iespējamības draudi un pēc Fulmera metodes uzņēmumiem A un B bankrota draudi 2011. gadā ir lielāki kā uzņēmumam C, kas bija pretēji pēc Altmana Z' metodes.

Praktiski visiem uzņēmumiem vislielāko ietekmi uz H indeksu atstāj v_9 finanšu koeficients, kas uzrāda attiecību starp uzņēmuma gūto peļņu pirms procentu un nodokļu maksājumiem un % maksājumiem, t.i. maksājamo procentu segumu. Šī ietekme nemainās arī pielietojot korelācijas koeficientus. Autore veikusi un apkopojusi aprēķinus, kur redzami finanšu rādītāji ($v_1 - v_9$) un šie paši finanšu rādītāji, pielietojot Fulmera izstrādātos

⁶⁹ Šneidere R. Finanšu analīzes metodes uzņēmuma maksātnespējas prognozēšanai. Rīga, LID, 2009. 153-156. lpp.

⁷⁰ Autore izstrādāta tabula, iegūtie rezultāti H indeksa aprēķinam pēc Dž. Fulmera metodes, Pielikums No 13

koeficientus katram no rādītājiem.⁷¹ V_9 rādītājs uzņēmumam A pasliktinājies par 7.15 vienībām absolūtā izteiksmē un par 6.39 ņemot vērā indeksa korelāciju, un norāda uz uzņēmuma maksāspējas strauju samazināšanos. Uzņēmuma „A” gada pārskata dati liecina, ka sabiedrības bruto peļņas procents attiecībā pret neto apgrozījumu samazinājies par 3.6% salīdzinot ar 2010. gadu, sabiedrības vadība to skaidrojusi ar iegādātās siltumenerģijas tarifu kāpumu par 7.4%, kas saistīts ar akcīzes nodokļa piemērošanu dabasgāzei no 2011. gada jūlija, savukārt sabiedrība turpinājusi pārdot siltumenerģiju ar 2009. gadā apstiprināto tarifu. Uzņēmums „A” 2012. gadā plāno Sabiedrisko pakalpojumu regulatorā apstiprināt jaunu, ar iepirkuma cenām samērotu, realizācijas tarifu, kas visticamāk tiks piemērots 2012./2013. gada apkures sezonā. Līdz ar to reāla situācijas uzlabošanās prognozējama tikai 2013. gadā, jo arī 2012. gada pirmajā pusē uzņēmums strādās ar neatbilstošu SE realizācijas tarifu. Līdzīga situācija ir arī uzņēmumam „B”, kura bruto peļņas rentabilitāte salīdzinoši ar 2010. gadu kritusies par 9.81 procentpunktiem. (Salīdzinoši bruto peļņas rādītāji 2008.g. 5.47%; 2009.g. 18.08%; 2010.g. 18.41%; 2011.g. 8.6%.) Par uzņēmuma „B” finansiālo problēmu pieaugumu liecina, arī naudas līdzekļu pietiekamības rādītāja v_4 pasliktināšanās, jāatzīmē, ka līdz ar 2011. gada zaudējumiem, palielinājušies uzņēmuma uzkrātie un nesegtie zaudējumi, tā kā akumulētais uzņēmuma ienesīgums ir negatīvs, tas vēl vairāk pastiprina uzņēmuma bankrota iespējamību. Savukārt uzņēmumam „C” augsta bankrota iespējamība bija gan 2010. gadā, gan pastāv arī 2011. Gadā, kaut parādās neliela to uzlabošanās. Uzņēmuma C aktīvi pārsvarā ir finansēti ar aizņemto kapitālu, par ko liecina ļoti augsts saistību īpatsvars 97-98%, koeficients v_5 . Par augstām uzņēmuma likviditātes problēma liecina arī negatīvs darba kapitāls, kas nozīmē ka apgrozāmie līdzekļi nesedz īstermiņa saistības. Tam papildus pievienojas zemie rentabilitātes un zemie uzkrātā pašu kapitāla rādītāji. Uzņēmuma stāvoklis jāvērtē kā kritisks, uzņēmuma jādara viss iespējamais, lai tiktu atjaunota normāla naudas plūsma un uzņēmuma darbība nestu peļņu.

Salīdzinot rezultātus, kas iegūti pēc augstāk minētajām metodēm. Fulmera H bankrota prognozējamības metode uzrāda augstākus bankrota iespējamības rādītājus. Autore domā, ka tas ir pamatoti, jo tiek izvērtēti vairāki finanšu rādītāji, t.i. aprēķinā papildus maksāspējas, rentabilitātes, likviditātes un aktivitātes rādītājiem ir iekļauti vēl trīs citi rādītāji, kas raksturo uzņēmuma lielumu, naudas plūsmas attiecību pret saistībām un uzkrāto peļņu, jeb līdzšinējo uzņēmuma darbības rezultātu. Jāatzīst gan, ka sakarā ar to, ka visi pētāmie uzņēmumi nav vecāki par 10 gadiem, šis akumulētās peļņas rādītājs ir diezgan zems un tas jāņem vērā vērtējot kopējo rezultātu. Autore veica arī Fulmera H indeksa aprēķinu, koriģējot uzņēmumu saistības par uzkrāto ieņēmumu un atliktā nodokļa saistību summām. Rādītāji tika

⁷¹ Pielikums 13 (3) “Dž. Fulmer bankrota prognozēšanas H indeksa aprēķins”

koriģēti, jo autore uzskata, ka nākamo periodu ieņēmumu daļa neveido saistības, kuras uzņēmumam jebkad būtu jāapmaksā un savukārt atliktā nodokļa saistības ir teorētisks aprēķins, kas precīzi tiks aprēķināts un iekļauts katra pārskata gada finansu pārskatos. Pēc veiktā aprēķina secināms, ka rādītāji nedaudz uzlabojas, [0 līdz 0.2], taču kopējo spriedumu šī papildus analīze neietekmē.⁷²

Salīdzinošos bankrota prognozējamības indeksa interpretējumus, kas aprēķināti un novērtēti pēc abām izmantotajām metodēm autore piedāvā aplūkot izveidotajā 2.3.tabulā.

2.3.tabula⁷³

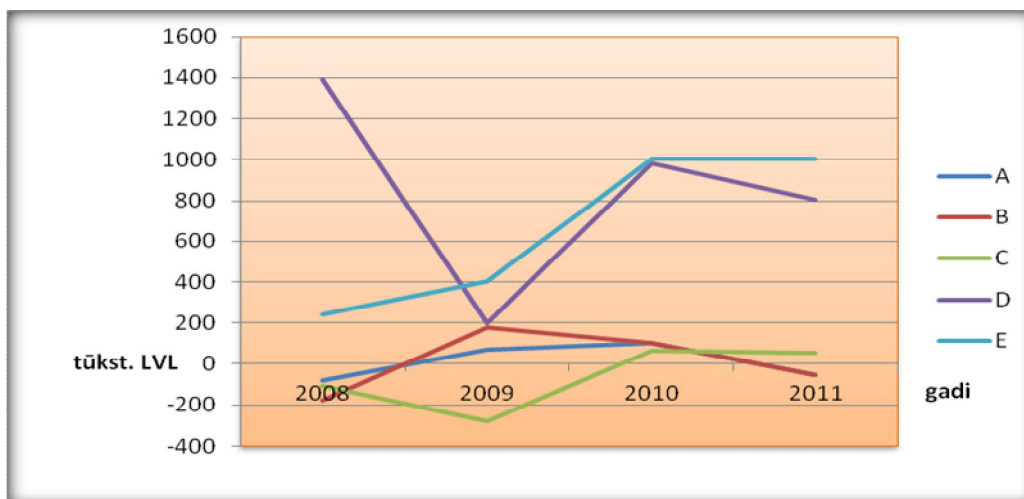
Pētāmo uzņēmumu bankrotu prognozēšanas interpretētie rezultāti pēc Altmana Z' un Fulmera H metodēm par 2010. un 2011. gadu

Izmantotā metode	Altmaņa Z' metode	Fullmera H metode	Altmaņa Z' metode	Fullmera H metode
Uzņēmums	2010.g.	2010.g.	2011.g.	2011.g.
A	pastāv iespējamība	pastāv iespējamība	pastāv iespējamība	ļoti liela iespējamība
B	pastāv iespējamība	pastāv liela iespējamība	pastāv iespējamība	ļoti liela iespējamība
C	ļoti liela iespējamība	ļoti liela iespējamība	ļoti liela iespējamība	ļoti liela iespējamība
D	pastāv iespējamība	pastāv liela iespējamība	pastāv liela iespējamība	ļoti liela iespējamība
E	pastāv iespējamība	pastāv maza iespējamība	pastāv liela iespējamība	pastāv liela iespējamība

Kā redzams apkopojot bankrota prognozējamības rezultātus diametrāli pretēji novērtējumu nav. Salīdzinoši pēc Fulmera H bankrota prognozējamības modeļa ir vērojami sliktāki rezultāti, bankrota iespējamība ir vērtējama kā augstāka. Jāatzīst, ka pielietotās bankrota prognozējamības metodes visiem uzņēmumiem uzrāda finansiāli nestabilu situāciju, kas pēdējā pārskata gadā laikā ir pasliktinājusies. Uzņēmumam C situācija vērtējama kā ļoti slikta, jo tā arī 2010. gadā ir uzrādījusi ļoti augstu bankrota iespējamību. Ņemot vērā, ka uzņēmums ir salīdzinoši mazs ar pārējiem pētāmiem uzņēmumiem, tā pozitīvas darbības rezultāts šos sliktos maksāspējas rādītājus spēs uzlabot ilgākā laika periodā kā lielie uzņēmumi. Uzņēmums 2010. un 2011. gadu ir strādājis ar peļņu, tomēr tās lielums nespēj segt iepriekš uzkrātos zaudējumus. Jāņem vērā, ka uzņēmumi ir samērā jauni, iepriekšējos pārskata gados ir ļoti nestabili peļņas rādītāji, svārstību amplitūda ir liela, tas redzams autores izveidotajā grafiskajā attēlā 2.6.

⁷² 13. Pielikums „Dž. Fulmer bankrota prognozēšanas H indeksa aprēķins,” (2)

⁷³ Autores izstrādāta tabula

2.6. Attēls Pētāmo uzņēmumu peļņas pirms nodokļiem rādītāji tūkst. LVL, 2008.-2011. g.⁷⁴

Bankrota prognozējamības modeļos peļņas rādītājiem ir samērā liela nozīme, Altmana Z modelī ir ietverti trīs finanšu koeficienti, kuros ietverta peļņa x_2 ; x_3 ; x_4 , savukārt Fulmera H modelī divos finanšu koeficientos v_1 un v_3 . Fulmera H modelī finanšu koeficientam nesadalītā peļņa/ aktīvu kopsumma ir dots visaugstākais nemainīgais indekss (5.528), kas nozīmē, ka uzkrātās peļņas apjomam ir svarīga nozīme bankrota prognozējamības pakāpes noteikšanā. Pēc autores domām zināma nozīme uzņēmuma stabilitātei nosaka arī uzņēmuma lielums, jo mazāko uzņēmumu finanšu rādītāji daudz vairāk pakļaujas neveiksmīgu darījumu ietekmei.

Pētāmo uzņēmumu salīdzināšanai pēc dažādiem raksturojošiem rādītājiem autore izveidojusi tabulu par stāvokli uz 2011. gadu.

2.4.tabula⁷⁵

Pētāmos siltumapgādes uzņēmumus raksturojošie rādītāji par 2011. gadu

Rādītājs	Mērv.	A	B	C	D	E
1. Neto apgrozījums	Tūkst Ls	3 154	2 490	1 050	9836	12 606
2. Aktīvu kopsumma	Tūkst Ls	4 858	3 009	1 699	25 119	23 557
3. Pašu kapitāls	Tūkst Ls	3 063	1 897	52	9 510	6 163
4. Bankrota iespējamības risks		pastāv	pastāv	augsts	pastāv	pastāv
5. Uzņēmuma vecums	gadi	7	11	5	11	7
6. Debitoru īpatsvars apgrozāmos līdzekļos	%	96	80	52	31	37
7. Darbības veids		P;S;T	R;P;S.T	R;P;S.T	R;P;S.T	R;P;S.T

P-pārvade, S-sadale;-T-tirdzniecība; R-ražošana

⁷⁴ Autores izveidotā grafika izveidošanai izmantoti pētāmo uzņēmumu PZA pārskatu dati, Pielikums No 9" Uzņēmumu peļņas rādītāji tūkst (LVL) 2008.-2011. Gads"

⁷⁵ Autores izstrādāta tabula, pēc pētāmo uzņēmumu 2011. Gada pārskatu datiem, Pielikums 1-5; Pielikums Nr 20 Pētāmo uzņēmumu anketu dati"

Pēc tabulas 2.5. raksturojošiem uzņēmumu rādītājiem varam spriest, ka uzņēmumi lieluma un realizācijas apjomu ziņā ir atšķirīgi. Taču tā kā Latvijā nav piecas vienādas pilsētas, tad arī nav piecu līdzvērtīgi lielu siltumapgādes uzņēmumu, taču pēc autore domām debitoru uzskaites tendences šī starpība neietekmē, jo darba gaitā autore nav iecerējusi izmantot absolūtos skaitļus, bet gan procentuālās attiecības. (īpatsvaru, pieaugumu utml.) Salīdzinoši kā līdzvērtīgāki vērtējami uzņēmumi A un B; D un E, uzņēmums C raksturojams kā vismazākais un arī jaunākais. Kā redzams, tad šī darba galvenā mērķa – debitoru parāda īpatsvars starp uzņēmumiem ir visai atšķirīgs. Autori īpaši interesē jautājums vai šīs atšķirības ietekmē uzņēmumu izvēlēta grāmatvedības politika to novērtēšanai un atspoguļošanai finanšu pārskatos. Kā arī vai ir pamats 2011. gada rudenī masu saziņas līdzekļos saceltajai ažiotāžai, par siltumapgādes uzņēmumu arvien pieaugošajiem debitoru parādiem.

2.2. Debitoru parādu uzskaites grāmatvedības izvērtējums

Saistībā ar siltumapgādes uzņēmumiem, kā viena no lielākajām problēmām, kas kavē uzņēmumu attīstību ir laikā nenomaksātie debitoru parādi. Uzņēmumam ir svarīgi ne tikai pārdot savu produkciju, bet arī saņemt par to samaksu, tāpēc svarīga loma ir debitoru parādu vadībai. Viens no debitoru vadības pamatnoteikumiem ir izstrādāt debitoru vadības vadlīnijas, kas pirmkārt jau atspoguļojas grāmatvedības politikā. Grāmatvedības politika attiecībā uz debitoru parādiem ietver saimniecisko darījuma procesu no rēķina izrakstīšanas līdz naudas saņemšanai, debitoru atlikumu izvērtēšanai, debitoru statusa noteikšanai, uzkrājumu veidošanai un visbeidzot zaudēto parādu norakstīšanai. Tāpat tā nosaka debitoru parādu novērtēšanas metodes un parādu atspoguļošanu finanšu pārskatos. Gan Latvijas gan starptautiskajos normatīvajos ir noteikts, ka debitoru parādu bilancē jāatspoguļo atgūstamajā vērtībā. Ar atgūstamo vērtību saprotam debitoru parādu summas no kurām ir atskaitīti uzkrājumi nedrošiem parādiem un norakstīti zaudētie vai bezcerīgie parādi. Uzņēmumiem ir tiesības pašiem izvēlēties metodes pēc kurām noteikt, kuri parādi atzīstami par nedrošiem, kuri par bezcerīgiem un kādos apjomos veidot uzkrājumus nedrošiem parādiem. Līdz ar to ir jāatzīst, ka zināmā mērā uzņēmumi var manipulēt ar uzrādītajām debitoru summām uzņēmuma finanšu pārskatos. Debitoru vadība sevī ietver arī tādas darbības kā pircēju un pasūtītāju maksājumu termiņu kontrole, atgādinājuma telefonu zvani, atgādinājumu vēstuļu sūtīšana un tamlīdzīgas darbības. Uzņēmums, kuram ir izstrādātas skaidras vadlīnijas par to

kādā veidā tiek kontrolēti debitoru parādi, cik bieži šī kontrole notiek un kādas procedūras tā ietver laikus pamanīs nedrošos klientus. Arī tālākās darbības pēc kavēto maksājumu kavēšanas ir vēlams skaidri un secīgi formulēt. Aktīvs darbs ar maksājumu kavētājiem ne tikai uzlabo debitoru aprites rādītājus, bet arī rada uzņēmumam zināmu drošību par parāda atgūstamību vai uzkrājumu veidošanas nepieciešamību. Daudzi uzņēmumi par kavētajiem parādiem aprēķina soda naudas, zināmā mērā tas ir diezgan iedarbīgs veids maksājumu disciplīnas ievērošanai, tomēr gadījumos, kad maksājumi regulāri tiek kavēti, tie vēl vairāk palielina debitoru parāda apjomu. Autorei, pēc personīgās pieredzes, ir radusies pārlicība, ka nemaksātājs, ar kuru uzņēmums slēdz parāda dzēšanas atmaksas grafiku saprātīgos termiņos, ņemot vērā klienta plānotās iespējas, arvien vairāk cenšas šo iespēju izmantot, bieži vien šī labvēlīgā sadarbība ir rezultatīvāka. Ieguvēji ir abas saistītās puses, klients jūt pretimnākšanu, jo parādu atmaksai pēc grafika parasti arī nepiemēro soda procentus, protams, ja parāda atmaksas grafiks tiek ievērots, savukārt uzņēmumam pieaug drošība par parāda atgūstamību un netiek tērēti papildus laiks un līdzekļi parādu atgūšanai tiesas procesos. Katrā ziņā uzņēmumiem ir brīva izvēle, kādas metodes tas izmantos, lai izvērtētu debitorus, veidotu tiem uzkrājumus un arī kāda būs darbības shēma, lai debitoru parādi tiktu atgūti tiem noteiktajos termiņos, kādas darbības tas veiks un vai vispār veiks, lai atgūtu kavētus parādus.

Autore piedāvā ieskatu apsekojuma par siltumapgādes uzņēmumu Latvijas lielākajās pilsētās parādu vadību 2010. gadā, kas apkopoti 2.5. tabulā.

2.5. tabula

Informācijas par siltuma parādiem lielākajās Latvijas pilsētās (2010.gads) ⁷⁶

	Jēkabpils	Jelgava	Jūrmala	Rēzekne	Ventspils
Parāda daļa kopējā maksā par siltumu	17.40%	10.50%	8.50%	10.30%	41.60%
Parādnieku skaits	3763	2884	3937	2466	3566
Tiesā iesniegto prasību skaits	78	1015	0	62	55
Parādnieku skaits 2008.g.	3078	14702	3442	713	2568
Parādnieku skaits 2009.g.	3660	2012	3974	1250	2853
Parādnieku skaits 2010.g.	3763	2884	3937	2466	3566

Pēc 2.5. tabulā apkopotās informācijas secināms, ka parādnieku skaits uzņēmumos no gada uz gadu aug, tiesā iesniegto prasību skaits nepārsniedz 2% no kopējā parādnieku skaita, izņēmums ir Jelgava, kur iesniegto prasību īpatsvars kopējā parādnieku skaitā ir 35%, un šeit ir arī redzams milzīgs parādnieku skaita kritums no 14.7 tūkstošiem 2008. gadā uz 2.8 tūkstošiem 2010. gadā. Tāpat arī vērojama pilnīgi pretēja situācija Jūrmalā, kur ir visaugstākais parādnieku skaits starp apsekotajām pilsētām un tiesā nav iesniegta neviena prasība par parādu piedziņu. Tabulā apkopotā informācija liecina par to, ka ieguldot intensīvu

⁷⁶ Laikraksts Darīsim kopā” No 10 [27], „Saruna par galveno Kā auguši mūsu parādi”, 7.lpp. pieejams www.kopaa.lv

darbu un interesi parādu samazināšanā ir iespējams gūt pozitīvu rezultātu un arī to, ka daļu atbildības par izveidojošos parādu palielinājumu ir jāuzņemas pašiem uzņēmumiem.

Pie radušās situācijas, kad siltumapgādes nozarē ir vērojama tendence pieaugt debitoru parādiem galvenokārt uz kavēto maksājumu rēķina, ir svarīgi noteikt to atgūstamo vērtību. Viens no svarīgākajiem un būtiskākajiem grāmatvedības politikas uzdevumiem debitoru uzskaitē ir debitoru novērtēšanas kritēriji, šaubīgo debitoru atzīšana un uzkrājumu veidošana, atbilstoši izvēlētajai metodei, un atbilstošu aplēšu lietošana, jo to pielietojums ietekmē bilancē uzrādīto debitoru vērtību. Autore veica pētāmo uzņēmumu aptauju par tajās pielietotajām metodēm uzkrājumu veidošanai nedrošajiem parādiem, lai noskaidrotu nozares tendences uz izvērtētu vai metodes izvēle, atstāj ietekmi uz bilancē uzrādīto atgūstamo debitoru vērtību. Autore apkopotā informācija par uzkrājumu veidošanas metodēm pētāmajos siltumapgādes uzņēmumos atspoguļota 2.6. tabulā.

2.6. tabula⁷⁷

Siltumapgādes uzņēmumos pielietotās uzkrājumu debitoru parādiem aprēķina metodes

Uzņēm.	Pielietotā metode	Uzkrājumu veidošanas apjoms
„A”	izvērtējot katru debitoru individuāli	apšaubāmās summas apmērā
„B”	izvērtējot katru debitoru individuāli	Ja gada laikā no debitora nevienu mēnesi nav saņemta samaksa, veido uzkrājumu visai parāda summai, kas bija uz pārskata gada sākumu. (100% parādiem, kas vecāki par 1 gadu)
„C”	% atkarībā no parāda kavējuma ilguma	Kavētiem parādiem 0-30 dienām 0%; 31-90 dienas 10%; 91-180 dienas 25%; 181-360 dienas 50%, vecākiem 90% apmērā.
„D”	% atkarībā no parādu kavējuma ilguma	Kavētiem parādiem, kuri vecāki par 180 dienām, veido uzkrājumu 100%. Papildus debitori tiek dalīti 3 grupās: 1) parastie; 2) kuriem ierosināta tiesvedība; 3) debitori ar kuriem noslēgta vienošanās par parāda apmaksu. 2. un 3. grupas debitoriem uzkrājumu veido par 33%.
„E”	% atkarībā no parādu kavējuma ilguma	Būtiskākie debitori tiek izvērtēti individuāli, pārējiem kavētiem parādiem 0-30 dienām 0%; 31-90 dienas 50%; vecākiem 100% apmērā. Ja klientam pasludināta maksātnespēja, tad uzkrājums tiek veidots 100% apmērā.

Tabulā apkopotā informācija, liecina, ka neviens no pētījumā iekļautajiem uzņēmumiem neizmanto starptautiskajā praksē visbiežāk pielietoto modeli % no realizācijas apjoma, kur

⁷⁷ Autore izstrādātā tabula Pielikums Nr 20 „Pētāmo uzņēmumu anketu dati”, uzņēmumu grāmatvedības politikas apraksti (konfidenciāli)

pielietojamā % vērtība tiek aprēķināta balstoties uz iepriekšējos gados zaudētiem parādiem un kopējo realizācijas apjomu attiecību, vai piemērojot nozares vai līdzvērtīga uzņēmuma vidējos rādītājus. Autore izvirza dažus pieņēmumu, kas varētu būt par iemesliem, šīs metodes neizmantošanā:

- Uzņēmumi ir nosacīti jauni (7-11 g.), nav vēsturiskās pieredzes;
- Ir samērā maz norakstīto, zaudēto parādu, jo daudzi parādnieki ir fiziskas personas (noilgums 10 gadi nav iestājies), ir laikietilpīgi tiesas procesi, kā rezultātā šādā veidā aprēķinātais % no kopējā apgrozījuma nesniegtu patiesu priekšstatu.
- Nav pieejami dati par situāciju nozarē;
- Latvijā, kā liecina statistikas dati, ir ievērojamas iedzīvotāju maksātspējas atšķirības starp reģioniem, šis faktors arī ietekmē siltumenerģijas apmaksas apjomus.

Apkopotā informācija liecina, ka šajos uzņēmumos tiek pielietotas individuālā katra parādnieka izvērtēšanas un parādu grupēšanas pēc vecuma uzkrājumu veidošanas aprēķina metodes. Dažiem uzņēmumiem šīs metodes ir kombinētas, tiek pielietotas abas. Autore arī secina, ka uzņēmumi, kuri lieto vienādas metodes šaubīgo debitoru parādu veidošanai, izmanto dažādas aplēses uzkrājuma lieluma noteikšanai nedrošajiem debitoru parādiem, kā arī tiek pielietoti atšķirīgi parādu grupēšanas periodi. Lai noteiktu pielietoto procentu aplēšu ietekmi uz uzkrājumu summu, autore izmanto vienādu kavēto maksājumu summas pēc kavējuma ilguma, nosaka uzkrājumu veidošanas apjomus pēc uzņēmumu B; C; D; E; pielietotās metodikas uzkrājumu šaubīgiem debitoriem veidošanai.

2.7. tabula⁷⁸

Uzkrājumu nedrošiem parādiem aprēķini ar dažādām procentu aplēsēm, pie vienādiem kavēto summu sadalījumiem, 1 milj. naudas vienību apmērā

Uzņēmumos pielietotās uzkrājumu aplēses	Kopējā summa	kavējuma periods dienās un pielietotie %						
		0	1-30	31-60	61-90	91-180	181-365	>365
	1 000 000	700000	50000	50000	50000	50000	50000	50000
B pielietotie %		0	0	0	0	0	0	100
uzkrājuma summa	50 000	0	0	0	0	0	0	50000
C pielietotie %		0	0	10	10	25	50	90
uzkrājuma summa	92 500	0	0	5000	5000	12500	25000	45000
D pielietotie %		0	0	0	0	0	100	100
Uzkrājumu summa	100 000	0	0	0	0	0	50000	50000
E pielietotie %		0	0	50	75	100	100	100
Uzkrājumu summa	212 500	0	0	25000	37500	50000	50000	50000

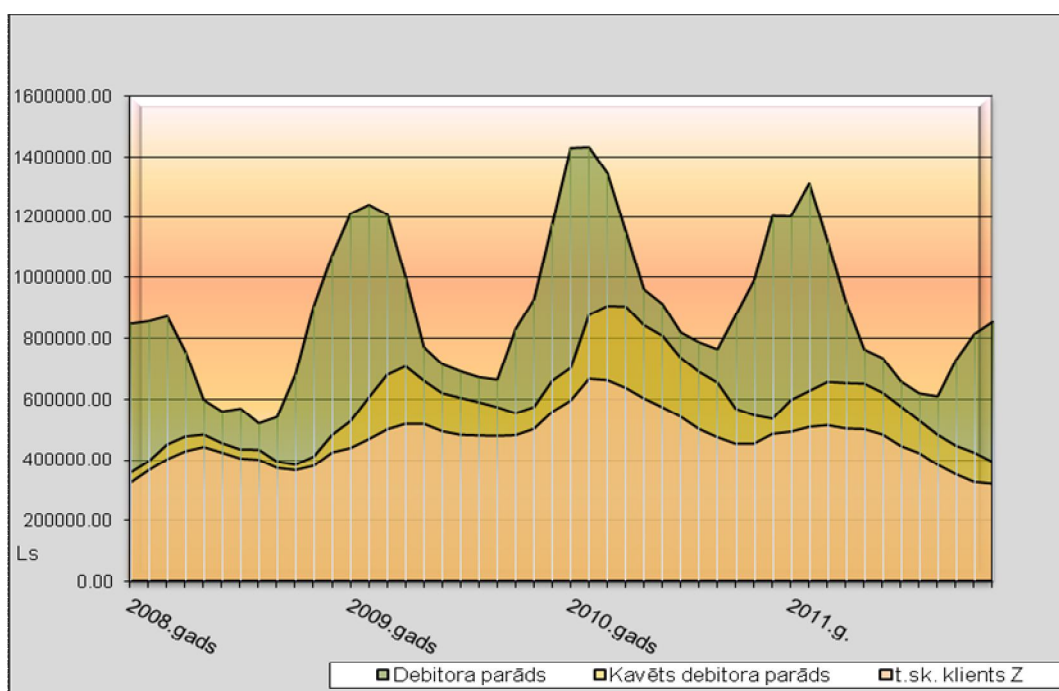
Pie šādiem nosacījumiem aprēķinātās aplēses svārstās no 50 000 līdz 212 500 naudas vienību, tātad atšķirība ir četras reizes. Papildus jāņem vērā fakts, ka uzņēmums B šo aplēsi

⁷⁸ Autore izveidota tabula, uzkrājumu šaubīgiem debitoriem veidošanas metodika pēc Pielikuma Nr 20 „Petāmo uzņēmumu anketu dati”

piemēro parāda summai, kāda bija uz gada sākumu, un ir pamats uzskatīt, ka parāda summa klientam uz gada beigām ir gandrīz dubultojusies. No 2.7. tabulas autore secina, ka pat izmantojot vienādu nedrošu parādu noteikšanas metodi, uzkrājumu summu apmērs pie dažādām pielietoto procentu likmēm ir krasi atšķirīgs un ja iepriekš tika uzskatīts, ka šī metode dod mazāku iespēju variēt ar uzkrājumu lielumu, kā piemēram katra debitora individuāla izvērtēšana, tad mēs redzam, ka liela nozīme ir arī pielietotajai aplēsei (% lielumam), kas pielietota parāda vecuma grupai.

Sarežģītāka uzkrājumu veidošanas analīze ir uzņēmumiem, kas izmanto katra parādnieka individuālās izvērtēšanas metodi, jo sabiedrību grāmatvedības politikā nav doti konkrēti nosacījumi, kuriem izpildoties būtu jāatzīst nedrošs parāds un kādā apmērā jāveido uzkrājums. Bieži noteicoša loma ir arī subjektīvam vērtētāja viedoklim.

Speciālie uzkrājumi šaubīgiem un bezcerīgiem debitoru parādiem tiek veidoti gadījumos, kad vadība uzskata, ka šo speciāli nodalīto debitoru parādu atgūšana ir apšaubāma.⁷⁹ Šāda uzkrājumu veidošanas politika dod gan vislielākās iespējas variēt ar debitoru datiem, gan arī dažos literatūras avotos tiek uzskatīta par vislabāko. Piemēram, nelieliem un vidējiem uzņēmumiem, kuriem debitoru parasti nav daudz, ir ieteicam ikviena parādnieka varbūtējas maksātspējas individuāla izvērtēšana⁸⁰. Ilustratīvam piemēram autore izstrādātais grafiskais attēls, kura izveidei izmantoti uzņēmuma „A” npublicēto datu informācija par kavētiem debitoru parādiem, 2.7. attēls.

2.7. att. Uzņēmuma „A” debitoru parādi (LVL) par periodu no 01.01.2008.-31.12.2011.⁸¹

⁷⁹ Uzņēmuma A gada pārskats

⁸⁰ Ludboržs A. Apgrozāmā kapitāla vadīšana nelielos uzņēmumos – Rīga, Lietiškās Informācijas dienests, 2007. -287.lpp.

⁸¹ Autore izstrādāts grafisks attēls, pēc uzņēmuma A iekš. grāmatv. datiem par debitoru parādiem 2008.-2011.g.

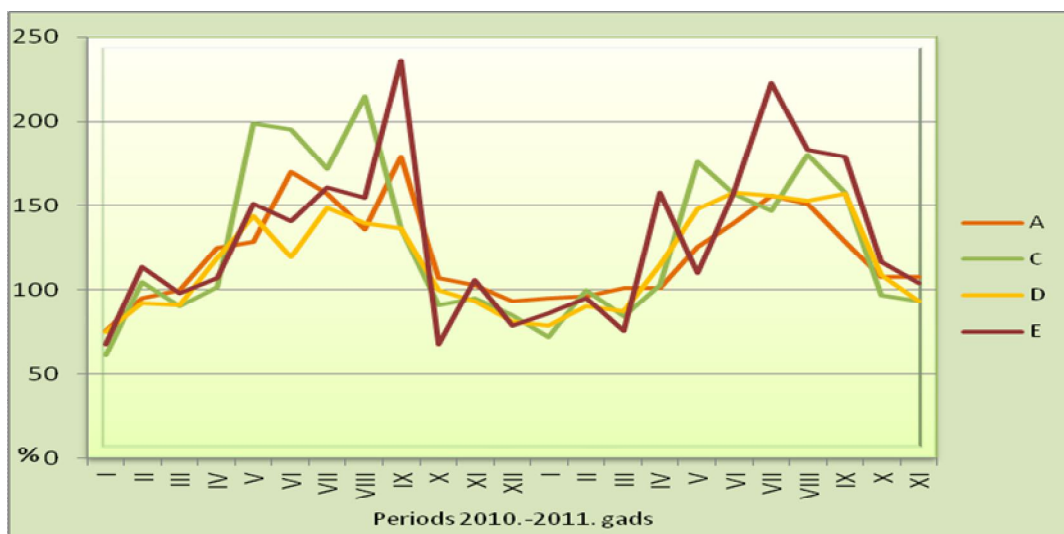
Uzņēmuma vadība uzskata, ka klients „Z”, kas ir sabiedrības lielākais parādnieks, ir drošs, jo lai arī tas nenomaksā parāda summu pilnā apmērā, tomēr maksājumi ienāk regulāri, pie kam vasaras mēnešos tas cenšas parāda summu maksimāli samazināt, vadībai arī ir pārliecība, ka klientam „Z” maksātspēja nedraud. Savukārt autore uzskata, ka pēc attēlā redzamās informācijas ir redzams, ka lai arī klienta parāda apjoms pēdējo gadu laikā mazinās, (2010.-2011. gads) tomēr četru gadu laikā tā „bāzes” summa apmēram 400 000 LVL apmērā nemainās un tai būtu jāveido uzkrājums. Kā vēl viens iemesls uzkrājuma veidošanai ir tas, ka šis debitoru parāds ir apgrozāmo līdzekļu sastāvā un nav klasificējams kā gada laikā atgūstams. Šinī gadījumā, ja uzņēmums neatzīst, ka klients ir nedrošs, būtu ieteicams, slēgt ar klientu parāda apmaksas grafiku par šo ilgtermiņā kavēto summu un uzrādīt to ilgtermiņa parādu sastāvā, lai finanšu informācijas netiktu izkropļota.

Tomēr atzīstami vērtējams, ka uzņēmums „A” regulāri veic debitoru parādu izvērtējumu, jo uzņēmumā ir pieejama informācija arī par kavēto maksājumu summām par termiņiem. Savukārt šādu informāciju tehnisku iemeslu (grāmatvedības uzskaites programnodrošinājums) nevar sniegt otrs uzņēmums, kas veic klientu individuālo izvērtēšanu.

Pēc autores domām, veicot uzņēmuma klientu parādu izvērtēšanu ir jāņem vērā nozares uzņēmumu parādu apmaksas tendences, un kā rāda apkopotā informācija un arī autores personiskā pieredze, tad par visoptimālāko parādu izvērtēšanas periodu varētu uzskatīt mēnesi pirms apkures perioda sākuma, respektīvi tekošā gada septembra mēnesi:

1. Kā rāda pētāmo uzņēmumu dati, tad visintensīvākā kavēto maksājumu dzēšana notiek periodā, kad siltumenerģijas patēriņš ir būtiski samazinājies, siltumenerģija netiek izmantota mājokļu apsildīšanai. Situāciju raksturo autores izveidotais grafiskais 2.8. attēls, kura izveidošanai autore izmantojusi uzņēmumu iekšējos grāmatvedības datus par debitoru apgrozījuma summām pa mēnešiem. (56.lpp.) Attēlā uzskatāmi redzams, ka laika periodā no oktobra līdz aprīļa mēnešiem rēķini tiek apmaksāti mazāk kā 100 % apmērā, savukārt no maija līdz septembrim, apmaksas procents pret maksājamā mēneša realizāciju pieaug līdz pat 200 procentiem. Autore situācijas atspoguļošanai ir pieņēmusi, ka izrakstītais rēķina maksāšanas termiņš iestājas nākošā mēnesī, piemēram par Janvāra mēneša izrakstīto rēķinu samaksu tiek uzskatīti Februāra mēnesī saņemtie maksājumi. Autore grafiskajā attēlā nav iekļāvusi uzņēmuma „B” datus, ko izskaidro ar faktu, ka uzņēmumam „B” vasaras mēnešos būtiski pieaug avansa maksājumu skaits un summas, jo vasaras mēnešos saņemtie maksājumi sasniedz pat 500% no attiecīgajā periodā maksājamiem rēķiniem. Avansa maksājumi parādās arī uzņēmuma iekšējos finanšu pārskatos, tāpēc

autore uzskata, ka uzņēmuma „B” dati neraksturos kopējās siltumapgādes uzņēmumu parādu apmaksas tendences.

2.8. att. Debitoru parādu apmaksas procentos pret realizācijas apjomu noteiktajā maksāšanas termiņā. (2010.-2011. gads)⁸²

2. Veicot debitoru parādu analīzi uz 30. septembri visprecīzāk var noteikt apmaksas procentu par apkures sezonā pārdoto siltumenerģiju. Autore izsaka priekšlikumu, ka neapmaksāto procentu apmērs varētu būt viens no uzkrājumu nedrošie parādiem veidošanas pēc procentiem no neto realizācijas metodes aplēses komponentēm, kuru pielietojšanas atbilstība būtu jāizpēta izmantojot daudz lielāku respondentu skaitu. Veikto datu apkopošanas rezultātus autore uzrādījusi 2.8. tabulā.⁸³

2.8. Tabula.

2010./2011. gada apkures sezonā realizētās siltumenerģijas apmaksas procentos uz 30.09.2011.

Uzņēmums	izrakstīti rēķini (LVL)	Saņemta samaksa (LVL)	saņemtā samaksa %	nesaņemtā samaksa %
Uzņēmums A	3961919	4096495	103.40	-3.40
Uzņēmums B	2986212	2797851	93.69	6.31
Uzņēmums C	1204718	1143226	94.90	5.10
Uzņēmums D	9022910	8747796	96.95	3.05
Uzņēmums E	12882718	12511878	97.12	2.88

3. Arī no praktiskā viedokļa 30. Septembris ir piemērots debitoru analīzes veikšanai, jo ja uzņēmums vēlas izmantot UIN iespēju nepalielināt apliekamo ienākumu par uzkrājuma

⁸² Autores izstrādāts grafiks, datus skatīt 7.Pielikumā „Procentuāli saņemtās samaksas aprēķins”

⁸³ Autores izstrādāta tabula, uzrādītās informācijas aprēķiniem izmantoti e dati uzrādīti Pielikumā No 6 „Pētāmo uzņēmumu debitoru parādi pa mēnešiem”

nedrošiem parādiem summu, uzņēmumam līdz taksācijas gada 31.decembrim rakstveidā jāinformē pakalpojumu saņēmēju par to, ka viņa parāda summai (norādot dokumentu rekvizītus), tiek izveidots uzkrājums. Ja debitoru parāds tiek izvērtēts uz 31. decembri, tad šo likuma normu nav iespējams izpildīt.

Maģistra darba plānošanas gaitā autore bija iecerējusi izveidot matricu, kurā tiktu atspoguļoti uzkrājumu nedrošiem parādiem apjomi, izmantojot visas iespējamās novērtēšanas metodes. Darba gaitā autore nonākusi pie secinājuma, ka dažādu ierobežojošu faktoru dēļ, tas nav iespējams. Atsevišķiem uzņēmumiem nav datu par debitoru parādu izstāvēšanas termiņiem, uzņēmumos tiek pielietotas dažādas % likmes pēc parādu grupēšanas pa vecumiem, nav pieejami nozares vidējie zaudēto parādu apjomi %, kā arī var secināt, ka daudzi no nedrošiem parādiem nav norakstīti kā zaudētie parādi, sakarā ar maksātnespējas un tiesas procesu lēno norisi un augstajām izmaksām. Autore papildus veica izveidoto uzkrājumu procentuālu aprēķinu pret kopējo debitoru parāda summu, un kopējo debitoriem piestādīto rēķinu summu attiecīgajā pārskata periodā, ar mērķi noteikt procentuālo uzkrājumu aprēķina lielumu pētāmajiem uzņēmumiem. Iegūtos datus skatīt 2.9. tabulā.

2.9. tabula

**Aprēķinātais izveidoto uzkrājumu nedrošiem parādiem procents, pētāmajos uzņēmumos
2010.un 2011. gadā⁸⁴**

Uzņēmums	% no kopējā parāda		% no kopējā apgrozījuma		% no kavētā maksājuma	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Uzņēmums A	2	4	1	1	5	8
Uzņēmums B	31	35	14	18	109	97
Uzņēmums C	46	52	8	13	51	57
Uzņēmums D	30	32	13	15	50	47
Uzņēmums E	2	3	1	0	30	24

Autore uzskata, ka viņas sākotnējā iecere, no šīs tabulas noteikt vidējo procentu lielumu uzkrājumu veidošanai nedrošajiem parādiem nebūs korekta, jo rādītāji ir krasi atšķirīgi, arī tad ja neņemtu vērā augstākos uz zemākos rādītājus, aprēķini neizturētu kritiku, jo lai iegūtu korektu rādītāju būtu jāpielieto daudz lielāka pētāmo uzņēmumu kopa. Tālākai pētāmo uzņēmumu analīzei varētu izmantot vienīgi vidējo %, kas aprēķināts pēc uzņēmumos atzītās uzkrājumu summas attiecības pret kavētajiem maksājumiem, jo esošie uzņēmumi uzkrājumus veido tikai kavētajiem maksājumiem un tas raksturotu vidējo uzkrājumu veidošanas apmēru starp šiem pieciem uzņēmumiem. No 2.9. tabulā parādītiem rezultātiem varam gūt kārtējo pierādījumu par pielietoto metožu atšķirīgo ietekmi uz uzkrājumu veidošanu. Autores izvirzītā hipotēze, ka nedrošu parādu izvērtēšanas metožu un pielietoto aplēses būtiski ietekmē gada

⁸⁴ Autores izstrādāta tabula,veiktie aprēķini un izejas dati tabulai 2.9 skatāmi pielikumā No14 „Informācija par šaubīgajiem debitoriem”

pārskatā uzrādīto debitoru apjomu un ne vienmēr tas patiesi uzrāda to atgūstamo vērtību apstiprinās. To apstiprina veiktie aprēķini par dažādo % pielietošanu uzņēmumiem ar vienādām kavēto maksājumu summām (2.7. tabula); par individuālo katra debitora izvērtēšanas subjektīvā viedokļa ietekmes lomu (attēls 2.7.). Lai novērtētu un parādītu šo atšķirīgo politiku ietekmi uz gada pārskata datiem autore veikusi uzņēmuma „A” uzkrājumu nedrošiem parādiem aprēķinu uz 31.12.2011., pēc pārējo pētāmo uzņēmumu aplēstajiem %, kas izmanto šo metodi. Darba veikšanai autore izmantojusi uzņēmuma A nepublicētos materiālus par parādu sadalījumu pēc vecuma grupām, un uzņēmumu C; D un E grāmatvedības politikā aprakstīto % likmju pielietojumu attiecīgo debitoru grupām pēc kavējuma ilguma. Iegūtie rezultāti apkopoti 2.10. tabulā.

2.10. tabula⁸⁵

Uzņēmuma „A” uzkrājumu nedrošiem parādiem aprēķins (LVL) pēc uzņēmumu C; D; E pielietotām % likmēm, atbilstoši parāda vecumam uz 31.12.2011.

	Kopējā summa	Nav kavēta	1.-30.	31-60.	61.-90.	91.-180.	181.-365.	>365.
parādu summas sadalījums pēc kavējuma vecuma dienās	828368	440688	143750	74170	57642	36963	67548	7606
C pielietotie %		0	0	10	10	25	50	90
uzkrājuma summa	63041	0	0	7417	5764	9241	33774	6845
D pielietotie %							100	100
uzkrājumu summa	75154						67548	7606
E pielietotie %		0	0	50	75	100	100	100
uzkrājumu summa	192434	0	0	37085	43232	36963	67548	7606

Uzņēmuma „A” aprēķinātais uzkrājums, kas veidots, pēc individuālās katra parādnieka izvērtēšanas metodes uz 31.12.2011. sastāda LVL 31009, kas sastāda 49% no summas, kāda būtu lietojot uzņēmuma C nedrošo parādu aprēķināšanas metodiku pie analogas situācijas; 41% no summas, ja lietotu uzņēmuma D metodiku un tikai 16%, ja lietotu uzņēmuma E metodiku. Vislielākā atšķirība ir izveidojusies pielietojot uzņēmuma E metodiku, taču tā kā uzņēmums E grāmatvedības politikā, atgūstamo pircēju parādu vērtības noteikšanā ir norādījis, ka papildus individuāli tiek izvērtēti būtiskākie debitori, tad pēc uzņēmuma E metodikas aprēķinātā uzkrājumu summa tiek vēl papildus koriģēta. Autore secina, ka uzņēmuma E gada pārskatā uzrādītā uzkrājuma summa ievērojami atšķiras no debitoru uzkrājuma aprēķina pēc kavējuma dienām rezultāta. Gada pārskatā uzrādīta gandrīz trīs

⁸⁵ Autore izstrādāta tabula, izejas dati- Pielikums No 15 „Parādu grupēšana pēc to vecuma” Pielikums Nr 20 „Pētāmo uzņēmumu anketu dati”

reizes mazāka uzkrājumu summa un tas nozīmē, ka uzņēmuma E individuālajai klientu izvērtēšanas metodei ir būtiska nozīme kopējā uzkrājumu veidošanas metodē.

Kā papildus pierādījums uzkrājumu kvantitatīvām izmaiņām no pielietotās uzkrājumu aprēķina metodes, ir arī ziņas no uzņēmuma „C” 2009. gada pārskata pielikuma datiem (izmaiņas aplēsēs), kur norādīts - pārskata periodā tika mainīta nedrošo parādu apjoma vērtēšanas metode. 2008. gadā nedrošu parādu summa tika izvērtēta pēc ikviena parādnieka maksātspējas izvērtēšanas. Pārskata periodā tiek izvērtēts, katrs nedrošais parādnieks, gan arī veidojot uzkrājumus, atkarībā no parāda vecuma, pielietojot noteiktu likmi. Pārrēķinot šaubīgos debitoru uzkrājumus pēc jaunās metodes, 2008. gadā šaubīgo debitoru uzkrājums būtu LVL 16176, kas attiecīgi samazinātu pircēju un pasūtītāju parādus par Ls 11751. (23.37% * - autores aprēķins).

Lai noskaidrotu cik lielā mērā debitoru summas izmaiņa ietekmē pārējos finanšu rādītājus un kopējo uzņēmuma finansiālo novērtējumu, autore izmantos maģistra darbā veiktā uzņēmumu finanšu stāvokļa stabilitātes novērtējumu izmantojot E. Altmana Z' un Dž. Fulmera H bankrota prognozēšanas metodes (2.1-2.2.tab.), un salīdzinās tos ar rezultātiem, kas veidosies pārrēķinot uzkrājumu summu uzņēmumam A, pēc uzņēmuma C metodiku. (skat 2.10. tabula) Autore 2.11. tabulā parādīs kā šo izmaiņu ietekmē izmainās finanšu rādītāji un kā maksātspējas prognozēšanas indeksi.

2.11. tabula

Finanšu rādītāju un bankrota prognozēšanas veicot izmaiņas uzņēmuma A uzkrājumos nedrošiem debitoriem, izmantojot uzņēmuma C metodiku (2011. gads)⁸⁶

Finanšu rādītājs	2011.g. A dati (LVL)	uzkrājuma korekcija (LVL)	koriģētais rādītājs (LVL)	korekcijas rezultāts
Debitori	821941	-32032	789909	-3.90%
Aktīvu summa	4858339	-32032	4826307	-0.66%
Apgrozāmie līdzekļi	915360	-32032	883328	-3.50%
Darba kapitāls	285534	-32032	253502	-11.22%
Pārskata gada peļņa	-51198	-32032	-83230	62.56%
Nesadalītā peļņa	164639	-32032	132607	-19.46%
Peļņa pirms nodokļiem	-56190	-32032	-88222	57.01%
Peļņa pirms nodokļiem un %	-37777	-32032	-69809	84.79%
Bankrota prognozēšanas indekss				
H indekss*	1.41			1.39
Z' indekss**	-6.71			-8.29

⁸⁶ Autores izstrādāta tabula, pilns aprēķins un skaidrojums Pielikumā No 18 „Uzkrājumu veidošanas aprēķins, mainot metodi un tā ietekme uz finanšu rādītājiem”

No autores aprēķinātajiem datiem, kas attēloti tabulā, varam secināt, ka mainās visi tabulā aplūkotie finanšu rādītāji. Procentuālā ziņā vislielāko ietekmi uzkrājumu šaubīgajiem debitoriem izmaiņas, šinī gadījumā, tiek atstātas uz peļņas rādītājiem, konkrēti vēl vairāk palielinās zaudējumi. Šīs ietekmes lielums atkarīgs no finanšu rādītāja lieluma, jo tas mazāk, jo vairāk ietekmējas no šādas korekcijas. Tika veikts vēl viens korekcijas aprēķins uzņēmumam A un uzņēmumam C, izmantojot pētāmo uzņēmumu vidējo 2011. gadā atzīto uzkrājumu šaubīgiem debitoru parādiem pret kavētiem maksājumiem, kas uzrādīja vēl lielākas atšķirības.⁸⁷ No veiktajiem aprēķiniem varam secināt, ka uzkrājumu nedrošiem parādiem veidošanas politika ietekmē ne tikai atgūstamo debitoru summu, bet arī citus finanšu rādītājus un to kopējo novērtējumu, kas parādās bankrota prognozējamības rādītāju indeksu izmaiņās.

Lai arī pētījuma rezultātā ir konstatētas lielas un būtiskas atšķirības, katra uzņēmuma uzkrājumu noteikšanai, autorei nav pamatots iemesls apšaubīt kādā pētījumā iesaistītā uzņēmumā pielietotās metodes atbilstību reālajai situācijai. Nevienā no šiem uzņēmumiem netika konstatēta situācija, ka norakstīto zaudēto parādu apjoms pārsniegtu izveidoto uzkrājumu apjomu. Būtībā uzņēmumiem nav vēsturiskā pieredze uz kuru balstīties nosakot pielietojamo procentu lielumu izdalītai parāda vecuma kategorijai. Vēršot pētījumu uz zaudēto parādu norakstīšanu autore secinājusi, ka zaudēto parādu norakstīšanas apjoms ir ļoti minimāls. Uzņēmumu grāmatvedības politikas aprakstos un aptaujas anketās minēts, ka kā zaudētie parādi tiek norakstīti tādi parādi, kas nav atgūstami, ir pabeigta bankrota procedūra vai fiziskām personām iestājies noilgums 10 gadi. Kopumā var secināt, ka siltumapgādes uzņēmumos pielietotās metodes nedrošo parādu noteikšanai zināmā mērā atspoguļo vadības uzskatus vai nu kā katra parādnieka izvērtējums vai parādnieku grupai pielietojamās procentu likmes noteikšana. Pieņemot, ka debitoru summas ir uzrādītas atbilstoši reglamentējošiem normatīvajiem aktiem – atgūstamajā vērtībā, mēs varam veikt siltumapgādes uzņēmumu debitoru parādu analīzi gan no gada pārskatā norādītās informācijas gan arī izmantojot uzņēmumu iekšējās grāmatvedības datus.

⁸⁷ Autore veiktas aprēķins pilnā apjomā skatāms Pielikumā No18 „Uzkrājumu veidošanas aprēķins, mainot metodi un tā ietekme uz finanšu rādītājiem”

2.3. Debitoru parādu analīze

Debitoru parādu summas uzrādīšana atgūstamajā vērtībā ir svarīgs faktors, lai veicot uzņēmumu finanšu pārskatu analīzi, tiktu izdarīti pareizi secinājumi, kuriem ir nozīme gan uzņēmuma iepriekšējās darbības rezultātu izvērtēšanā, gan ar nākotnes plānošanu saistītu lēmumu pieņemšanā. Viena no siltumapgādes uzņēmumu būtiskākajām problēmām ir debitoru parādu pieaugums, kas rada bažas, vai uzņēmumi laikā spēs norēķināties ar saviem piegādātājiem, jo noslēgtie līgumi par gāzes piegādi ir ar stingriem maksājumu termiņiem, kurus kavējot tiek pielietoti ievērojami naudas sodi, kas uzņēmumiem rada papildus zaudējumus, turklāt pastāv risks par gāzes padeves pārtraukšanu, kas radītu katastrofālu situāciju. Līdzīga situācija vērojama arī ražotājiem, kas izmanto citus kurināmā veidus vai iepērk siltumenerģiju. Uzņēmumi ir atbildīgi, lai viņu klienti, iedzīvotāji saņemtu tiem nepieciešamo siltumenerģiju, kas vitāli nepieciešama mājokļu apsildīšanai apkures sezonā. Tādēļ uzņēmumiem ir svarīgi plānot naudas plūsmu, kur viens no svarīgākajiem faktoriem ir klientu maksājumi par realizēto siltumu. Plānotās naudas plūsmas aprēķināšanai ir svarīgi noteikt ne tikai debitoru apjomu, bet arī debitoru inkasācijas laiku.

Debitoru inkasācijas laiks = Debitori (vid.) / realizētās produkcijas ieņēmumi*360

Debitori (vid.) = debitori uz gada sākumu + debitori uz gada beigām / 2 [2.4] ⁸⁸

Aprēķinot debitoru inkasācijas laiku jāņem vērā, ka realizētās produkcijas ieņēmumi (neto apgrozījums) peļņas vai zaudēju aprēķinā ir uzrādīti bez PVN, bet bilancē uzrādītie debitoru parādi ietver PVN. Tāpēc inkasācijas laika noteikšanas sakarībā izmantotajiem rādītājiem jāveic korekcijas, tas nozīmē, ka nepieciešams vai nu samazināt debitoru summas par aprēķināto PVN vai palielināti ieņēmumus par tiem atbilstošo PVN summu.⁸⁹

Sakarā ar to, ka siltumapgādes uzņēmumi piemēro gan standarta gan samazināto PVN likmi, ir praktiski neiespējami noteikt debitoru parādu atlikumu bez PVN, tādēļ autore analizējamiem uzņēmumiem koriģēs realizētās produkcijas ieņēmumu summu, taču sakarā ar to, ka autorei nav informācijas par aprēķinātajām PVN summām gadā, tad tiks izmantoti konta „Norēķini ar pircējiem un pasūtītājiem” Debeta apgrozījuma gada summa, kas pēc būtības arī ir realizācijas apjoms ar PVN. Autore veikusi debitoru inkasācijas perioda aprēķinu par 2010. un 2011. gadu. Iegūtos rezultātus skatīt 2.12. tabulā.

⁸⁸ Krogzeme H. Nodokļu un finanšu grāmatvedības pamati. – Rīga, RTU Izdevniecība, 2011.-387.lpp.

⁸⁹ Krogzeme H. Nodokļu un finanšu grāmatvedības pamati. – Rīga, RTU Izdevniecība, 2011.-387.lpp.

Pētāmo uzņēmumu debitoru inkasācijas laiks dienās 2010. un 2011. gadā

Uzņēmums	Inkasācijas laiks 2010.gadā	Inkasācijas laiks 2011. gadā
Uzņēmums A	108	99
Uzņēmums B	115	120
Uzņēmums C	110	136
Uzņēmums D	141	162
Uzņēmums E	65	74
Vidējais rezultāts	108	118

Apkopotie rezultāti liecina, ka 2011. gadā inkasācijas periodam ir tendence pieaugt, izņemot uzņēmumu „A”, kuram 2011. gadā būtiski ir samazinājies debitoru parādu apjoms, kas vērtējami ļoti pozitīvi, jo samazinājums noticis galvenokārt kavētos maksājumos. Atzīstami vērtējam uzņēmums „E”, kuram salīdzinoši ir viszemākais debitoru inkasācijas laiks. Tomēr kopumā situācija ir negatīva, jo vidēji uzņēmumi saņem samaksu par sniegto pakalpojumu tikai pēc 3.5 mēnešiem.

Vērtējot debitoru inkasācijas periodu, autorei svarīgi šķita papildus noskaidrot, kāds ir kavēto maksājumu īpatsvars, katra analizējamā uzņēmuma, pircēju un pasūtītāju (debitoru) parādā. Kā arī kāda ir šo abu rādītāju mijiedarbība. Kavēto debitoru maksājumu aprēķinam tika izmantota pētāmo uzņēmumu npublicētie grāmatvedības dati.

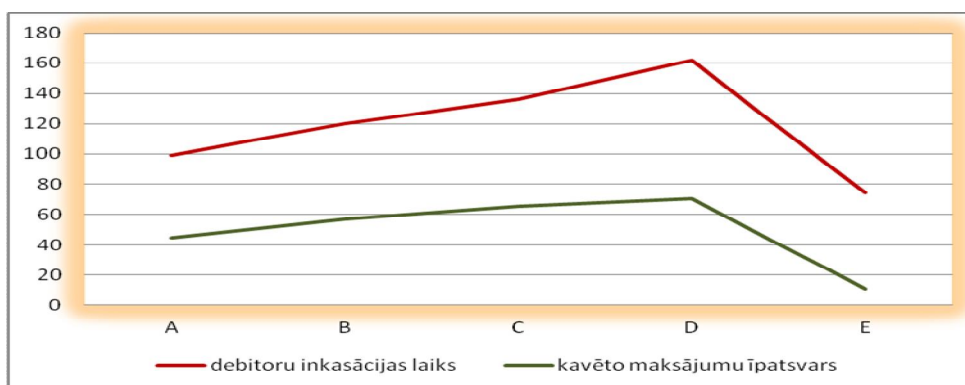
Kavēto debitoru maksājumu īpatsvars 2010. un 2011. gada pārskatā

Uzņēmums	2010. gads	2011. gads
Uzņēmums A	44 %	45 %
uzņēmums B	40 %	57 %
Uzņēmums C	47 %	65 %
Uzņēmums D	59 %	70 %
Uzņēmums E	8 %	11 %

Kā redzams no tabulā 2.13. uzrādītajiem datiem kavēto debitoru īpatsvars gada pārskatā norādītajā debitoru atgūstamajā vērtībai ir augsts, tas sastāda vairāk kā 50% no debitoru parāda, (izņemot uzņēmumu E). Tāpat arī vērojams kavēto maksājumu īpatsvara pieaugums 2011. gadā, kas pierāda, ka situācija nozarē saistībā ar debitoru parādu atgūšanu pasliktinās. Uzņēmumiem B un C kavēto maksājumu īpatsvars pieaudzis pat par 17-18 procentpunktiem. Debitoru parādu inkasācijas un kavēto maksājumu īpatsvara mijiedarbību autore atspoguļojusi grafiskā attēlā.

⁹⁰ Autore izveidota tabula, pēc veiktā aprēķina, skatīt pielikumā No 16 „Debitoru inkasācijas laika aprēķins, dienās”

⁹¹ Autore izstrādāta tabula, aprēķins skatāms Pielikumā No 17 – „Debitoru kavēto maksājumu procentuāls aprēķins”

2.10. att. Debitoru inkasācijas laika un kavēto maksājumu attiecība 2011. gadā⁹²

Pēc 2.13. tabulā apkopotajiem rezultātiem un 2.10. attēlā atspoguļotajiem rādītājiem ir pamats apgalvojumam, jo lielāks debitoru aprites laiks dienās, jo lielāks kavēto maksājumu īpatsvars.

Abi aprēķinātie rādītāji pierāda, ka siltumapgādes uzņēmumu bažas, ka arvien pieaugošie kavētie maksājumi, var radīt draudus uzņēmumu spējai savas saistības nokārtot laikā. Viens no vienkāršākajiem veidiem, lai noskaidrotu pašreizējo situāciju, ir uzņēmuma likviditātes noteikšana. Siltumapgādes uzņēmumiem raksturīga iezīme ir tā, ka pircēju un pasūtītāju parādi, kā arī debitoru parādi kopumā, ir nozīmīgākā apgrozāmo līdzekļu daļa, līdz ar to arī izvērtējot likviditātes rādītājus ir kritiski jāizvērtē uzrādītās debitoru summas. Autore veica pētāmo uzņēmumu apgrozāmo līdzekļu struktūras analīzi un apkopojā to 2.14. tabulā.

2.14. tabula⁹³

Pētāmo uzņēmumu apgrozāmo līdzekļu struktūra procentos, 2011. Gadā

Uzņēmums	krājumi	debitori	Nauda un īstermiņa vērtspapīri
Uzņēmums A	0	96	4
uzņēmums B	4	80	16
Uzņēmums C	39	52	9
Uzņēmums D	1	31	68
Uzņēmums E	0	37	63

Autores veiktā uzņēmumu struktūras analīze pierāda, ka siltumapgādes uzņēmumiem raksturīgs augsts debitoru īpatsvars apgrozāmos līdzekļos. Lai arī uzņēmumam D un E uz gada beigām ir naudas līdzekļu īpatsvars, tomēr šāds naudas līdzekļu atlikums ir uz 31.12.2011., un piemēram uzņēmuma D tas ir radies pamatkapitāla palielināšanas rezultātā.

⁹² Autore izstrādāts grafiska attēls izmantoti aprēķinātie rādītāji, kas uzrādīti 2.12. un 2.13. tabulā

⁹³ Autore izstrādāta tabula, 8. Pielikums „Apgrozāmo līdzekļu struktūra”

Likviditāte ir uzņēmuma spēja veikt kārtējos maksājumus un norēķinus ar īstermiņa kreditoriem noteiktos termiņos. Tādēļ viens no finanšu vadības uzdevumiem ir pastāvīgi nodrošināt pietiekamu naudas līdzekļu daudzumu uzņēmuma norēķinu izpildei.⁹⁴ Likviditātes nepietiekamība var izraisīt ne tikai īslaicīgu naudas līdzekļu trūkumu un nespēju laikus veikt maksājumus piegādātājiem, bet arī citas problēmas, kas kopumā vēl vairāk pasliktina uzņēmuma stāvokli. Paaugstinoties uzņēmuma darbības riskam, kredītiestādes var pielietot paaugstinātas aizņēmumu procentu likmes, ir iespēja, ka tiek slēgtas uzņēmumu kredītlīnijas, un finansiālais risks vēl vairāk palielinās. Uzņēmums zaudē reputāciju, ja nevar laikus norēķināties par saņemtajiem pakalpojumiem vai precēm, pastāv risks, ka turpmāk piegādātāji var pieprasīt priekšapmaksu. Uzņēmumiem nav iespējas izmantot atlaides par savlaicīgu vai paātrinātu maksājumu veikšanu. Tāpat likviditātes trūkums var novest arī pie uzņēmuma tehnoloģisko iekārtu novecošanās, kas savukārt var radīt ražošanas izmaksu palielināšanos, vai arī kvalitātes kritumu.⁹⁵

Par likviditāti sauc reālā apgrozāmā aktīva spēju kļūt par maksāšanas līdzekli. To raksturo jebkura aktīva trīs īpašības:

- 1) konkrētā aktīva reāla iespēja izmantot to kā maksāšanas līdzekli;
- 2) ātrums, kādā to var pārvērst par maksāšanas līdzekli (naudu);
- 3) konkrētā aktīva spēja saglabāt savu nominālo vērtību.

Likviditāti var analizēt divējādi, no uzņēmuma likviditātes viedokļa, ja tas kļūst maksātnespējīgs un no uzņēmuma darbības turpināšanas viedokļa.⁹⁶ Lai noskaidrotu uzņēmuma spēju nākotnē segt īstermiņa saistības likviditāte tiek novērtēta pēc darbības turpināšanas viedokļa. Svarīgs aspekts izvērtējot likviditāti ir arī noskaidrot tās tendences salīdzinot ar iepriekšējiem pārskata periodiem, taču tā kā autores mērķis ir novērtēt vai uzņēmumi spēj segt īstermiņa saistības nākotnē, tad aprēķinos tiek izmantoti pēdējie uzņēmumu pārskatu dati. Analīzei tiek aprēķināti trīs likviditātes rādītāji:

- Kopējā likviditāte (L_1) = apgrozāmie līdzekļi / īstermiņa saistības, [2.5]⁹⁷
- Starpseguma likviditāte (L_2) = (naudas līdzekļi + īstermiņa vērtspapīri + debitori / īstermiņa saistības, [2.6]⁹⁸
- Absolūtā likviditāte (L_3)= nauda + īstermiņa vērtspapīri/īstermiņa saistības [2.7]⁹⁹

Optimālie likviditātes rādītāji ir šādi:

⁹⁴ **Krogzeme H.** Nodokļu un finanšu grāmatvedības pamati. – Rīga, RTU Izdevniecība, 2011.-376.lpp

⁹⁵ Saksonova S. Uzņēmuma finanšu vadības praktiskās metodes –Rīga, Mēkūrijs Lat, 22, 181.lpp.

⁹⁶ **Krogzeme H.** Nodokļu un finanšu grāmatvedības pamati. – Rīga, RTU Izdevniecība, 2011.-376.lpp

⁹⁷ turpat

⁹⁸ turpat;

⁹⁹ turpat

$$L_1 = 1,0 - 2,0$$

$$L_2 = 0,7 - 0,8$$

$$L_3 = 0,2 - 0,25^{100}$$

Autore aprēķinājusi siltumapgādes uzņēmumu likviditātes rādītājus uz 31.12.2011.

Izmantotie gada pārskatu dati un aprēķina rezultāti apkopoti 2. 15. tabulā.

2.15. tabula¹⁰¹

Pētāmo uzņēmumu likviditātes rādītāji, 2011. gadā

Bilances rādītāji	A	B	C	D	E
Krājumi	848	45697	111355	42769	4480
Debitori	876931	989596	148566	2894491	2757940
Nauda	37581	202151	25892	6328800	4701048
Apgrozāmie līdzekļi kopā	915360	1237444	285813	9266060	7463468
Īstermiņa saistības	629826	816329	897839	1205064	4802659
Likviditāte (L1)	1.45	1.52	0.32	7.69	1.55
Likviditāte (L2)	1.45	1.46	0.19	7.65	1.55
Likviditāte (L3)	0.06	0.25	0.03	5.25	0.98

Autore veica arī koriģētos likviditātes rādītāju aprēķinus,¹⁰² atskaitot no kopējās debitoru summas, „nākamo periodu izdevumus” un no īstermiņa saistībām „nākamo periodu ieņēmumi” summas, autore secinājusi, ka šo korekciju ietekme uz pētāmo uzņēmumu likviditātes rādītājiem atstāj nelielu ietekmi, uzņēmumu „A” un „E” likviditātes I, II rādītāji uzlabotos par 0.04, pārējo uzņēmumu likviditātes rādītāji nemainās vairāk par 0.1. Veiktās analīzes dati liecina, ka visi uzņēmumi, izņemot uzņēmumu „C”, pēc gada pārskata datiem, tuvākā nākotnē spēs segt īstermiņa saistības. Tomēr tā kā pētījuma laikā konstatēts, ka siltumapgādes uzņēmumiem lielāko daļu apgrozāmo līdzekļu veido debitoru parādi (skat.2.14. tabulu) un, ka to lielāko daļu veido kavētie maksājumi (skat.2.13. tabulu), kas radušies dēļ klientu zemās maksāspējas, kas izpaužas ilgā debitoru parādu inkasācijas laikā, tad aprēķinātie likviditātes rādītāji tomēr jāvērtē ar zināmu pietāti. Papildus piesardzību rada arī konstatējums, ka ne visi uzņēmumu uzrādītie debitoru parādi vērtējami kā atgūstami gada laikā, un fakts, ka tiek pielietotas dažādas metodes un aplēses to izvērtēšanā. Līdz ar to uzņēmumiem ļoti rūpīgu būtu jāplāno prognozējamā naudas plūsma gan ņemot vērā debitoru aprītes ātrumu gan arī īstermiņa kreditoru maksāšanas termiņus. Ņemot vērā arī konstatēto sezonālo maksājumu tendenci (skat. 2.8. attēlu) pastāv samērā liela varbūtība, ka ziemas mēnešos (apkures sezonā) radīsies naudas līdzekļu deficīts, savukārt vasaras mēnešos to uzkrājumus. Šādu naudas plūsmu svārstību segšanai uzņēmumi efektīvi izmanto kredītlīniju,

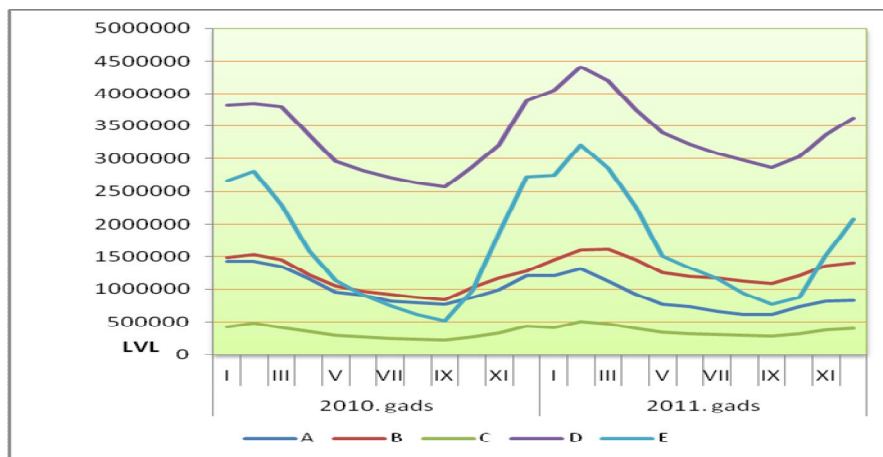
¹⁰⁰ **Krogzeme H.** Nodokļu un finanšu grāmatvedības pamati. – Rīga, RTU Izdevniecība, 2011.-376.lpp

¹⁰¹ Autores izstrādāta tabula, izmantoti uzņēmumu 2011. gada pārskatu dati (Pielikums No1-No5), aprēķins Pielikums No19

¹⁰² Pielikums No 19 „Pētāmo uzņēmumu likviditātes rādītāji”

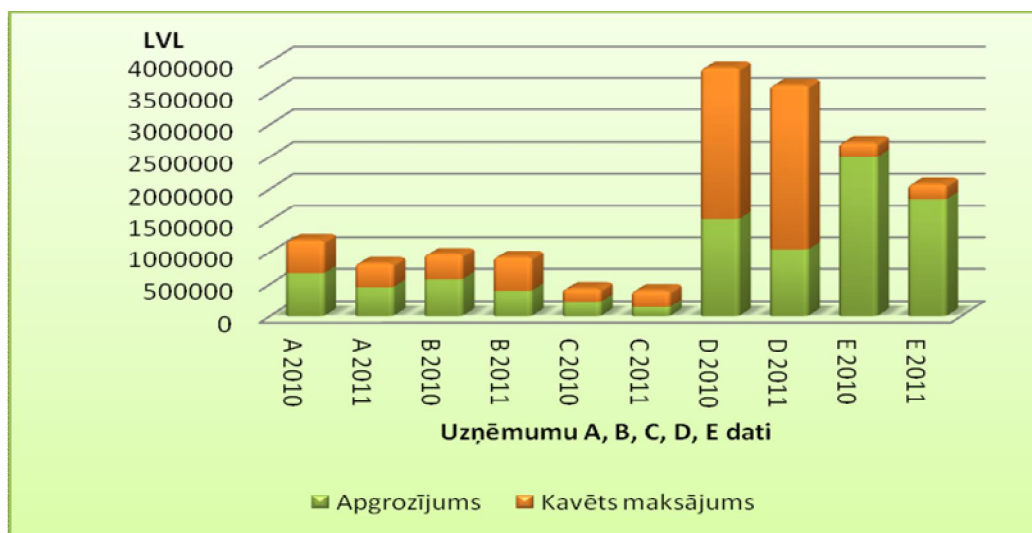
uzņēmuma gada pārskata dati liecina, ka kredītlīnija tiek izmantota arī uzņēmumos A;B;E, savukārt uzņēmumi C un D izmanto saistīto sabiedrību izsniegto aizdevumus.

Autore iepriekš secināja, ka debitoru parādu iekasēšanai vērojama sezonālitate, jāatzīst, ka arī kopējā debitoru parādam siltumapgādes uzņēmumos ir sezonāls raksturs, par ko liecina grafiskais attēls 2.11.

2.11. att. Debitoru parādu svārstības (LVL) pētāmajiem uzņēmumiem 2010.-2011. gads¹⁰³

Kopējā līknes tendence ir augoša, izņemot uzņēmumu „A”. Šī tendence raksturojama kā negatīva, jo kā liecina attēls 2.12., līknes augšupejas kopēja tendence nav saistīta ar uzņēmuma apgrozījuma vai cenu kāpumu, bet galvenokārt ar kavēto maksājumu pieaugumu. 2010. gada decembra apgrozījums ir lielāks kā 2011. gada decembra apgrozījums visiem uzņēmumiem, kas skaidrojams ar vidējo āra gaisa temperatūru, kas ietekmē uzņēmumu pārdotās SE daudzumu, un rada efektu par debitoru parāda samazināšanos.

2.12. att. Pētāmo uzņēmumu decembra mēneša apgrozījums, un kavētie maksājumi LVL, 2010. un 2011. gadā.¹⁰⁴

¹⁰³ Autore izstrādātais grafiskais attēls, izejas dati, Pielikumā Nr.6 Pētāmo uzņēmumu debitoru parādi pa mēnešiem (LVL)

¹⁰⁴ Autore izstrādātais grafiskais attēls, izejas dati, Pielikumā Nr.6 Pētāmo uzņēmumu debitoru parādi pa mēnešiem (LVL)

Kopumā izvērtējot veikto uzņēmumu debitoru analīzi autore secinājusi, ka siltumapgādes uzņēmumiem raksturīgs samērā ilgs debitoru parādu inkasācijas periods, ir zemi debitoru aprites rādītāji. Izvērtējot uzņēmumu iekšējos grāmatvedības datus par maksājumu kavēšanas ilgumu, konstatēts, ka debitoru parādos ir augsts kavēto maksājumu īpatsvars. Autore arī konstatējusi, ka pastāv sakarība starp inkasācijas periodu dienās un kavēto maksājumu īpatsvaru. Jo ilgāks inkasācijas periods, jo augstāks kavēto maksājumu īpatsvars. Sakarā ar to, ka Siltumapgādes uzņēmumos debitoru parādi sastāda lielāko daļu no apgrozāmiem līdzekļiem, zemākais īpatsvars starp pētāmajiem uzņēmumiem, uzņēmums E (37%), pārējiem 50-96% no apgrozāmiem līdzekļiem. Līdz ar to debitoru parādi ietekmē uzņēmuma likviditātes rādītājus, tādēļ īpaši svarīgi finanšu pārskatos uzrādīt debitoru parādus to atgūstamajā vērtībā. Autore guva arī apstiprinājumu hipotēzei, ka siltumapgādes uzņēmumiem gan debitoru parādu svārstībām, gan arī maksājuma tendencēm ir sezonāls raksturs. Lai arī vasaras mēnešos debitoru parādos novērojams kritums, tomēr uz gada beigām gandrīz visiem pētāmajiem uzņēmumiem debitoru parādu apjoms 2011. gadā ir pieaudzis un negatīvā tendence ir tā, ka tas pieaudzis uz kavēto maksājumu rēķina.

3. SILTUMAPGĀDES UZŅĒMUMU VADĪBAS ĪPATNĪBAS

3.1. Nozare regulējošās likumdošanas ietekme uz debitoru vadību

Vērtējot uzņēmumu debitoru parādus, to vadību, ir jāņem vērā arī nozares specifika. Nenoliedzami ir atšķirīga debitoru vadība starp tirdzniecības uzņēmumiem, dažādu pakalpojumu sniedzējiem, ražotājiem. Galvenajiem nosacījumi ir prece un tās pieprasījums, tirgus un tā daļa un nenoliedzami klientu loks.

Siltumenerģija ir prece, kuras ražošanu, iepirkšanu, pārveidi, uzglabāšanu, pārvadi, sadali vai tirdzniecību nosaka Enerģētikas likums un MK noteikumi Nr. 876 „Siltumenerģijas piegādes un lietošanas noteikumi”. Sakarā ar to, ka siltumenerģijas piegāde ir sabiedriska pakalpojums, tad ir jāņem vērā arī likuma „Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem” normas. Siltumenerģijas ražotāju un realizētāju komercdarbība Enerģētikas likuma izpratnē uzskatāma par energoapgādi, bet uzņēmumi par energoapgādes komersantiem. Likums reglamentē enerģētiku kā tautsaimniecības nozari, kas aptver energoresursu iegūšanu un izmantošanu dažāda veida enerģijas ražošanai, enerģijas pārveidi, iegādi, uzglabāšanu, pārvadi, sadali un tirdzniecību un izmantošanu. Lai izprastu, ko nozīmē enerģijas pārvades, sadale, tirdzniecība un ražošana autore sniedz terminu skaidrojumu, kāds dots Enerģētikas likumā.

- Energoapgāde – enerģētikas jomā veicama komercdarbība, kuru nepieciešams licencēt vai reģistrēt un kura ietver elektroenerģijas vai siltumenerģijas ražošanu, elektroenerģijas, siltumenerģijas vai dabasgāzes iepirkšanu, pārveidi, uzglabāšanu, pārvadi, sadali vai tirdzniecību.
- Enerģijas pārvade - energoapgādes veids, kas ietver enerģijas transportēšanu par augsta sprieguma tīkliem vai augsta spiediena vadiem, lai piegādātu to attiecīgajai sadales sistēmai vai tieši lietotājam, izņemot tirdzniecību.
- Enerģijas sadale – energoapgādes veids, kas ietver energoresursu vai enerģijas transportēšanu pa vidēja un zemas sprieguma tīkliem vai augsta, vidēja un zema spiediena vadiem, izņemot enerģijas tirdzniecību.
- Enerģijas tirdzniecība – energoapgādes veids, kas ietver enerģijas iepirkšanu pārdošanai un pārdošanu enerģijas lietotājiem.

- Enerģijas ražošana – energoapgādes veids, kas ietver energoresursu pārveidošanu lietošanai nepieciešamajā enerģijā.

Viens no Enerģētikas likuma mērķiem ir nodrošināt enerģijas lietotāju efektīvu, drošu un kvalitatīvu apgādi ar enerģiju pieprasītajā daudzumā un par pamatotām cenām, dažādojot izmantojamo energoresursu veidus, palielinot energoapgādes drošumu un ievērojot visas aizsardzības prasības, kā arī noteikt pārvaldes kārtību enerģētikā un energoapgādes komersantu darbības un regulēšanas principus.¹⁰⁵

Enerģētikas likums nosaka, ka energoapgādes komersanti ir regulējami komersanti, un ka to darbību regulē šis likums, likums „Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem” un „Elektroenerģijas tirgus likums” (attiecas uz elektroenerģijas komersantiem). Energoapgāde ir licencējams darbības veids, ko veic regulators. Licenci elektroenerģijas, siltumenerģijas un dabasgāzes pārvadei, sadalei un dabasgāzes uzglabāšanai izsniedz uz 20 gadiem. Energoapgādes komersantam izsniegtajā licencē norāda veicamās energoapgādes veidu, licences darbības zonu kā ģeogrāfisku teritoriju, licences termiņu, pienākumus nodrošināt un uzturēt savus energoapgādes veikšanai nepieciešamos objektus, plānveidīgi attīstīt savu darbību un piedalīties koordinētas un efektīvas energoapgādes plānošanā, nodrošināšanā un attīstīšanā, kā ar pienākumu sniegt regulatoram informāciju par savu darbību un pārmaiņām energoapgādē.

Būtnībā, enerģētikas likums nosaka, ka siltumapgādes uzņēmumu darbība tiek ierobežota un uzraudzīta. Enerģētikas politikas pamatprincipus un mērķus nosaka Ministru kabinets politikas plānošanas dokumentos. Likums paredzēts, ka pašvaldības, veicot likumā noteikto pastāvīgo funkciju, organizē siltumapgādi savā teritorijā, kā arī veicina energoefektivitāti un konkurenci siltumapgādes tirgū, kā arī savas teritorijas ietvaros var noteikt siltumapgādes attīstību un izdot saistošos noteikumus. Izvērtējot Enerģētikas likuma ietekmi uz siltumapgādes uzņēmumu klientu vadību jāsecina, ka uzņēmumam, kas saņēmis licenci ir pienākums noteiktā administratīvā teritorijā nodrošināt energoresursu pieejamību. Līdz ar to uzņēmums nav tiesīgs izvērtēt potenciālo klientu un izlemt vai tam nodrošināt SE piegādi vai nē. Tā kā ir ierobežota administratīvā teritorija, tad uzņēmums nevar piesaistīt papildus klientus (piem. blakus esošo administratīvo teritoriju) vai atteikties no kādas teritorijas daļas apkalpošanas, jo tajā ir augsts nemaksātāju īpatsvars. Tāpat arī likums ierobežo uzņēmuma cenu politiku.

Vēl sīkāku un detalizētāku uzņēmumu darbības reglamentāciju sniedz Siltumenerģijas piegādes un lietošanas noteikumi. Tie nosaka kārtību, kādā energoapgādes komersanti

¹⁰⁵ LR likums – Enerģētikas likums, LV, 1998, No 273/275 (ar sekojošiem grozījumiem).

piegādā un enerģijas lietotāji lieto siltumenerģiju, un gadījumus, kādos energoapgādes komersants var pārtraukt energoapgādes pakalpojumu sniegšanu atsevišķiem enerģijas lietotājiem.¹⁰⁶ Šo MK noteikumu ietvaros ir noteikti galvenie līguma nosacījumi ar siltumenerģijas lietotāju. Autore izpētīs MK noteikumus, kuriem ir tieša vai pastarpināta ietekme uz debitoru parādiem.

SE lietotājam piegādā saskaņā ar šiem noteikumiem un piegādātāja un lietotāja noslēgto līgumu par SE piegādi. Ja līgums nav noslēgts, siltumenerģiju lietot aizliegts. Tātad MK izpratnē SE piegādātājam ir pienākums slēgt līgumu ar SE patērētāju, pie kam šajos noteikumos ir ietverti arī daudzi līguma nosacījumi, kas piegādātājam ierobežo debitoru vadību. Norēķinus starp piegādātāju un lietotāju par piegādāto SE veic, pamatojoties uz SE skaitītāju rādījumiem. SE skaitītāju iegādi, uzstādīšanu, nomaiņu, remontu un apkopi nodrošina piegādātājs (ja piegādātājs un lietotājs nav vienojušies citādi), savukārt rādījumus par patērēto siltumenerģiju piegādātājam paziņo lietotājs. Izņēmuma gadījumos, kad SE skaitītāji ir izslēgti vai bojāti, nedarbojas izlietotās SE daudzumu nosaka, pamatojoties uz vidējo patēriņu laika posmā, kad SE skaitītājs darbojās, pēc atbilstošas formulas. Aptaujājot siltumapgādes uzņēmumus tika noskaidrots, ka siltumenerģijas rādītājus piegādātājam paziņo vairākos veidos – daļu no rādījumiem nolasa SE piegādātāja darbinieki, pārējos ziņo klienti izmantojot gan interneta, gan telefona sakarus, faksu u.c. paziņošanas veidus. Daļai uzņēmumu ir izstrādātas speciālas veidlapas, vai vietnes internetā skaitītāju rādījumu ievadīšanai. Vairākumam uzņēmumu līgumā noteiktais laiks siltumenerģijas skaitītāju (SESK) rādījumu nolasīšanai ir mēneša pēdējā diena, taču ir arī uzņēmums, kur ir noteikts, piemēram 27.datums. Papildus drošībai daļa uzņēmumi reģistrē arī datus par SE caurplūdi m³ un darbības stundām, tas daļēji nodrošina iespēju kontrolēt vai SESK rādītāji atbilst tehniskajiem parametriem. Šāda patērētās SE uzskaites sistēma pieļauj novirzes un arī krāpšanās iespējas, jo ne visi klienti rādījumus nolasa noteiktajā datumā, un noteiktajā laikā dažādu apsvērumu dēļ. Šīs novirzes ietekmē ar SE piegādātāja aprēķinātos realizācijas rādījumus pa mēnešiem, sakarā ar to, ka SE realizācijas tarifi ir noteikti atkarībā no dabas gāzes kotācijas cenām tirgū, tad šīm novirzēm var tikt pielietoti arī atšķirīgi tarifi. Tomēr uzņēmumi atzīst, ka šīs novirzes kopumā ir nebūtiskas un, ka sakarā ar to SE skaitītāji tiek regulāri pārbaudīti un jaunākās paaudzes skaitītājos ir iespējams kontrolēt vēsturiskos rādījumus, (redzēt rādījumu uz konkrētu datumu), tad reģistrēto pārkāpumu skaits ir ļoti nebūtisks un vairāk raksturīgs privātām mājāsaimniecībām, kas izmanto centrālās apkures

¹⁰⁶ LR MK noteikumi No 876 – Siltumenerģijas piegādes un lietošanas noteikumi, LV, 2008, No 168 (3952).

pakalpojumus. Tāpat uzņēmumu enerģētikas speciālisti atzīst, ka jaunu modernu attālināto skaitītāju rādījumu sistēmas ieviešana, kas dod iespēju praktiski vienlaicīgi nolasīt visu uzstādīto SESK rādījumus, patlaban vēl izmaksā ļoti dārgi un patreizējā ekonomiskā situācijā uzņēmumi to nevar atļauties.

SE piegādātājs pārdod SE lietotājam atbilstoši tarifiem, kas apstiprināti un publicēti saskaņā ar likumu „Par sabiedriskajiem pakalpojumu regulatoriem” un „Enerģētikas likumu”.¹⁰⁷ Sabiedrisko pakalpojumu tarifus regulējamās nozarēs sabiedrisko pakalpojumu sniedzēji aprēķina saskaņā ar noteikto tarifu aprēķināšanas metodiku un pēc savas iniciatīvas vai regulatora pieprasījuma iesniedz regulatoram aprēķināto tarifu projektus ar tarifu aprēķina projektā minēto tarifus veidojošo izmaksu pamatojumu. Apstiprinātie tarifi stājas spēkā ne agrākā trīsdesmitajā dienā pēc to publicēšanas.¹⁰⁸ Regulators, nosaka arī tarifu atklātuma principu un SE piegādātāja pienākumu publicēt informāciju par iesniegto tarifa projektu, norādīt tajā piedāvātās izmaiņas, spēkā esošo tarifu un piedāvāto tarifu (palielinājuma vai samazinājuma) salīdzinājumu, piedāvāto tarifu spēkā stāšanās datumu un tarifu izmaiņu datumu un tarifa izmaiņu pamatojumu. Ņemot vērā šīs regulas SE visiem lietotājiem tiek piegādāta par vienādām cenām, uzņēmumi nevar izmantot Skonto atlaides, bonusus un citas priekšrocības uzņēmumiem ar teicamu kredītvērturi, ko diezgan plaši pielieto tirdzniecības un citu (neregulējošo) pakalpojumu sniedzēji. Ņemot vērā laikietilpīgo procesu no tarifu iesniegšanas līdz to apstiprināšanai un spēkā stāšanās brīža, rodas situācijas, ka uzņēmumi spiesti realizēt SE ar nerentablu tarifu.

Siltumenerģijas piegādes un lietošanas noteikumi nosaka arī rēķinu izrakstīšanas un apmaksas termiņus. Norēķinus par iepriekšējā mēnesī izlietoto SE veic saskaņā ar rēķinu, kuru līdz nākamā mēneša piektajam datumam izraksta piegādātājs. Ja lietotāja siltumapgādes sistēmas atļautā maksimālā slodze ir lielāka par diviem megavatiem, piegādātājam ir tiesības pieprasīt lietotājam veikt starpnorēķina maksājumus. Galīgo norēķinu veic līdz nākamā mēneša divdesmitajam datumam, ņemot vērā SESK rādījumus un starpnorēķinu maksājumus. Ja lietotājs vairāk nekā trīs reizes aizkavē maksājumus, lietotājam ir pienākums pēc piegādātāja pieprasījuma turpmāk veikt iepriekšēju samaksu mēneša vidējā maksājuma apmērā. (36.; 37.pants). Autores izpratnē arī maksājuma datuma noteikšana ir debitoru parādu vadības ierobežojums. Pie kam ir noteikts, ka patērētāji par siltumenerģiju norēķinās tikai ar pēcapmaksu un priekšapmaksu piemērojam tikai gadījumos, ja lietotājs nav ievērojis līguma nosacījumus, savukārt ražošanas un tirdzniecības uzņēmumi jaunajiem vai nedrošajiem

¹⁰⁷ LR MK noteikumi No 876 – Siltumenerģijas piegādes un lietošanas noteikumi, LV, 2008, No 168 (3952). 29.p.

¹⁰⁸ LR likums – Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem, LV, 2000, No 394/395 (ar sekojošiem grozījumiem).

klientiem drīkst izraudzīties maksājumu kārtību pēc saviem ieskatiem. Šajos noteikumos ir izdalīta nodaļa – siltumenerģijas piegādes pārtraukšanas un ierobežošanas nosacījumi, kuras 26. punktā noteikts kādos gadījumos piegādātājam ir tiesības, brīdinot trīs dienas iepriekš, pilnīgi vai daļēji pārtraukt siltumenerģijas piegādi lietotājam:

1. ja nav noslēgts līgums;
2. ja lietotājs neievēro līgumā noteiktā patēriņa režīmu;
3. ja lietotājs neievēro pašvaldības enerģētikas krīzes centra un piegādātāja noteiktos patēriņa ierobežojumus;
4. ja lietotājs noteiktajos termiņos neveic norēķinus atbilstoši līguma nosacījumiem;
5. ja lietotājs patvaļīgi pieslēdzis jaunas siltumapgādes sistēmas, kā arī pēc remonta pieslēdzis siltumapgādes sistēmas bez hidraulikas pārbaudes un piegādātāja atļaujas;
6. ja lietotāja siltumtīklos vai siltumpunktos uzstādītie siltumenerģijas skaitītāji ir noņemti, sabojāti, tiek traucēta to normāla darbība vai noņemtas plombas;
7. ja lietotāja siltumizmantošanas ietaises pievienotas siltumenerģijas skaitītāju priekšā;
8. ja lietotāja siltumtīklos un siltumapgādes sistēmās ir bojājumi, kas var izraisīt avārijas un nelaimes gadījumus vai traucē citu lietotāju siltumapgādi;
9. ja lietotājs neļauj piegādātāja pārstāvjiem pārbaudīt siltumapgādes sistēmu un siltumenerģijas skaitītāju darbību.

Šis noteikumu punkts ir visvairāk apspriestais un sabiedrībā diskutētais. Latvijas presē un internetā ir atrodamas ļoti daudz diskusijas, par to vai siltumenerģijas realizētājs ir tiesīgs atslēgt ēkas no centralizētās siltumapgādes sistēmas. Viedokļi dalās attiecībā uz daudzdzīvokļu mājām. Dzīvojamās mājās ir īrnieki, kas ir pilnībā samaksājuši rēķinus un ir tādi, kuriem ir uzkrāts parāds, bet kuri cenšas iespēju robežās to maksāt un ir arī ļaunprātīgie nemaksātāji, kuri nemaksā neko. Izšķiroša nozīme šajā gadījumā ir noslēgtajam līgumam, ir pilsētas un uzņēmumi, kuri slēdz līgumus ar namu apsaimniekotājiem, dzīvokļu kooperatīvajām sabiedrībām, bet daļa uzņēmumu slēdz līgumus ar katru gala patērētāju, dzīvokļa īpašnieku. (pētāmo uzņēmumu līgumu slēgšanas specifika uzrādītā 2.1. nodaļā). Atšķirīga situācija ir arī ar rēķinu izrakstīšanu, ne visi uzņēmumi, kuri noslēguši siltumenerģijas piegādes līgumu ar namu apsaimniekotājiem, dzīvokļu sabiedrībām piedāda rēķinu līguma slēdzējam, bet gan katram dzīvoklim. Teorētiski situācijā ir tāda, ka siltumenerģijas piegādātājs par rēķinu nemaksāšanu vai daļēju maksāšanu ir tiesīgs atslēgt SE lietotāju, ja līgumā kā SE ir norādīta dzīvokļu kooperatīvā biedrība vai namu apsaimniekotājs, tad piegādātājs ir tiesīgs atslēgt visu ēku, ja līgums ir noslēgts ar katra nama dzīvokļa īpašnieku, SE piegādātājam ir tiesības atslēgt tikai katru konkrēto dzīvokli, kurš par apkuri nemaksā. Šāds risinājums praktiski nav realizējams tehnisku problēmu dēļ, jo siltumtīkli

namos ir savstarpēji savienoti un atslēdzot vienu dzīvokli tiek izjaukta un traucēta siltumapgāde visam namam. „Rīgas pilsēt būvnieks” uzņēmuma direktors paskaidrojis, ka līdz šim nami būvēti pēc ierastās sistēmas, kad apkuri var atslēgt tikai visai mājai, taču projektējot mājas, kuru būvniecība tiks sākta 2013. Gadā, tiks paredzēta iespēja izbūvēt apkures sistēmu tā, lai katra dzīvokļa skaitītājs būtu nolasāms attālināti un katra parādnieka mājokli siltuma piegādi varētu atslēgt atsevišķi.¹⁰⁹ Autore energoapgādes komersantus reglamentējošos dokumentos neatrada norādi ar ko līgums būtu jāslēdz. Izejot no tā, ka Siltumenerģijas piegādes un lietošanas noteikumu 8. punktā ir noteikts, ka norēķinus starp piegādātāju un lietotāju par SE veic pamatojoties uz SE skaitītāju rādījumiem, turklāt līguma tehniskajos noteikumos ir noteikta siltumapgādes piederības robeža, autore uzskata, ka tā ir pietiekama norāde, ka līgums slēdzams par SE piegādi ēkai kopumā, jo tajā atrodas viens kopējs siltummezgls un attiecīgi arī siltumenerģijas skaitītājs. Katrā namā ir arī koplietošanas platības, kurās neatkarīgi no tā vai atrodas vai neatrodas siltumnesēji (radiatori, caurplūdes caurules), notiek siltuma zudumi, tāpat arī ēkās nav noteikta katra dzīvokļa piederības robeža, kas attiecināma uz nama iekšējiem siltumtīkliem un sadalīta uz visiem dzīvokļiem. Ņemot vērā kā parādnieka atslēgšana no centralizētās siltumapgādes sistēmas ir problemātiska, tad rodas absurda situācija, iesniedzot prasību tiesā uzņēmums uzrāda vienu summu, bet procesa laikā tā iespējams jau ir trīskāršojusies, jo parāda piedziņas prasība tiesā ir ilgstošs process, gadījumā ja tiesa lemj, ka parāda piedziņa nav iespējama un tas dzēšams, tad nekur nav atrunāts, kas notiek ar uzkrāto parāda palielinājuma summu.

Apkopojot veikto nozares regulējošās likumdošanas ietekmi uz debitoru vadību, autore izvirza galvenos faktorus:

1. Energoapgādes uzņēmumi ir regulējami komersanti, kas darbojas uz licences pamata. Siltumapgādes uzņēmumi ir komersanti, kas sniedz sabiedriskos pakalpojumus noteiktā teritorijā.
2. Tiem ir ierobežota cenu veidošanas politika, SE visiem patērētājiem tiek piegādāta ar vienādiem nosacījumiem un vienādu cenu. Tiek ierobežota atlaižu, bonusu un cita veida stimulējoša ietekme, kas varētu tik vērsta uz parādu iekasēšanas veicināšanu.
3. Visiem komersantiem ir saistoša vienāda apmaksas termiņa noteikšana (nākošā mēneša 20. Datums), priekšapmaksas noteikšana pieļaujama tikai pēc trešā maksājuma kavējuma.
4. Likumdošanā ir noteikti kritēriji pēc kuriem uzņēmums drīkst pārtraukt siltumenerģijas piegādi, ja vien tehniski tas iespējams. Ir noteikts, ka patērētājs par tā atslēgšanu no centralizētās siltumapgādes sistēmas iepriekš jābrīdina.

¹⁰⁹ Laikraksts „Pārvaldnieks” Nr. 29 (7) 2012 „Rīgas pašvaldības mājās nākamgad paredzēs iespēju atslēgt apkuri katram dzīvoklim”, 3.lpp..

5. Siltumapgādes uzņēmumi nevar izmantot likuma par Uzņēmuma ienākuma nodokli 9¹. pantu, kas ļauj nepalielināt uzņēmuma ienākuma nodokli par izkrājumu nedrošiem parādiem palielinājuma summu un likuma par Pievienotās vērtības nodokli 10¹. pantu, kas ļauj atgūt valstij samaksāto PVN par nedroši parādu summām, jo ir pastāv problēmas izpildīt abos likumos ietverto prasību par pakalpojuma piegādes pārtraukšanu.
6. Uzņēmumiem nav iespējas izvērtēt nākošo klientu un izlemt par maksāšanas kārtību.

3.2. Siltumapgādes nozares attīstības tendences

Enerģētikas likums nosaka, ka enerģētikas politikas pamatprincipus un mērķus nosaka Ministru kabinets. Nozares attīstība ir cieši saistīta ar „Latvijas nacionālās attīstības plānu 2007.-2013. gadam” un Enerģētikas pamatnostādņem 2007.-2016. Gadam.

Enerģētikas pamatnostādnes ir politikas plānošanas dokuments, kas nosaka Latvijas valdības politikas pamatprincipus, mērķus un rīcības virzienus nākošajiem desmit gadiem un iezīmē nozares ilgtermiņa attīstības virzienus. Īstenojot iepriekš minētos galvenos pamatprincipus, Enerģētikas pamatnostādņu mērķis ir izstrādāt stratēģiju drošai, resursus efektīvi izmantojošai enerģijas apgādes sistēmas funkcionēšanai, kas nodrošina enerģijas efektīvu izmantošanu, dzīves kvalitāti, ekonomisko izaugsmi, un vide kvalitāti.¹¹⁰ Pamatojoties gan uz Latvijas nacionālo attīstības plānu, Enerģētikas pamatnostādņem Latvijas Republikā ir izstrādāti :

- LR Pirmais energoefektivitātes rīcības plāns 2008.-2010. gadam;
- LR Otrais energoefektivitātes rīcības plāns 2011.-2013. gadam;
- LR Trešais energoefektivitātes rīcības plāns 2014.-2016. gadam.

Izstrādājot 1. Rīcības plānu tika, tika aprēķināts valsts indikatīvais enerģijas ietaupījuma mērķis 2016. gadam, saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 05.04.2006. Direktīvas 2006/32/EK par enerģijas galapatēriņa efektivitāti un energoefektivitātes pakalpojumiem metodiku. Aprēķinātais indikatīvais enerģijas ietaupījuma mērķis Latvijai 2016. Gadam ir 3 483 GWh un tāds tas tiek saglabāts arī otrā rīcības plāna mērķos.¹¹¹ Patreizējā energoapgādes uzņēmumu attīstība tiek plānota saistībā ar otrā rīcības plāna pamatnostādņem.

¹¹⁰ Enerģētikas pamatnostādnes 2007.-2016. gadam.

¹¹¹ LR Otrais energoefektivitātes rīcības plāns 2011.-2013. gadam

Energoefektivitātes paaugstināšanas programmu un pieejamo finanšu instrumentu mērķis ir energoefektivitātes ekonomiskā potenciāla apgūšana. Plānotais publiskais finansējums ietver valsts, Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda līdzekļus, kā arī nacionālo publisko finansējumu, komersantu un pašvaldību finansējumu. Kā būtiskākie darbības virzieni paredzēti:

1) Mājokļu siltumnoturības uzlabošanas pasākumi, ēku siltināšana, kas vērsta gan uz daudzdzīvokļu mājām, gan sociālajām mājām, kā arī augstākās izglītības iestāžu ēkām un pašvaldību ēkām. Informatīvā kampaņa „Dzīvosim siltāk” daudzdzīvokļu māju iedzīvotājiem.

2) Kompleksi risinājumi siltumnīcefekta gāze emisijas samazināšanai valsts un pašvaldības ēkās un pašvaldības izglītības iestāžu ēkās.

3) Kompleksi risinājumi siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanai rūpniecībā-ražošanas ēkām; vienošanās par energoefektivitātes paaugstināšanas ieviešanu, veicinot rūpniecisko energoauditu un uzņēmumu energovadības sistēmu ieviešanu.

4) Centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšana. Jaudīgu siltumsūkņu uzstādīšana Rīgas pilsētas siltumapgādes uzlabošanai.

5) Pašvaldību energoefektivitātes rīcību plānu izstrāde un ieviešana.

6) Minimālo energoefektivitātes prasību paaugstināšana jaunbūvēm un rekonstruējamām mājām.

Energoefektivitātes pasākumi centralizētajā siltumapgādē galvenokārt tiek vērsti uz fosilo kurināmo veidu aizvietošanu ar atjaunojamo energoresursu izmantošanu, un siltumu zudumu samazināšanu. Vidējie siltuma zudumi siltumenerģijas pārvades un sadales tīklos pakāpeniski samazinājušies (no 17.1% 2004. gadā līdz 13.5% 2010. gadā) un ir tuvu plānotajam līmenim, tomēr jāatzīmē, ka galvenokārt šo samazinājumu dod siltumtīklu atjaunošana valsts lielākajās pilsētās, sevišķi Rīgā, bet ir daļa pašvaldību, kurās siltuma zudumi sastāda 30% un vairāk. Aktivitātes ietvaros veic:

- Siltumavotu rekonstrukciju un būvniecību ar mērķi paaugstināt to efektivitāti vai mazināt ietekmi uz vidi, vai aizvietot fosilo kurināmo ar atjaunojamo kurināmo. ES Kohēzijas fonda finansētā aktivitāte „Atjaunojamo energoresursu izmantošana koģenerācijas elektrostaciju attīstībā” atbalsts paredzēts atjaunojamos energoresursus izmantojošu koģenerācijas staciju būvniecībai, tādējādi mazinot Latvijas atkarību no primāro enerģijas resursu importa.
- Pārvades un sadales sistēmu rekonstrukciju un būvniecību ar mērķi samazināt siltumenerģijas vai siltumnesēja zudumus.¹¹²

¹¹² Latvijas Republikas Otrais energoefektivitātes rīcības plāns

Pamatojoties uz kopējiem energoapgādes nozares attīstības pamatmērķiem, tiek izvirzīti arī mērķi, konkrēti siltumapgādes attīstībai. Lielu darbu nozares attīstībā un dažādu problēmu risināšanā nozarē veic Latvijas siltumuzņēmumu asociācija (LSUA), kas dibināta 1993. gadā. LSUA misija: „Nodrošināt ilgtspējīgu centralizēto siltumapgādes jomas attīstību Latvijā, optimāli līdzsvarojot siltumenerģijas lietotāju, siltumenerģijas piegādātāju, vietēja kurināmā izmantošanu un vides aizsardzības intereses.”¹¹³ LSUA aktīvi piedalās gan Enerģētikas attīstības vadlīniju izstrādes procesos gan arī siltumenerģijas piegādi, ražošanu un realizāciju saistīto likumu izstrādē. Asociācija regulāri apkopo datus par situāciju siltumapgādes nozarē. Kā viena no galvenajām aktivitātēm, kas veikta sadarbojoties ar Latvijas Pašvaldību savienību bija saistīta ar maģistra darba tēmu – debitoru parādiem. Tika veikta siltumapgādes uzņēmumu aptauja par situāciju siltumapgādē, kur tika iekļauti 71 pašvaldības dati. Atsevišķi izdalītas 9 republikas nozīmes pilsētas un 62 novadi. Pētījumu rezultātā Latvijas Pašvaldību savienība un LSUA nosūtīja kopīgu vēstuli Saeimai un MK par situāciju siltumapgādē. Kā rezultātā ministru prezidents uzdeva Ekonomikas ministrijai, Finanšu ministrijai, Reģionālās attīstības un pašvaldības lietu ministrijai un Labklājības ministrijai iepazīties ar šo vēstuli un atbilstoši katras ministrijas kompetencei sagatavot informatīvo ziņojumu par siltumapgādes jautājumiem.

Kopējā darba rezultātā 20.03.2012. Latvijas Republikas Ministru kabineta sēdē izskatīts un tālākai rīcībai nodots Ekonomikas ministrijas informatīvais ziņojums par pasākumiem ar dzīvokļa īpašuma lietošanu saistīto parādu problēmu risināšanai. Autore īsumā izklāstīs veikta pētījuma izdarītos secinājumus par situāciju siltumapgādes nozarē un tās cēloņiem, ka arī Ekonomikas ministrijas ziņojuma ietiekumiem situācijas uzlabošanai.

1. Informatīvajā ziņojumā konstatētā situācija par dzīvokļu īpašumu parādiem un to cēloņiem:

1) Savlaicīga nenorēķināšanās par SE ir ilgstoša problēma, ko nav izraisījusi ekonomiskā krīze, jo sākot no 2006. Gada parādsaistību pret rēķinos izrakstīto maksājumu apmēru pārsniedz vidēji 14% katrā teritorijā;

2) Lielākie parādi pret kopējo parādu summu ir pašvaldībās, kurās starp pakalpojumu sniedzēju un dzīvokļu īpašniekiem pastāv tieši vai daļēji tiešie norēķini. Pašvaldības ar procentuāli mazu parāda apjomu norēķini tiek veikti ar pārvaldnieku starpniecību. Šinī gadījumā dzīvokļu īpašnieku un pārvaldnieki var lemt par citu finanšu līdzekļu novirzīšanu parāda par siltumenerģijas segšanai;

3) Vidējā parāda summa uz vienu kavētāju lielajās pilsētās atbilst 3-6 mēnešu maksājuma par SE kavējumam, pārējās pašvaldības 5-8 mēnešu kavējumam.

¹¹³ Siltumapgāde Latvijā, LSUA, 2009.-61.lpp.

Informatīvajā ziņojumā ir uzskaitīti galvenie parādu rašanās iemesli. Šeit ir minēti gan personu rīcībā esošo līdzekļu nepietiekamība, gan arī maksājumu disciplīnas trūkums. Ir atrunāts arī sadarbības trūkums starp pakalpojumu sniedzēju vai pārvaldnieku un parādnieku, kur pirmais ilgstoši nav veicis nekādas darbības parāda piedziņai, sakarā ar ilgiem un dārgiem tiesvedības procesiem. (6-12 mēneši; vidējā svērtā valsts nodeva vienā zaudējumā un parāda piedziņas lietā sastāda 226 Ls; saistību piespiedu izpildīšana brīdinājuma kārtībā lietā 22 Ls, bet citās lietās 364 Ls). Tiek atzīta arī piespiedu izpildes neiespējamība gadījumos, kad nekustamais īpašums ir apgrūtināts ar ķīlu, ja hipotekārais kreditors, kuram par labu nostiprināta pirmā hipotēka, iebilst pret nekustamā īpašuma pārdošanu, kā arī gadījumos, kad nostiprinātās hipotēkas apmērs pārsniedz nekustamā īpašuma patreizējo tirgus vērtību. Konstatēta arī dažāda pieeja sociālo palīdzības- t.sk. dzīvokļa pabalsta noteikšanā veidošanos dažādās pašvaldībās.

2. Informatīvajā ziņojumā par pasākumiem ar dzīvokļa īpašuma lietošanu saistīto parādu problēmas risināšanas ieteikumi. Ņemot vērā pētījuma secinājumus un galvenos iemeslus, kādēļ veidojas dzīvokļu parādi Ekonomikas ministrija iesaka problēmas risināšanai izstrādāt pasākumus divos virzienos:

- 1) no jauna veidojošos parādu efektīvai un ātrai piedziņai.
 - 2) esošās situācijas sakārtošanai - esošo parādu piedziņas iespējamības nodrošināšanai, ir sevišķi situācijās, kad prasības par pakalpojuma maksājuma parāda piedziņu ir apmierināta un tiesas spriedums stājies spēkā, taču tā izpildes piespiedu līdzekļu piemērošana nav iespējama, jo parādniekam nav kustamās mantas, naudas līdzekļu un uz parādniekam piederošo dzīvokļa īpašumu nostiprināta hipotēka.
- Piedāvātais pasākumu kopums no jauna veidojošos parādu efektīvai un ātrai piedziņai:
- 1) Nodrošināt darbu ar parādnieku parāda izveidošanās sākumposmā, t.i. uzsākt komunikāciju ar parādnieku, kad maksājuma kavējums par pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvokļa īpašuma lietošanu nepārsniedz 3-4 mēnešu vidējā maksājuma apmēra summu. Šādu pienākumu paredzēt dzīvokļu īpašnieku un dzīvojamās mājas pārvaldnieka vai pakalpojuma sniedzēja savstarpēji noslēgtajos līgumos. Ja pārvaldīšanas pakalpojumus tiek nodrošināts uz likuma pamata nepieciešams normatīvā akta regulējums. Noteikt termiņus tiesvedības uzsākšanai pret dzīvokļu īpašnieku, ja tas noteiktos termiņos nav sedzis izveidojušos parādu, kas saistīts ar dzīvokļa īpašuma lietošanu.
 - 2) Veicināt parāda atgūšanu ārpus tiesas ar mērķi nodrošināt samērīgu, taisnīgu un saprātīgu parāda atgūšanu, kā arī veicināt labprātīgu parāda atmaksu Ekonomikas

ministrija ir izstrādājusi likumprojektu „Parāda atgūšanas likums”. Likumprojekts vienlaikus paredz parādnieku kredītvēstures datu bāzes izveidošanu.

Datu bāzes mērķis ir sniegt informāciju trešajām personām, lai tās spētu novērtēt maksājumu sasistību izpildi, ko uzņēmums fiziska persona.¹¹⁴

Paredzēts, ka kredītbirojs sāks darboties 2014. Gadā, tā darbība tiks uzticēta privātajam sektoram. Kredītņēmēju reģistri ar atsevišķiem izņēmumiem pastāv gandrīz visās Eiropas valstīs, taču to darbības tiesiskais regulējums katrā valstī ir savādāks, gan attiecībā uz reģistrā iekļaujamo informāciju, gan datu bāzes izmantošanas pieejamību.¹¹⁵

3) Samazināt tiesvedības ilgumu, veicinot ātrāku un efektīvāku parādu piedziņu. Izstrādāts likumprojekts „Grozījumi Civilprocesa likumā” paredzot to papildināt ar jaunu 30³ nodaļu „Lietas par maza apmēra prasībām” (pieņemts 01.10.2011.) Būtiskākais ieguvums- lietas par maza apmēra prasībām tiesa izskata rakstveida procesā un pārsūdzamas tikai kasācijas kārtībā. (Maksājuma kopsomma prasības iesniegšanas dienā nepārsniedz 1500 latus.)¹¹⁶

4) Samazināt valsts nodevas apmērus pa prasības pieteikumu iesniegšanu lietās par maza apmēra prasībām, lai būtiski nepalielinātu dzīvojamo māju izdevumus, kas jānovirza tiesvedības jautājumiem, sakarā ar noteiktajiem termiņiem, kad prasības iesniedzamas tiesā. Saskaņā ar Civilprocesa likumu, lietās par maza apmēra prasībām neatšķiras no nodevas apmēra, kāda maksājama par jebkuru prasību, kas novērtējama naudas summā. (1500 Ls prasībai 162.5 Ls)

5) Pārskatīt nosacījumus personas aicināšanai uz tiesas sēdi ar publikācijas „Latvijas vēstnesis” gadījumos, kad tā nav sastopama deklarētā dzīvesvietā, jo tās paildzina un sadārdzina tiesvedības procesus.

6) Pārskatīt ar sprieduma izpildi saistīto maksājumu apmēru, ko veido tiesu izpildītāja amata atlīdzības taksas apmērā un izpildu darbības veikšanai nepieciešamie izdevumi.

7) Nodrošināt sprieduma izpildes iespējamību visos gadījumos, kad apmierināta prasība pa parāda piedziņu, kas saistīts ar dzīvokļa īpašniekam sniegtajiem pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvokļa īpašuma lietošanu.

➤ Pasākumi esošās situācijas sakārtošanai attiecas uz parādiem, kas ilgstošā laika posmā ir uzkrāti un kuru summa pārsniedz Ls 1500, jo ilgstoši nav veikta parādu piedziņa vai arī ir piespiedu izpildes neiespējamības gadījumos, kad nekustamais īpašums ir apgrūtināts ar ķīlu, ja hipotekārais kreditors, kuram par labu ir nostiprināta pirmā hipotēka, iebilst pret nekustamā īpašuma pārdošanu, kā arī gadījumos, hipotēkas apmērs pārsniedz nekustamā īpašuma tirgus vērtību. 2011. Gada 8.jūlijā otrajā

¹¹⁴ Parāda atgūšanas likums. Likumprojekts

¹¹⁵ Laikraksts “Pārvaldnieks” Nr 29 (7)2012 Luksa M. “Vienotais parādnieku reģistrs – pēc pāris gadiem” 48.lpp.

¹¹⁶ LR “Civilprocesa likums” 14.10.1998. (LV, 326/330) 250¹⁹ pants.

lasījumā tika pieņemts likumprojekts, kura būtība bija mainīt Civilprocesa likuma 628. panta regulējumu, nosakot jaunu prasījuma veidu – par dzīvokļu īpašumos sadalītās dzīvojamās mājas pārvaldīšanas maksas, maksas par piegādāto SE vai dabasgāzi, ja tā paredzētā apkures un siltā ūdens sagatavošanai, auksto ūdeni, sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumiem, maksas par elektroenerģiju mājas koplietošanas vajadzībām piedziņu, bet ne vairāk kā 10 procentus no izolē iegūtajiem līdzekļiem par nekustamo īpašumu, kas apmierināts pirms no attiecīgā nekustamā īpašuma ķīlu nodrošinātajiem prasījumiem pēc to pirmtiesības. Sagatavojot risinājumus, Ekonomikas ministrija veica pētījumu un secināja, ka ar hipotēku apgrūtināto dzīvokļu īpašumu skaits kopējā parādniķu apjomā veido nenozīmīgu daļu 2.6%, tomēr šo īpašnieku parādi veido vairāk kā 1/3 daļu no kopējo parādu apjoma un, ka šie grozījumi nedos gaidīto efektu. Rezultātā tika nolemts nemainīt prasījumu apmierināšanas secību Civilprocesa likumā. Tika secināts, ka gadījumos, kad dzīvokļa īpašums nav apgrūtināts ar hipotēku, un ķīlas vērtība nepārsniedz tās apjomu, parāda piedziņa ir iespējama, bet nepieciešami rīcību stimulējoši pasākumi, pretējā gadījumā iespējama tikai kreditoru labprātīga vienošanās par attiecīgo maksājumu segšanu.

Pēc iepazīšanās ar Ekonomikas ministrijas izstrādāto ziņojumu autore secina, ka ministrijas ieteikumu īstenošanas rezultātā situācija siltumapgādē varētu uzlaboties. Kā viens no stimulējošiem faktoriem būtu savlaicīga parādu piedziņas uzsākšana un pārvaldnieka atbildība par veiktajām vai neveiktajām darbībām. Pieņemot, ka parādniķu lietu izskatīšana būs vienkāršāka un arī prasīs mazāk resursus notiks daudz intensīvāks darbs ar parādniķiem. Turklāt siltumapgādes uzņēmumi, slēdzot līgumu ar namu pārvaldnieku un dzīvokļu īpašnieku par siltuma piegādi, varēs vienoties par termiņiem, kad pārvaldniekiem ir jāuzsāk darbības par parāda piedziņu. Patreizējā situācija ir tāda, ka pārvaldnieki paziņo, ka viņiem trūkst naudas iedzīvotāju parādu dēļ un viņiem nav papildus līdzekļi tiesvedību uzsākšanai un nodrošināšanai, savukārt SE piegādātājs, kuram nav tiešo līgumu ar iedzīvotājiem nekādus tiesvedības procesus uzsākt nav tiesīgs. Pēc autores domām siltumapgādes uzņēmumiem noderīgs ir arī situācijas novērtēšanas secinājums, ka lielāki parādi ir siltumapgādes uzņēmumiem, kuriem ar dzīvokļu īpašniekiem pastāv tieši vai daļēji tieši norēķini. Karā ziņā informatīvais ziņojums, dod iespēju uzņēmumiem pārskatīt līdz šim pielietotās metodes debitoru parādu vadīšanā un grāmatvedības politikā un ieviest jauninājumus sava uzņēmuma debitoru parādu aprites rādītāju uzlabošanai. Lai arī ne visi informatīvā ziņojuma priekšlikumi ir jau īstenoti dzīvē, tomēr jau tagad pastāv iespēja izmantot Civilprocesa likuma grozījums par maza apmēra prasībām, SE piegādes līgumu nosacījumu papildināšana un citas darbības.

Pēc autores domām, pie situācijas, ka siltumapgādes uzņēmumiem ir uzkrāti daudz kavētu parādu, liela daļa atbildības ir jāuzņemas pašiem siltumenerģijas piegādātājiem, jo savlaicīgi netika intensīvi strādāts pie parādu atgūšanas. Kā intensīvs un rezultatīvs vērtējams Latvijas Siltumasociācijas un Latvijas pašvaldību savienības darbs, kura rezultātā radusies situācija ir izklāstīta valdībai un pats galvenais, ka valstiskā līmenī uzsākts darbs, kas vērsts uz efektīvāku debitoru parādu vadību. Pie kam situācijas uzlabošanās gaidāma ne tikai siltumapgādes uzņēmumiem, namu apsaimniekotājiem un citiem komunālo pakalpojumu sniedzējiem, bet arī citās tautsaimniecības nozarēs.

PĒTĪJUMA REZULTĀTI

Viens no galvenajiem maģistra darba mērķiem bija izpētīt siltumapgādes uzņēmumos pielietotās debitoru parādu uzskaites un novērtēšanas metodes un noteikt to ietekmi uz gada pārskatos uzrādītajām debitoru summām un maksātspējas rādītājiem. Lai veiktu šo pētījumu autore izmantoja gan gada pārskatu informāciju, gan arī uzņēmuma iekšējos grāmatvedības datus, kuri tika izmantoti analīzei un dažādu aprēķinu veikšanai. Rezultāti atspoguļoti autores izstrādātu tabulu un grafisku attēlu veidā.

Iegūtie rezultāti:

1. Uzņēmumos lietotā grāmatvedības politika uzkrājumu šaubīgiem debitoriem veidošanai. (4.1. tabula)

1.1. Pētāmajos siltumapgādes uzņēmumos nedrošo parādu aprēķināšanai tiek pielietota katra debitora parāda individuālā novērtēšanas metode un parādu grupēšanas pēc vecuma metode, netiek lietota % no kopējā apgrozījuma metode.

1.2. Uzņēmumos, kuri izmanto parādu grupēšanas metodi, katrai parāda vecuma grupai tiek pielietotas atšķirīgas procentu aplēses.

1.3. Siltumapgādes uzņēmumi nepielieto nekādu procentuālu aplēsi parādiem, kas nav kavēti un arī parādiem, kuru kavējums nepārsniedz 30 dienas.

1.4. Autore konstatējusi situāciju, ka uzņēmumi mēdz kombinēt uzkrājumu veidošanas metodes.

4.1. tabula

Pētāmos uzņēmumos lietotās uzkrājumu nedrošiem debitoru parādiem aprēķināšanas metodes

	Pielietotā metode	Uzkrājumu veidošanas apjoms	Papildus metode
„A”	Izvērtējot katru debitoru individuāli	apšaubāmās summas apmērā	
„B”	izvērtējot katru debitoru individuāli	Ja gada laikā no debitora nevienam mēnesim nav saņemta samaksa, veido uzkrājumu visai parāda summai, kas bija uz pārskata gada sākumu.	
„C”	% atkarībā no parāda kavējuma ilguma	0-30 dienām 0%; 31-90 dienas 10%; 91-180 dienas 25%; 181-360 dienas 50%, vecākiem 90% apmērā.	
„D”	% atkarībā no parādu kavējuma ilguma	0-180 dienas 0%, vecākiem par 180 d 100%.) parāda apmaksu. 2. un 3. grupas debitoriem	33% ja ierosināta tiesvedība, vai ir parādu apmaksas grafiks
„E”	% atkarībā no parādu kavējuma ilguma	0-30 dienām 0%; 31-90 dienas 50%; vecākiem un kam pasludināta maksātnespēja 100% apmērā.	Būtiskākie debitori tiek izvērtēti individuāli.

2. Atšķirīgo uzkrājumu metožu pielietojums atstāj ietekmi uz uzņēmuma gada pārskatā uzrādītās debitoru summas apmēru:

2.1. Gadījumos, ja metodes sakrīt, bet atšķiras pielietotās procentu aplēses, skatīt 4.2. tabulu.

4.2. tabula

Uzkrājumu nedrošiem parādiem aprēķini ar dažādām procentu aplēsēm, pie vienādiem kavēto summu sadalījumiem, 1 milj.naudas vienību apmērā

Uzņēmumos pielietotās uzkrājumu aplēses	Kopējā summa	kavējuma periods dienās un pielietotie %						
		0	1-30	31-60	61-90	91-180	181-365	>365
	1000000	700000	50000	50000	50000	50000	50000	50000
B pielietotie %		0	0	0	0	0	0	100
uzkrājuma summa	50000	0	0	0	0	0	0	50000
C pielietotie %		0	0	10	10	25	50	90
uzkrājuma summa	92500	0	0	5000	5000	12500	25000	45000
D pielietotie %		0	0	0	0	0	100	100
uzkrājuma summa	100000	0	0	0	0	0	50000	50000
E pielietotie %		0	0	50	50	100	100	100
Uzkrājumu summa	200000	0	0	25000	25000	50000	50000	50000
Starpt.pr. pieliet.%		1	3	6	10	25	25	25
Uzkrājumu summa	54000	7000	1500	3000	5000	12500	12500	12500

2.2. Gadījumos, kad tiek lietotas atšķirīgas uzkrājumu nedrošiem parādiem veidošanas metodes, skatīt 4.3. tabulu.

4.3. tabula

Uzņēmuma „A” uzkrājumu nedrošiem parādiem aprēķins (LVL) pēc uzņēmumu C; D; E pielietotām % likmēm, atbilstoši parāda vecumam uz 31.12.2011.

parādu summas sadalījums pēc kavējuma vecuma dienās	Kopējā summa	Nav kavēta	1.-30.	31-60.	61.-90.	91.-180.	181.-365.	>365.
	828368	440688	143750	74170	57642	36963	67548	7606
C pielietotie %		0	0	10	10	25	50	90
uzkrājuma summa	63041	0	0	7417	5764	9241	33774	6845
D pielietotie %							100	100
uzkrājumu summa	75154						67548	7606
E pielietotie %		0	0	50	75	100	100	100
uzkrājumu summa	192434	0	0	37085	43232	36963	67548	7606
A uzkrājumu summa	31009	(Uzkrājums pēc individuālās novērtēšanas metodes)						

3. Siltumapgādes uzņēmumos izveidoto uzkrājumu apjoms šaubīgiem debitoriem ir nevienlīdzīgs, skatīt 4.4. tabulu.

4.4. tabula

Aprēķinātais izveidoto uzkrājumu procents 2010. un 2011. gadā

Uzņēmums	% no kopējā parāda		% no kopējā apgrozījuma		% no kavētā maksājuma	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Uzņēmums A	2	4	1	1	5	8
Uzņēmums B	31	35	14	18	109	97
Uzņēmums C	46	52	8	13	51	57
Uzņēmums D	30	32	13	15	50	47
Uzņēmums E	2	3	1	0	30	24

4. Uzkrājumu nedrošiem parādiem aprēķināšanas metodes izvēle ietekmē ne tikai bilancē uzrādīto debitoru summu, tā ietekmē mainās arī peļņas un paša kapitāla rādītāji, kā arī uzņēmuma maksātspējas novērtējums.

Aprēķinam izmantoti 2011. gada uzņēmumu A un C gada pārskata dati (skat.4.5. un 4.6. tab.)

Ar * apzīmēti uzņēmuma koriģētie finanšu koeficienti, ņemot vērā aprēķinātās uzkrājumu nedrošiem parādiem korekcijas, izmantojot uzņēmuma C uzkrājumu veidošanas metodes.

Ar ** apzīmēti uzņēmumu koriģētie finanšu koeficienti, ņemot vērā aprēķinātos uzkrājumu nedrošiem parādiem korekcijas, izmantojot vidējo izveidoto uzkrājumu % no kavētajiem maksājumiem, kas izmantots pētāmajiem uzņēmumiem 2011. Gadā.

4.5. tabula

Aprēķinātais maksātspējas indekss izmantojot Dž. Fulmera H bankrota prognozēšanas modeli

Uzņēmums	A			C	
	2011	2011*	2011**	2011	2011**
Finanšu koeficienti					
v1	0.03	0.03	0.00	-0.17	-0.16
v2	0.65	0.65	0.67	0.62	0.61
v3	-0.02	-0.03	-0.07	1.07	1.05
v4	0.00	0.00	0.00	0.01	0.01
v5	0.37	0.37	0.38	0.97	0.95
v6	0.13	0.13	0.13	0.53	0.52
v7	0.80	0.81	0.83	0.83	0.82
v8	0.16	0.14	0.08	-0.37	-0.36
v9	-2.05	-3.79	-10.26	1.48	1.70
H indekss	-6.71	-8.29	-14.29	-4.27	-4.04

Aprēķinātais maksātspējas indekss izmantojot E. Altmana Z' bankrota prognozēšanas modeli

Finanšu koeficients	A			C	
	2011	2011*	2011**	2011	2011**
x ₁	0.06	0.05	0.03	-	-0.34
x ₂	0.03	0.03	0.00	-	-0.16
x ₃	-0.01	-0.01	-0.04	0.10	0.12
x ₄	1.72	1.70	1.64	0.03	0.05
x ₅	0.65	65.00	0.67	0.62	0.61
Z' indekss	1.41	1.39	1.25	0.54	0.62

Otrs pētījuma mērķis bija debitoru parādu analīze un to raksturīgāko tendenču noteikšana siltumapgādes uzņēmumiem. Arī šim mērķim tika izmantoti gan uzņēmumu iekšējie gan gada pārskatu dati. Galvenokārt tika izmantota skaitliskā informācija, kas tika interpretēta ar tabulu un grafisko attēlu palīdzību. Debitoru parādu analīzei tika izmantotas arī speciālajā literatūrā aprakstītās debitoru parādu novērtēšanas metodes.

Iegūtie rezultāti:

- 1) Ilgs debitoru parādu inkasācijas periods, vidēji 3.5 mēneši. (4.7. tab.)

4.7. Tabula.

Pētāmo uzņēmumu debitoru inkasācijas laiks dienās 2010. un 2011. gadā

Uzņēmums	Inkasācijas laiks 2010.gadā	Inkasācijas laiks 2011. gadā
Uzņēmums A	108	99
Uzņēmums B	115	120
Uzņēmums C	110	136
Uzņēmums D	141	162
Uzņēmums E	65	74
Vidējais rezultāts	108	118

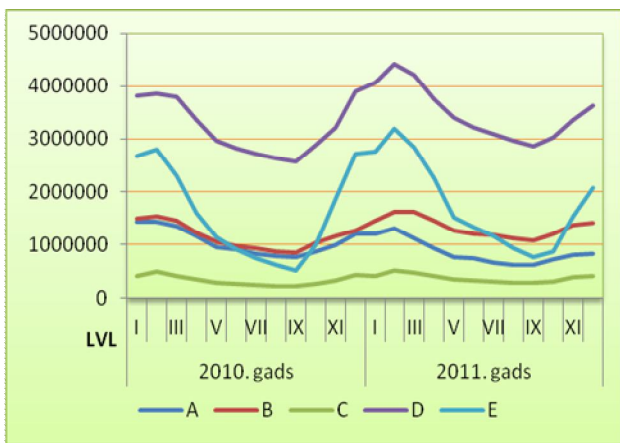
- 2) Augsts kavēto maksājumu īpatsvars, kam tendence pieaugt. (4.8. tab.)

4.8. Tabula

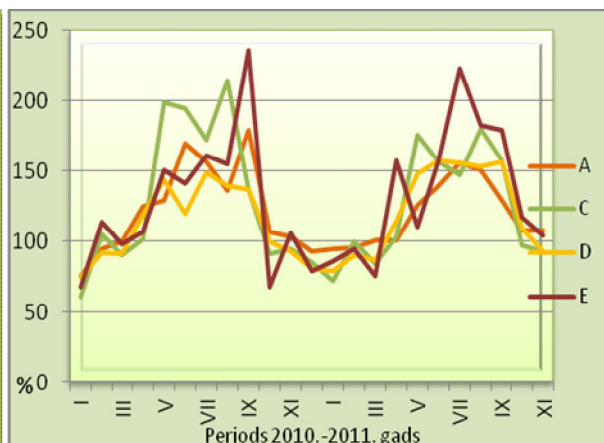
Kavēto debitoru maksājumu īpatsvars 2010. un 2011. gada pārskatā

Uzņēmums	2010. gads	2011. gads
Uzņēmums A	44 %	45 %
uzņēmums B	40 %	57 %
Uzņēmums C	47 %	65 %
Uzņēmums D	59 %	70 %
Uzņēmums E	8 %	11 %

3) Siltumapgādes uzņēmumiem debitoru parādiem un maksājumu veikšanas piemīt sezonāls raksturs. Vislielākie debitoru parādi novērojami ziemas mēnešos (apkures sezonā), bet vislielākā rēķinu apmaksā, kas izteikta % pret termiņa maksājumu notiek vasaras mēnešos, kad klienti cenšas nomaksāt vai mazināt uzkrāto parādu. (4.1. un 4.2. att.)

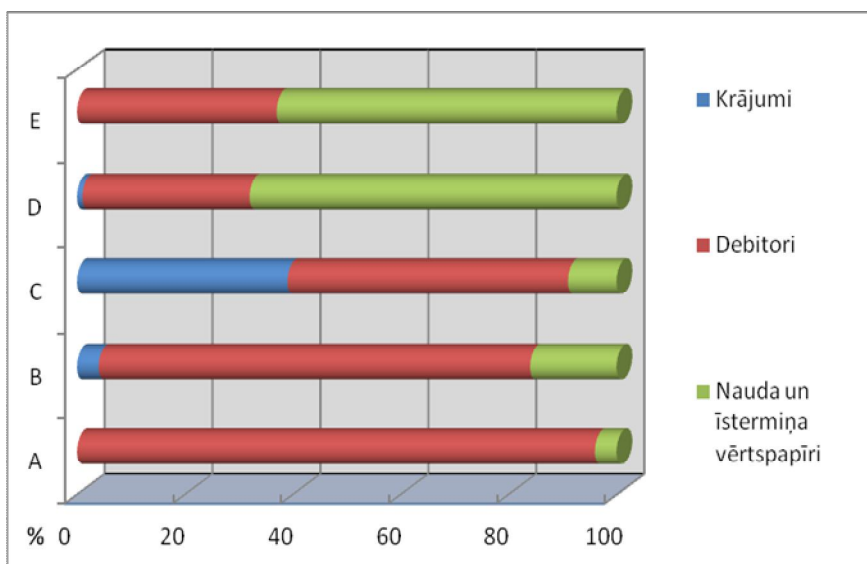

4.1.att. Debitoru parādu svārstības (Ls)

4.2.att. Rēķinu apmaksā % noteiktajā termiņā

4) Apgrozāmo līdzekļu struktūrā vērojams augsts debitoru parādu īpatsvars. (4.3. att.)

4.3. att. Pētāmo uzņēmumu apgrozāmo līdzekļu struktūra.

*Uzņēmumā D naudas līdzekļu īpatsvars pār debitoriem izveidojies gada beigās veiktā ieguldījuma pamatkapitālā rezultātā. Krājumi raksturīgi tikai tiem uzņēmumiem, kas izmanto SE ražošanai izmanto cieto kurināmo.

SECINĀJUMI

Pamatojoties uz maģistra darbā veikto pētījumu un apkopotiem pētījuma rezultātiem, autore nonāca pie šādiem galvenajiem secinājumiem:

Par debitoru parādu uzskaites reglamentāciju.

1. Termina „uzkrājumi” atšķirīgs traktējums publikācijās, speciālajā literatūrā un normatīvajos aktos attiecinot to uz nedrošiem parādiem. Uzkrājumi nedrošiem parādiem ir aktīvu uzskaites vērtības korekcijas un nav uzkrājumi, ne Latvijas Grāmatvedības standartu ne Starptautisko finanšu grāmatvedības standartu izpratnē, kā tas minēts atsevišķās publikācijās un literatūras avotos.
2. Salīdzinot komercsabiedrību un budžeta grāmatvedības prasības attiecībā uz debitoru parādu uzskaiti, secināms, ka budžeta iestādēm ir noteikti kritēriji nedrošo parādu atzīšanai un noteiktas normas uzkrājumu veidošanas apjomam, kuru pielietojums ļauj objektīvi izvērtēt un salīdzināt debitoru parādu apjomus starp iestādēm. Komercsabiedrībām ir lielāka brīvība, lielāka iespēja manipulēt ar debitoru atlikuma uzrādīšanu finanšu pārskatos. Šaubīgo debitoru parādu atzīšanas kritēriji, uzkrājumu veidošanas metodes ir atrodamas speciālajā literatūrā, bet tām nav tiesisks regulējums.
3. Debitoru uzskaiti un novērtēšanai un atspoguļošanai Latvijā nav būtiskas atšķirības no Starptautiskajā praksē un standartos noteiktām prasībām un metodēm. Autores izpētītajā starptautiskajā literatūrā netika atrasta informācija, par pie mums plaši pielietotu metodi - individuāla katra debitora parāda izvērtēšana un tam atbilstoša uzkrājuma veidošana.
4. Likuma „Par Uzņēmuma ienākuma nodokli” (9¹) pants „ Uzkrājumi nedrošiem parādiem” rada virkni neskaidrību un jautājumu. Nav skaidrots, ko likuma izpratnē nozīmē „darījuma pārtraukšana”; „veiktie pasākumi nedrošā parāda atgūšanai.” Pantu Nr.7 un Nr. 8 samērojamība, kas uzņēmumiem uzliek pienākumu līdz taksācijas gada 31. decembrim, informēt pakalpojuma saņēmēju par uzkrājumu veidošanu, saskaņā ar UIN 9¹ pantu, savukārt paziņojuma saņēmējam par šo summu jāpalielina apliekamais ienākums. Pakalpojuma sniedzējam pastāv ierobežojums, ka šī summa nepārsniedz 0.2 % no taksācijas gada neto apgrozījuma. Ja šis ierobežojums ir saistošs, tad rodas situācija, kad summa par kuru viens darījuma partneris palielina un otrs samazina apliekamo ienākumu nesakrīt. Tā kā nemaksātājam apliekamais ienākums jāpalielina par visu parāda summu, tad rodas situācija, ka nodoklis (PVN) tiek aplikts ar nodokli. (UIN). Autore arī secinājusi, ka netieši tiek diskriminētas uzkrājumu nedrošiem parādiem noteikšanas metodes, kas neietver individuālo katra parādnieka izvērtējumu. Jo nav iespējams izpildīt UIN 9¹ un PVN 10¹ panta prasības, ja

uzkrājums tiek veidots kopējā summā, nevar noteikt precīzu parāda saistību izpildes dienu, izvērtēt vai debitors ir juridiska persona, vai nav saistītas personas, un noteikt vai darījumi ir pārtraukti, nevar arī nosūtīt paziņojumu kādam konkrētam debitoram, līdz ar to par uzkrājumu nedrošiem parādiem palielinājuma summām ir jāpalielina apliekamais ienākums.

Par pētāmo siltumapgādes uzņēmumu debitoru parādu grāmatvedības politikas izvēli, tās ietekmi uz debitoru parādiem .

5. Autore secinājusi, ka neviens no pētījumā iekļautajiem uzņēmumiem neizmanto starptautiskajā praksē visbiežāk pielietoto modeli % no realizācijas apjoma, kuras pamatojas uz iepriekšējos gados zaudēto parādu un kopējā realizācijas apjoma pamata, vai piemērojot nozares vai līdzvērtīga uzņēmuma vidējos rādītājus. Autore izvirza dažus pieņēmumus, kas varētu būt par iemesliem, šīs metodes neizmantošanā:

- Uzņēmumi ir nosacīti jauni (7-11 gadi), nav vēsturiskās pieredzes;
- Ir ļoti maz norakstīto, zaudēto parādu, sakarā ar to, ka daudzi parādnieki ir fiziskas personas (noilgums 10 gadi nav iestājies), ir laikietilpīgi tiesas procesi, līdz šim nav veikts intensīvs parādu piedziņas process, kā rezultātā šādā veidā aprēķinātais % no kopējā apgrozījuma nesniegtu patiesu priekšstatu.
- Nav pieejami dati par situāciju nozarē kopumā.

6. Apkopotā informācija liecina, ka šajos uzņēmumos tiek pielietotas individuālā katra parādnieka izvērtēšanas un parādu grupēšanas pēc vecuma uzkrājumu veidošanas aprēķina metodes. Novērojama tendence šīs metodes kombinēt. Autore secinājusi, ka uzņēmumi, kuri lieto vienādas metodes šaubīgo debitoru parādu veidošanai, izmanto dažādas aplēses uzkrājuma lieluma noteikšanai nedrošajiem debitoru parādiem, kā arī tiek pielietoti atšķirīgi parādu grupēšanas periodi. Tas liecina, ka uzņēmumos lietotās uzkrājumu nedrošiem parādiem veidošanas metodes atspoguļo vadības uzskatus vai nu kā katra parādnieka izvērtējums vai parādnieku grupai pielietojamās procentu likmes noteikšanu

7. Autore veikusi dažādus aprēķinus un pētījumus par pielietotās metodes ietekmi uz gada pārskatā atspoguļoto debitoru parādu summu. Ir veikti salīdzinoši aprēķini, kad vienam uzņēmumam tiek pielietotas cita uzņēmuma procentu summas, ir salīdzināti uzņēmumu uzveidoto uzkrājumu īpatsvars pret kopējo debitoru parādu summu, gada apgrozījuma summu un kavētajiem maksājumiem. Veikto pētījumu rezultātā apstiprinājās izvirzītā hipotēze, ka uzkrājumu veidošanas metode ietekmē aplēsto atgūstamo parādu summu, kas uzrādāma bilancē. Metodes izvēlei, sakarā ar augsto debitoru īpatsvaru ir ietekme arī uz maksātspējas un citu finanšu rādītāju novērtējumu.

8. Sakarā ar dažādo aplēšu un metožu pielietošanu atgūstamo debitoru summas, kas uzrādītas bilancē starp uzņēmumiem nav korekti salīdzināt. Lai izvērtētu situāciju labāk izmantot kopējo debitoru parādu un kavēto maksājumu īpatsvaru tajos.

Par debitoru parādu tendencēm siltumapgādes uzņēmumos.

9. Siltumapgādes uzņēmumiem raksturīgs samērā ilgs debitoru parādu inkasācijas periods (vidēji 3.5 mēneši), ir zemi debitoru aprites rādītāji, debitoru parādos ir augsts kavēto maksājumu īpatsvars. Autore konstatējusi, ka pastāv sakarība starp inkasācijas periodu dienās un kavēto maksājumu īpatsvaru. Jo ilgāks inkasācijas periods, jo augstāks kavēto maksājumu īpatsvars.

10. Siltumapgādes uzņēmumos debitoru parādi sastāda lielāko daļu no apgrozāmiem līdzekļiem, līdz ar to debitoru parādi ietekmē uzņēmuma likviditātes rādītājus, tādēļ īpaši svarīgi finanšu pārskatos uzrādīt debitoru parādus to atgūstamajā vērtībā. Lai arī tikai vienam uzņēmumam aprēķinu rezultātā tika konstatētas problēmas ar likviditāti, arī pārējo uzņēmumu rādītāji vērtējami ar zināmu pietāti.

11. Siltumapgādes uzņēmumu debitoru parādu svārstībām ir sezonāls raksturs, sezonālitate novērojama arī maksājumu veikšanā. Šīs tendences svarīgi ņemt vērā veicot uzņēmumu naudas plūsmas plānošanu.

12. Gandrīz visiem siltumapgādes uzņēmumiem debitoru parādu apjoms 2011. gadā ir pieaudzis un negatīvā tendence ir tā, ka tas pieaudzis uz kavēto maksājumu rēķina.

Par nozares regulējošās likumdošanas ietekmi uz debitoru vadību un tās attīstības tendencēm.

13. Energoapgādes uzņēmumi ir regulējami komersanti, kas darbojas uz licences pamata, sniedz sabiedriskos pakalpojumus noteiktā teritorijā, līdz ar tiem ir ierobežots pakalpojumu sniegšanas ģeogrāfiskais tirgus.

14. Tiem ir ierobežota cenu veidošanas politika, SE visiem patērētājiem tiek piegādāta ar vienādiem nosacījumiem un vienādu cenu. Tiek ierobežota atlaižu, bonusu un cita veida stimulējoša ietekme, kas varētu tik vērsta uz parādu iekasēšanas veicināšanu.

15. Visiem komersantiem ir saistoša vienāda apmaksas termiņa noteikšana (nākošā mēneša 20. datums), priekšapmaksas noteikšana pieļaujama tikai pēc trešā maksājuma kavējuma.

16. Likumdošanā ir noteikti kritēriji pēc kuriem uzņēmums drīkst pārtraukt siltumenerģijas piegādi, ja vien tehniski tas iespējams. Ir noteikts, ka patērētājs par tā atslēgšanu no centralizētās siltumapgādes sistēmas iepriekš jābrīdina.

17. Uzņēmumiem nav iespējas izvērtēt nākošo klientu un izlemt par maksāšanas kārtību.

18. Autore izpētot nozares kopējos attīstības plānus un patreizējās aktivitātes secinājusi, ka valstiskā līmenī ir veikti pētījumi saistībā ar pieaugošajiem kavēto debitoru parādiem nozarē, ir izstrādāti arī jauni likuma grozījumi, daži jau darbojas (atvieglota parādu piedziņa mazajām parādu summām līdz 1500 Ls), citi vēl tiek izstrādāti un diskutēti. Kā intensīvs un rezultatīvs vērtējams Latvijas Siltumasociācijas un Latvijas pašvaldību savienības darbs, kura rezultātā radusies situācija ir izklāstīta valdībai un pats galvenais, ka valstiskā līmenī ir uzsākts darbs, kas vērsts uz efektīvāku debitoru parādu vadību. Pie kam situācijas uzlabošanās parādu piedziņā gaidāma ne tikai siltumapgādes uzņēmumiem, namu apsaimniekotājiem un komunālo pakalpojumu sniedzējiem, bet arī pārējās tautsaimniecības nozarēs.

Pamatojoties uz maģistra darbā veiktā pētījuma rezultātiem un secinājumiem, autorei ir šādi priekšlikumi:

1. Veicot debitoru parādu analīzi pirms nākamās apkures sezonas uzsākšanas visprecīzāk var noteikt apmaksas procentu par apkures sezonā pārdoto siltumenerģiju. Ņemot vērā maksājumu par SE tendenci, ka apkures sezonas starpperiodā, vasaras mēnešos tiek dzēsta daļa parādu, pastāv samērā liela varbūtība, ka nemaksātājs uzsākoties jaunai apkures sezonai, kavēto maksājumu nevarēs apmaksāt. Autore izsaka priekšlikumu, ka neapmaksāto procentu apmērs varētu būt viens no uzkrājumu nedrošiem parādiem veidošanas pēc procentiem no neto realizācijas metodes aplēses komponentēm, kuru pielietošanas atbilstība varētu ieteikt izpētīt izmantojot daudz lielāku respondentu skaitu.

2. Pētījuma rezultātā tika konstatēts, ka uzkrājumu nedrošiem parādiem izvērtēšanas metode atstāj ietekmi uz bilancē uzrādīto atgūstamo debitoru vērtību un līdz ar to debitoru parādi, pat līdzīgiem uzņēmumiem nav salīdzināmi. Lai nozares uzņēmumu situācija būtu salīdzināma autore iesaka nozares līmenī noteikt kopējas grāmatvedības uzskaites regulas uzkrājumu šaubīgiem debitoru parādiem veidošanai. Izvērtējot nodokļu likumdošanas tendences un arī, lai būtu iespējas izmantot Civillikuma „mazo parādu” atviegloto atgūšanas procedūru, autore uzskata, ka būtu ieteicams, lietot katra parādnieka individuālās izvērtēšanas metodi. Kā liecina pētījuma rezultāti, tad arī uzņēmumi, kas pielieto parādu grupēšanu pēc vecuma papildus lieto šo metodi. Taču pētījuma tika konstatēta tendence, ka lietojot šo metodi ir vislielākā iespēja manipulēt ar debitoru summām, tādēļ būtu svarīgi, lai tiktu izstrādāti vienoti kritēriji un metodes šaubīgo debitoru noteikšanai un uzkrājumu lieluma veidošanai.

3. Lai izstrādātu vienotus, nozarei saistošus kritērijus nepieciešams veikt plašāku uzņēmuma debitoru datu analīzi. Autore izsaka priekšlikumu Latvijas Siltumapgādes asociācijai, ka veicot datu apkopošanu no siltumapgādes uzņēmumiem par debitoru parādiem, vajadzētu papildus apkopot arī informāciju, par kavēto maksājumu īpatsvaru, par izveidoto uzkrājumu

Lai ieviestu autore piedāvāto kontēšanas ir jāpārstrādā uzskaites un informatīvā sistēma, uzņēmumā jāmaina kontu plāns un grāmatvedības politika. Iespējams nepieciešamas izmaiņas grāmatvedības uzskaites programmās tiem uzņēmumiem, kas bilanci veido ar grāmatvedības datorprogrammas palīdzību, respektīvi jāmaina algoritms. Autore izvirza šo priekšlikuma izpētīt grāmatvedības speciālistiem un noteikt tā lietderību un pielietojamību.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. LR likums – Par grāmatvedību, LR AP un Vadības ziņotājs, 1992, No 44/45 (ar sekojošiem grozījumiem).
2. LR likums – Gada pārskatu likums, LR AP un Vadības ziņotājs, 1992, No 44 (ar sekojošiem grozījumiem).
3. LR likums – Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem, LV, 2000, No 394/395 (ar sekojošiem grozījumiem).
4. LR likums – Enerģētikas likums, LV, 1998, No 273/275 (ar sekojošiem grozījumiem).
5. LR likums – Par iedzīvotāju ienākuma nodokli, LV, 1993, No 32 (ar sekojošiem grozījumiem).
6. LR likums – Par pievienotās vērtības nodokli, LV, 1995, No 49 (ar sekojošiem grozījumiem).
7. LR likums – Par uzņēmumu ienākuma nodokli, LV, 1995, No 32 (315) (ar sekojošiem grozījumiem).
8. LR “Civilprocesa likums” 14.10.1998. (LV, 326/330) 250¹⁹ pants.
9. LR MK noteikumi No 556; Likuma „Par uzņēmuma ienākuma nodokli” normu piemērošanas noteikumi”, LV, 110 (3478) 13.07.2006.
10. LR MK noteikumi No 488 – Gada pārskata likuma piemērošanas noteikumi, LV, 2011, No 100 (4993).
11. LR MK noteikumi No 585 – Noteikumi par uzņēmumu grāmatvedības kārtošanu un organizāciju, LV, 2003, No 151
12. LR MK noteikumi No 876 – Siltumenerģijas piegādes un lietošanas noteikumi, LV, 2008, No 168 (3952).
13. LR MK noteikumi No 1486 – Kārtība, kādā budžeta iestādes kārto grāmatvedības uzskaiti; LV, 2009, No 203 (4189)

14. LR MK noteikumi No 777- Gada pārskata sagatavošanas kārtība, LV, 2010; No131 (4223);
15. Enerģētikas pamatnostādnes 2007.-2016. gadam, pieejams www.polsis.mk.gov.lv
16. LR Otrais energoefektivitātes rīcības plāns 2011.-2013. Gadam, pieejams www.polsis.mk.gov.lv
17. Latvijas grāmatvedības standarta Nr.1 „Finanšu pārskata sagatavošanas pamatnostādnes”; Grāmatvedības padomes lēmums, 2004; prot. No 2, 1p.
18. Latvijas grāmatvedības standarts Nr.8 „Uzkrājumi, iespējamās saistības un iespējamie aktīvi”, Grāmatvedības padomes lēmums, 2005 prot. No 17, 2p.
19. Starptautiskais grāmatvedības standarts No 1 „Finanšu pārskatu sniegšana” ESOV, 2008, pieejams www.fm.gov.lv
20. Starptautiskais grāmatvedības standarts No 37 „Uzkrājumi, iespējamās saistības un iespējamie aktīvi” ESOV, 2008, pieejams www.fm.gov.lv
21. Starptautiskais grāmatvedības standarts No 39 „Finanšu instrumenti”, ESOV, 2008, pieejams www.fm.gov.lv
22. Skaidrojumi par pievienotās vērtības nodokļa rēķinu, VID metodiskais materiāls, pieejams www.ifinances.lv 13.10.2010.
23. Informatīvais ziņojums par pasākumiem ar dzīvokļa īpašuma lietošanu saistīto parādu problēmu risināšanai. (atbalstīti MK 2010. Gada 7. Septembra sēdē (prot. Nr.46,31) un (2010.gada 9. Novembra sēdē protokols Nr.59,15), pieejams www.em.gov.lv
24. Parāda atgūšanas likums; Likumprojekts; pieejams www.mk.gov.lv
25. **Allika I, Baltača B.** u.c *Ekonomikas un finanšu vārdnīca*, Rīga, Norden AB, 2003.
26. **Apsīte I.** *Uzņēmumu gada pārskats*, Rīga, Lietišķās informācijas dienests, 2003, -366.lpp.
27. **Arnol J.;Hope T.;Southworth A.; Kirkham L.** *Financial accounting* 1994; Great Britan; 577.p.
28. **D.Turlajs;Ā.Žigurs; A.Cers; S.Pliskačevs** *Energoefektivitātes paaugstināšanas iespējas siltumapgādes uzņēmumos*, Rīga, 2009.
29. **Glautier M.E. Underdown B.** *Accounting Theory and Practice* PitmanPublishing; 2001.-716.lpp.

30. **Grigorjeva R.** ;Jesmčika A.; Leibus I.; Svarinska A. *Finanšu grāmatvedība*. Rīga: SIA Izglītības soļi; LLU, 2004 -246.lpp.
31. **Hoff K.G.** *Biznesa ekonomika*, tulkojums latviešu valodā, Jāņa Rozes apgāds” 2002.-559.lpp.
32. **Horngren, Sundem, Elliot** *Financial Accounting*; Prentice Hall International, 2010, -821.lpp.
33. **Kaire L.;Būmane I.** *Starptautiskie grāmatvedības standarti*, lekciju materiāli.
34. **Ketners K. Titova S.** *Nodokļu politika Eiropas Savienības vidē*, Biznesa un finanšu pētniecības centrs; 2009.127 lpp.
35. **Krogzeme H.** *Nodokļu un finanšu grāmatvedības pamati*. – Rīga, RTU Izdevniecība, 2011.-392.lpp.
36. **Ludboržs A.** *Apgrozāmā kapitāla vadīšana nelielos uzņēmumos* – Rīga, Lietišķās Informācijas dienests, 2007. -287.lpp.
37. **Luksa M.** *Vienotais parādnieku reģistrs - pēc pāris gadiem*; Laikraksts “ Pārvaldnieks”Nr. 29 (7)2012 48.lpp.
38. **Saksanova S.** *Uzņēmuma finanšu vadības praktiskās metodes*; Rīga, Merkūrijs LAT; 255.lpp.
39. **Short G.D.; Welsch G.A.** *Fundamentals of financial accounting*; Boston, USA, 1990 -841.p.
40. **Šķiltere D.; Žuka R.** *Uzņēmumu finanšu statistiskā reitinga noteikšana*; Latvijas Universitātes raksti, 2007. 242.lpp.
41. **Šneidere R.** *Finanšu analīzes metodes uzņēmuma maksātspējas prognozēšanai*. - Rīga, Lietišķās informācijas dienests, 2009.; 232.lpp.
42. Latvijas Siltumuzņēmumu asociācija, *Siltumapāde Latvijā*, LSUA, 2009.
43. Liepiņa I. *Ar UIN apliekama ienākuma samazināšana par šaubīgiem debitoru parādiem izveidoto uzkrājumu vērtību* 13.10.2010., pieejams www.ifinances.lv/lat/gramatvediba
44. Koļeda N. *Uzņēmuma maksātspējas diagnostikas metodes pretkrīzes vadības apstākļos* www.merkurijslat.lv

45. Rīgas pašvaldības mājās nākamgad paredzēs iespēju atslēgt apkuri katram dzīvoklim, Laikraksts „Pārvaldnieks” Nr. 29 (7) 2012 3.lpp.
46. *Saruna par galveno Kā auguši mūsu parādi*, Laikraksts Darīsim kopā” No 10 [27 7.lpp. pieejams www.kopaa.lv
47. Bērziņa L. *Uzkrājumi un to aprēķināšanas pamatprincipi* 21.03.2011. pieejams <http://kontubirza.lv/?cat>
48. www.dnd.lv/terplans/tert Teretorijas plānošana
49. ¹ www.videsrisinajumi.lv; gaisss_apkure/ siltumtrases/siltumtrašu veidi
50. www. http://en.wikipedia.org/wiki/Bad_debt
51. www. [Cliffsnotes.com/.../ Estimating-Bad-DebtsAllowance-Method](http://Cliffsnotes.com/.../Estimating-Bad-DebtsAllowance-Method)
52. www. [accountingCoach.com/Accounts Receivable](http://accountingCoach.com/Accounts_Receivable)
53. Npublicētie uzņēmumu A;B;C;D;E dati un Gada pārskati par 2008.-2011. Gadu.

Uzņēmuma „A” Finanšu pārskatu informācija (LVL) **1. Pielikums**

PZA pārskatu dati (LVL)	2008	2009	2010	2011
Neto apgrozījums	3282747	3276529	3411777	3153692
Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas	3079939	2944176	3071243	2952552
Bruto peļņa vai zaudējumi	202808	332353	340534	201140
Pārošanas izmaksas	39716	43291	53614	50670
Administrācijas izmaksas	191159	174141	170920	179705
Pārējie sabiedrības saimnieciskās darbības ieņēmumi	21958	27935	28405	29500
Pārējās sabiedrības saimnieciskās darbības izmaksas	22213	41437	17311	38042
Pārējie % ieņēmumi un tamlīdzīgi ieņēmumi	6539			
Procentu maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas	61745	31089	24937	18413
Peļņa vai zaudējumi pirms ārkārtas posteņiem un nodokļiem	-83528	70330	102157	-56190
Ārkārtas ieņēmumi				
Ārkārtas izdevumi				
Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem	-83528	70330	102157	-56190
UIEN par pārskata periodu				
Atliktais nodoklis	-9476	13711	2290	2308
Pārējie nodokļi	2109	2166	17860	-7300
Pārskata perioda peļņa vai zaudējumi	-76161	54453	82007	-51198

Bilance (LVL)

Aktīvs	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.
Ilgtermiņa ieguldījumi	2008	2009	2010	2011
I Nemateriālie ieguldījumi				
Nemateriālo ieguldījumu izveidošanas izmaksas	6144	8972		
Koncesijas, patenti, licences, preču zīmes	1475		6945	7927
Nemateriālie ieguldījumi kopā	7619	8972	6945	7927
II Pamatlīdzekļi				
Zemes gabali, ēkas un būves, ilggad. Stād.	3373479	3491414	3404356	3345067
Ilgtermiņa ieguldījumi nomātos PL			52902	46548
Iekārtas un mašīnas	28709	18189	11730	9371
Pārējie PL un inventārs	27844	23437	28112	31512
Pamatlīdzekļu izveidošanas un nepabeigto celtniecības objektu izmaksas	221937	116114	113151	455394
Pamatlīdzekļi kopā	3651969	3649154	3610251	3887892
V Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi:				
Pārējie aizdevumi un citi ilgtermiņa debitori	95140	74784	59260	47160
Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi kopā	95140	74784	59260	47160
Ilgtermiņa ieguldījumi kopā	3754728	3732910	3676456	3942979
Apgrozāmie līdzekļi				
Krājumi:				
Izejvielas, pamatmateriāli, palīgmateriāli	935	2779	1279	848
Krājumi kopā	935	2779	1279	848
III Debitori				

<i>Pircēju un pasūtītāju parādi</i>	342861	331832	339044	268013
<i>Radniecīgo sabiedrību parādi</i>	729861	825584	851060	553928
<i>Citi debitori</i>	49051	27220	20517	47755
<i>Nākamo periodu izmaksas</i>	4037	5199	4532	6389
<i>Uzkrātie ieņēmumi</i>				846
Debitori kopā	1125810	1189835	1215153	876931
V Nauda	45910	49443	43626	37581
Apgrozāmie līdzekļi kopā	1172655	1242057	1260058	915360
Aktīvu kopsumma	4927383	4974967	4936514	4858339

Pasīvs	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.
Pašu kapitāks	2008	2009	2010	2011
<i>Akciju vai daļu kapitāls (pamatkapitāls)</i>	2898226	2898226	2898226	2898226
<i>Nesadalītā peļņa</i>				
<i>a) iepriekšējo gadu nesadalītā peļņa</i>	155538	79377	133830	215837
<i>b) pārskata gada peļņa</i>	-76161	54453	82007	-51198
Pašu kapitāls kopā	2977603	3032056	3114063	3062865
Uzkrājumi:				
<i>Citi uzkrājumi*</i>			17596	17469
Uzkrājumi kopā	0	0	17596	17469
Ilgtermiņa kreditori:				
<i>Aizņēmumi no kredītiestādēm</i>	704117	614064	524010	575039
<i>Parādi radniecīgām sabiedrībām</i>				
<i>Nākamo periodu ieņēmumi</i>	394056	555427	535412	525301
<i>Atliktā nodokļa saistības</i>	23568	37279	55139	47839
Ilgtermiņa kreditori kopā:	1121741	1206770	1114561	1148179
Īstermiņa kreditori				
<i>Aizņēmumi no kredītiestādēm</i>	295845	297382	147790	89917
<i>Aizņēmumi no radniecīgām sabiedrībām</i>	32000	0		
<i>No pircējiem saņemtie avansi</i>		13249	14549	4094
<i>Parādi piegādātājiem un darbuzņēmējiem</i>	120624	74759	107462	207801
<i>Parādi radniecīgām sabiedrībām</i>	3983	2413	3817	4833
<i>Parādi asociētām sabiedrībām</i>			191	304
<i>Nodokļi un valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas</i>	12705	28569	30649	14712
<i>Pārējie kreditori</i>	12025	9873	10273	12055
<i>Nākamo periodu ieņēmumi</i>	20015	20015	20015	21153
<i>Uzkrātās saistības*</i>	330842	289881	355548	274957
Īstermiņa kreditori kopā	828039	736141	690294	629826
Kreditori kopā	1949780	1942911	1804855	1778005
Pasīvu kopsumma	4927383	4974967	4936514	4858339

PZA pārskatu dati (LVL)	2008	2009	2010	2011
Neto apgrozījums	2321170	2720622	2784124	2490514
Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas	2194077	2228694	2271444	2276189
Bruto peļņa vai zaudējumi	127093	491928	512680	214325
Pārošanas izmaksas	1960	1755	2700	1581
Administrācijas izmaksas	210387	204223	203206	198652
Pārējie sabiedrības saimnieciskās darbības ieņēmumi	40720	56866	50995	83133
Pārējās sabiedrības saimn. darbības izmaksas	83122	123723	226881	128123
Pārējie % ieņēmumi un tamlīdzīgi ieņēmumi				
Procentu maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas	51468	42800	31113	22577
Peļņa vai zaudējumi pirms ārkārtas posteņiem un nodokļiem	-179124	176293	99775	-53475
Ārkārtas ieņēmumi				
Ārkārtas izdevumi				
Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem	-179124	176293	99775	-53475
UIN par pārskata gadu				
Atliktais nodoklis		5735	45745	2652
Pārējie nodokļi	2176	2381	3291	4805
Pārskata perioda peļņa vai zaudējumi	-181300	168177	50739	-60932

Bilance (LVL)

Aktīvs	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.
Ilgtermiņa ieguldījumi	2008	2009	2010	2011
I Nemateriālie ieguldījumi				
Nemateriālie ieguldījumi kopā	0	0	0	0
II Pamatlīdzekļi				
Zemes gabali, ēkas un būves, ilggad. Stād.	1363549	1368675	1361741	1338202
Ilgtermiņa ieguldījumi nomātos PL				
Iekārtas un mašīnas	579374	490015	429594	333419
Pārējie PL un inventārs	40401	42836	47947	68086
Pamatlīdzekļu izveidošanas un nepabeigto celtniecības objektu izmaksas	11308	28322	28787	29245
Avansa maksājumi par PL	3957		14214	2769
Pamatlīdzekļi kopā	1998589	1929848	1882283	1771721
V Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi:				
Pārējie aizdevumi un citi ilgtermiņa debitori				
Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi kopā	0	0	0	0
Ilgtermiņa ieguldījumi kopā	1998589	1929848	1882283	1771721
Apgrozāmie līdzekļi				
Krājumi:				
Izejvielas, pamatmateriāli, palīgmateriāli	55119	20828	24753	45131
Avansa maksājumi par krājumiem	1033	36112	23554	566
Krājumi kopā	56152	56940	48307	45697
III Debitori				
Pircēju un pasūtītāju parādi	677452	884874	959366	915801

<i>Radniecīgo sabiedrību parādi</i>	28313	70548	6253	4866
<i>Citi debitori</i>	178232	36264	59579	66476
<i>Nākamo periodu izmaksas</i>	3734	2946	2411	2453
<i>Uzkrātie ieņēmumi</i>				
Debitori kopā	887731	994632	1027609	989596
V Nauda	120321	194740	252110	202151
Apgrozāmie līdzekļi kopā	1064204	1246312	1328026	1237444
Aktīvu kopsumma	3062793	3176160	3210309	3009165

Pasīvs	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.
Pašu kapitāls	2008	2009	2010	2011
<i>Akciju vai daļu kapitāls (pamatkapitāls)</i>	1478022	2174727	2196917	2199667
<i>Nesadalītā peļņa</i>				
<i>a) iepriekšējo gadu nesadalītā peļņa</i>	-279699	-460999	-292822	-242083
<i>b) pārskata gada peļņa</i>	-181300	168177	50739	-60932
Pašu kapitāls kopā	1017023	1881905	1954834	1896652
Uzkrājumi:				
3. Citi uzkrājumi*				
Uzkrājumi kopā	0	0		
Ilgtermiņa kreditori:				
<i>Aizņēmumi no kredītiestādēm</i>	319616	261093	261851	242052
<i>Parādi radniecīgām sabiedrībām</i>				
<i>Citi aizņēmumi</i>	26018	8781	3994	
<i>Nākamo periodu ieņēmumi</i>	2092			
<i>Atliktā nodokļa saistības</i>		5735	51480	54132
Ilgtermiņa kreditori kopā:	347726	275609	317325	296184
Īstermiņa kreditori				
<i>Akcijās pārvēršamie aizņēmumi</i>	709758	22191		
<i>Aizņēmumi no kredītiestādēm</i>	652301	674941	459939	291466
<i>Citi aizņēmumi</i>	12235	11579	4787	3994
<i>No pircējiem saņemtie avansi</i>	17759	22088	22246	36484
<i>Parādi piegādātājiem un darbuzņēmējiem</i>	187846	207231	278686	175203
<i>Parādi radniecīgām sabiedrībām</i>	22191		85161	143386
<i>Parādi asociētām sabiedrībām</i>				
<i>Nodokļi un valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas</i>	23004	20664	25140	70094
<i>Pārējie kreditori</i>	31538	28833	32334	24641
<i>Nākamo periodu ieņēmumi</i>	10315	2092		
<i>Uzkrātās saistības*</i>	31097	29027	29857	71061
Īstermiņa kreditori kopā	1698044	1018646	938150	816329
Kreditori kopā	2045770	1294255	1255475	1112513
Pasīvu kopsumma	3062793	3176160	3210309	3009165

Uzņēmuma „C” Finanšu pārskatu informācija (LVL)

PZA pārskatu dati (LVL)	2008	2009	2010	2011
Neto apgrozījums	647968	989754	1083019	1050487
Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas	639874	683259	701434	693787
Bruto peļņa vai zaudējumi	8094	306495	381585	356700
Pārošanas izmaksas				
Administrācijas izmaksas	96331	160302	155885	137304
Pārējie sabiedrības saimnieciskās darbības ieņēmumi	8508	1855	5311	561
Pārējās sabiedrības saimnieciskās darbības izmaksas	2469	386673	54135	45642
Pārējie % ieņēmumi un tamlīdzīgi ieņēmumi	616	167	3453	1
Procentu maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas	25830	43451	116403	117708
Peļņa vai zaudējumi pirms ārkārtas posteņiem un nodokļiem	-107412	-281909	63926	56608
Ārkārtas ieņēmumi				
Ārkārtas izdevumi				
Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem	-107412	-281909	63926	56608
UIEN par pārskata periodu		5862	2585	14307
Atliktais nodoklis	-13145	1520	37869	17570
Pārējie nodokļi		632	1180	1163
Pārskata perioda peļņa vai zaudējumi	-94267	-289923	22292	23568

Bilance (LVL)

Aktīvs	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.
Ilgtermiņa ieguldījumi	2008	2009	2010	2011
I Nemateriālie ieguldījumi				
Koncesijas ,patenti , licences, preču zīmes	6714	4591	2972	1530
Nemateriālie ieguldījumi kopā	6714	4591	2972	1530
II Pamatlīdzekļi				
Zemes gabali, ēkas un būves, ilggad. Stād.	140129	199726	186011	174244
Ilgtermiņa ieguldījumi nomātos PL	29219	29413	79842	57666
Iekārtas un mašīnas	81935	204013	1259893	1166912
Pārējie PL un inventārs	1554	20535	8304	8596
Pamatlīdzekļu izveidošanas un nepabeigto celtniecības objektu izmaksas	42413	825428	4569	4579
Avansa maksājumi par PL	50362	4550	4721	0
Pamatlīdzekļi kopā	345612	1283665	1543340	1411997
V Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi:				
Līdzdalība radniecīgo uzņēmumu kapitālā	331956	4900	4900	0
Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi kopā	331956	4900	4900	0
Ilgtermiņa ieguldījumi kopā	684282	1293156	1551212	1413527
Apgrozāmie līdzekļi				
Krājumi:				
Izejvielas, pamatmateriāli.	51834	3032	40164	111355

Krājumi kopā	51834	3032	40164	111355
<i>III Debitori</i>				
<i>Pircēju un pasūtītāju parādi</i>	50266	86933	120197	134334
<i>Radniecīgo sabiedrību parādi</i>		511		
<i>Citi debitori</i>	39928	54599	23654	10626
<i>Nākamo periodu izmaksas</i>	3117	4225	4337	3606
Debitori kopā	93311	146268	148188	148566
V Nauda	10372	6671	11733	25892
Apgrozāmie līdzekļi kopā	155517	155971	200085	285813
Aktīvu kopsumma	839799	1449127	1751297	1699340

Pasīvs	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.
Pašu kapitāls	2008	2009	2010	2011
<i>Akciju vai daļu kapitāls (pamatkapitāls)</i>	350000	350000	350000	350000
<i>pārējās rezerves</i>	34281			
<i>Nesadalītā peļņa</i>				
<i>a) iepriekšējo gadu nesadalītā peļņa</i>	7043	-52943	-342866	-320574
<i>b) pārskata gada peļņa</i>	-94267	-289923	22292	23568
Pašu kapitāls kopā	262776	7134	29426	52994
Uzkrājumi kopā	0	0	0	0
Ilgtermiņa kreditori:				
<i>Aizņēmumi no kredītiestādēm</i>	43161	1261		
<i>Parādi radniecīgām sabiedrībām</i>	0	527272	1019102	689102
<i>Finanšu nomas saistības</i>	9697	9184	1018	2446
<i>Nākamo periodu ieņēmumi</i>	0	0		
<i>Atliktā nodokļa saistības</i>	0	1520	39389	56959
Ilgtermiņa kreditori kopā:	52858	539237	1059509	748507
Īstermiņa kreditori				
<i>Aizņēmumi no kredītiestādēm</i>	97393	98216		
<i>Citi aizņēmumi (finansu nomas saistības)</i>	5072	8944	3876	2846
<i>Aizņēmumi no radniecīgiem uzņēmumiem</i>	165065	312054	474957	711723
<i>No pircējiem saņemtie avansi</i>	1383	0		
<i>Parādi piegādātājiem un darbuzņēmējiem</i>	180596	82811	74494	143814
<i>Parādi radniecīgām sabiedrībām</i>	29819	373002	90009	10862
<i>Nodokļi un valsts sociālās apdroš. iemaksas</i>	5	5862	0	12180
<i>Pārējie kreditori</i>	5735	6513	5822	5096
<i>Uzkrātās saistības*</i>	4816	15354	13204	11318
Īstermiņa kreditori kopā	489884	902756	662362	897839
Kreditori kopā	542742	1441993	1721871	1646346
Pasīvu kopsumma	805518	1449127	1751297	1699340

Uzņēmuma „D „Finanšu pārskatu informācija” (LVL)

PZA pārskatu dati (LVL)	2008	2009	2010	2011
Neto apgrozījums	7988095	9343961	10456089	9836594
Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas	7497205	7721976	8125851	7982106
Bruto peļņa vai zaudējumi	490890	1621985	2330238	1854488
Pārošanas izmaksas	229187	182768	205523	243163
Administrācijas izmaksas	717712	698510	699764	591631
Pārējie sabiedrības saimn. darbības ieņēmumi	288048	796397	566775	454767
Pārējās sabiedrības saimni. darbības izmaksas	1012706	153580	148520	306806
Pārējie % ieņēmumi un tamlīdzīgi ieņēmumi	11990	41840	4139	7575
Procentu maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas	301302	1224926	862251	369438
Ieņēmumi no līdzdalības sabiedrības kapit.	78691			
Peļņa vai zaudējumi pirms ārkārtas posteņiem un nodokļiem	-1391288	200438	985094	805792
Ārkārtas ieņēmumi				
Ārkārtas izdevumi				
Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem	-1391288	200438	985094	805792
UIEN par pārskata periodu				
Atliktais nodoklis	-10478		5789	3769
Pārējie nodokļi	3030	434	3509	
Pārskata perioda peļņa vai zaudējumi	-1383840	200004	975796	802023

Bilance (LVL)

Aktīvs	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.
Ilgtermiņa ieguldījumi	2008	2009	2010	2011
I Nemateriālie ieguldījumi				
1. citi nemateriālie ieguldījumi	32447	30803	20911	9255
2. Koncesijas ,patenti , licences, preču zīmes	933280	897423	861567	825711
Nemateriālie ieguldījumi kopā	965727	928226	882478	834966
II Pamatlīdzekļi				
1. Zemes gabali, ēkas un būves, ilggad. Stād.	1407140	2099004	2046543	2231167
2. Ilgtermiņa ieguldījumi nomātos PL	1710718	3353400	3344138	3308670
3. Iekārtas un mašīnas	1219450	3468611	3228255	2954610
4. Pārējie PL un inventārs	17225	35444	25290	25284
5. Pamatlīdzekļu izveidošanas un nepabeigto celtniecības objektu izmaksas	3310690	27309	305990	6414079
6. Avansa maksājumi par PL				
Pamatlīdzekļi kopā	7665223	8983768	8950216	14933810
V Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi:				
Citi ilgtermiņa ieguldījumi	87000	85000	85000	85000
Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi kopā	87000	85000	85000	85000
Ilgtermiņa ieguldījumi kopā	8717950	9996994	9917694	15853776
Apgrozāmie līdzekļi				
I Krājumi:				
Izejvielas, pamatmateriāli, palīgmateriāli	42795	39084	33424	42769
Avansa maksājumi par krājumiem		4126		

<i>Krājumi kopā</i>	42795	43210	33424	42769
<i>III Debitori</i>				
<i>Pircēju un pasūtītāju parādi</i>	1746608	2194464	2764200	2568710
<i>Asociēto sabiedrību parādi</i>	13751	100		
<i>Radniecīgo sabiedrību parādi</i>	477	500	14004	
<i>Citi debitori</i>	1308351	130196	1675020	312895
<i>Nākamo periodu izmaksas</i>	10522	8401	6037	12886
<i>Debitori kopā</i>	3079709	2333661	4459261	2894491
<i>V Nauda</i>	1312284	434621	435696	6328800
<i>Apgrozāmie līdzekļi kopā</i>	4434788	2811492	4928381	9266060
<i>Aktīvu kopsumma</i>	13152738	12808486	14846075	25119836
<i>Pasīvs</i>	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.
<i>Pašu kapitāks</i>	2008	2009	2010	2011
<i>Akciju vai daļu kapitāls (pamatkapitāls)</i>	1610000	3510000	3510000	9510000
<i>pārējās rezerves</i>				
<i>Nesadalītā peļņa</i>				
<i>a) iepriekšējo gadu nesadalītā peļņa</i>	302213	-1081627	-881623	94173
<i>b) pārskata gada peļņa</i>	-1383840	200004	975796	802023
<i>Pašu kapitāls kopā</i>	528373	2628377	3604173	10406196
<i>Uzkrājumi:</i>				
<i>Citi uzkrājumi*</i>	286752			5789
<i>Uzkrājumi kopā</i>	286752	0	0	5789
<i>Ilgtermiņa kreditori:</i>				
<i>Aizņēmumi no kredītiestādēm</i>	397332	320613	270944	221275
<i>Citi aizņēmumi</i>	8605	6858	5266	3575
<i>Aizņēmumi no radniecīgām sabiedrībām</i>	9808748	6627219	6277219	11000000
<i>Nākamo periodu ieņēmumi</i>	832465	1571733	2467386	2277937
<i>Atliktā nodokļa saistības</i>			5789	
<i>Ilgtermiņa kreditori kopā:</i>	11047150	8526423	9026604	13502787
<i>Īstermiņa kreditori</i>				
<i>Aizņēmumi no kredītiestādēm</i>	55000	49669	49669	49669
<i>Aizņēmumi no radniecīgām sabiedrībām</i>		736357	736357	
<i>Citi aizņēmumi</i>	510	510	510	510
<i>No pircējiem saņemtie avansi</i>	21838	31897	34636	42512
<i>Parādi piegādātājiem un darbuzņēmējiem</i>	53762	41493	119271	133229
<i>Parādi radniecīgām sabiedrībām</i>	371999	78571	119363	197771
<i>Parādi asociētām sabiedrībām</i>	4179			3740
<i>Nodokļi un valsts soc. apdroš. iemaksas</i>	38400	63319	66362	50853
<i>Pārējie kreditori</i>	110691	37677	30295	84998
<i>Nākamo periodu ieņēmumi</i>	129538	178897	178897	154096
<i>Uzkrātās saistības*</i>	504546	435296	879938	487686
<i>Īstermiņa kreditori kopā</i>	1290463	1653686	2215298	1205064
<i>Kreditori kopā</i>	12337613	10180109	11241902	14707851
<i>Pasīvu kopsumma</i>	13152738	12808486	14846075	25119836

Uzņēmuma E „Finanšu pārskatu informācija” (LVL)

<i>PZA pārskatu dati</i>	2008	2009	2010	2011
<i>Neto apgrozījums</i>	11921346	11320629	12824939	12606223
<i>Pārdotāsprodukcijas ražošanas izmaksas</i>	10260047	9593876	10444416	8723539
Bruto peļņa vai zaudējumi	1661299	1726753	2380523	3882684
<i>Pārējās sabiedrības saimn darbības izmaksas</i>	1133423	1115409	1242105	2605379
<i>Pārējie % ieņēmumi un tamlīdzīgi ieņēmumi</i>	54905	27028	21376	17017
<i>Procentu maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas</i>	339044	234612	157213	292214
Peļņa vai zaudējumi pirms ārkārtas posteņiem un nodokļiem	243737	403760	1002581	1002108
<i>Ārkārtas ieņēmumi</i>				
<i>Ārkārtas izdevumi</i>				
Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem	243737	403760	1002581	1002108
<i>UIEN par pārskata periodu</i>				26640
<i>Atliktais nodoklis</i>				30468
<i>Pārējie nodokļi</i>	21894	23292	26591	26401
Pārskata perioda peļņa vai zaudējumi	221843	380468	975990	918599

Bilance (LVL)

Aktīvs	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.
Ilgtermiņa ieguldījumi	2008	2009	2010	2011
I Nemateriālie ieguldījumi				
<i>Koncesijas ,patenti , licences, preču zīmes</i>	34195	21575	6091	1475
Nemateriālie ieguldījumi kopā	34195	21575	6091	1475
II Pamatlīdzekļi				
<i>Zemes gabali, ēkas un būves, ilggad. Stād.</i>	4503727	5056236	6749935	11961785
<i>Iekārtas un mašīnas</i>	1680268	1760115	3312751	2895827
<i>Pārējie PL un inventārs</i>	370008	327921	236298	201256
<i>Pamatlīdzekļu izveidošanas un nepabeigto celtniecības objektu izmaksas</i>	85950	356952	1090787	938662
Pamatlīdzekļi kopā	6639953	7501224	11389771	15997530
V Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi:				
<i>Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi</i>	236145			
<i>Ilgtermiņa debitori</i>	320104	249370	172399	95163
Ilgtermiņa ieguldījumi kopā	7230397	7772169	11568261	16094168
Apgrozāmie līdzekļi				
I Krājumi:				
<i>Izejvielas, pamatmateriāli, palīgmateriāli</i>	11026	9189	6246	4480
Krājumi kopā	11026	9189	6246	4480
III Debitori				
<i>Pircēju un pasūtītāju parādi</i>	2837304	1890693	2667054	2030949
<i>Citi debitori</i>	476793	190805	660759	675574
<i>Nākamo periodu izmaksas</i>	37608	39561	41032	32014
<i>Uzkrātie ieņēmumi</i>	32691	19400	19403	19403
Debitori kopā	3384396	2140459	3388248	2757940

V Nauda	681763	1174233	2895665	4701048
Apgrozāmie līdzekļi kopā	4077185	3323881	6290159	7463468
Aktīvu kopsumma	11307582	11096050	17858420	23557636

Pasīvs	31.12.	31.12.	31.12.	31.12.
Pašu kapitāls	2008	2009	2010	2011
1. Akciju vai daļu kapitāls (pamatkapitāls)	3200000	4000000	4900000	4900000
pārējās rezerves				
6. Nesadalītā peļņa				
a) iepriekšējo gadu nesadalītā peļņa	-1233689	-1011846	-631378	344612
b) pārskata gada peļņa	221843	380468	975990	918599
Pašu kapitāls kopā	2188154	3368622	5244612	6163211
Uzkrājumi kopā	0	0	0	0
Ilgtermiņa kreditori:				
Aizņēmumi no kredītiestādēm	4784626	4070050	6629369	8105130
Citi ilgtermiņa kreditori	105906	1199557	2441122	15450
Citi uzkrājumi				754562
Nākamo periodu ieņēmumi				3686156
Atliktā nodokļa saistības	0			30468
Ilgtermiņa kreditori kopā:	4890532	5269607	9070491	12591766
Īstermiņa kreditori				
Aizņēmumi no kredītiestādēm	1804831	971619	1256907	2881624
Parādi piegādātājiem un darbuzņēmējiem	2330664	1415650	2190775	1553205
Nākamo periodu ieņēmumi				151153
Uzkrātās saistības*	93401	70552	95635	216677
Īstermiņa kreditori kopā	4228896	2457821	3543317	4802659
Kreditori kopā	9119428	7727428	12613808	17394425
Pasīvu kopsumma	11307582	11096050	17858420	23557636

6. Pielikums

„Pētāmo uzņēmumu debitoru parādi pa mēnešiem (LVL)”

2010. gads												
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
A	1429583	1432075	1345889	1151632	959549	912475	818501	786032	763369	876459	990232	1202156
B	1484677	1528925	1444599	1216630	1044741	963867	918298	875790	839649	1029400	1162250	1268814
C	418870	482669	409101	350369	291985	265772	247525	231716	223490	273092	327064	430107
D	3816318	3850670	3798012	3365383	2961044	2820683	2707127	2627738	2571561	2872575	3210067	3893429
E	2670809	2805359	2297605	1594039	1137251	911236	746017	617601	515888	981898	1861879	2721452

2011. gads												
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
1200522	1311027	1119671	919794	762359	734254	657586	618320	608436	727827	812761	828368	
1449408	1606189	1614520	1447651	1252185	1193729	1169283	1122704	1083845	1203452	1361862	1399175	
411722	504093	468781	403391	337667	317528	306499	292873	282224	314322	382080	400183	
4057107	4415461	4204755	3753885	3392372	3216410	3083228	2970713	2871464	3034653	3362893	3620612	
2747292	3203599	2850291	2267458	1514271	1315519	1150431	930588	769919	866590	1523838	2075092	

7. Pielikums

„Procentuāli saņemtās samaksas aprēķins”

r-tekošā mēneša realizācija (LVL)

s-saņemtā samaksa (maksāšanas termiņā saņemta samaksa, par attiecīgā mēneša realizāciju, LVL)

2010. gads												
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
A-r	727389	554644	439061	246674	116778	103883	82402	97087	109401	308523	443687	666831
A-s	552151	525247	440930	308862	150957	176376	129557	132065	195433	329914	454906	619490
%	76	95	100	125	129	170	157	136	179	107	103	93
B-r	656466	482597	429080	150978	26913	12886	11603	14952	20918	250558	368070	575075
B-S	438349	513406	378947	198802	93760	57171	57460	57059	60807	235221	468511	376999
%	67	106	88	132	348	444	495	382	291	94	127	66
C-r	249460	216826	153090	79297	22568	18813	18377	15788	25724	84908	131551	227431
C-s	153027	226658	138029	80952	45023	36625	31597	33950	35307	77578	124387	192607
%	61	105	90	102	199	195	172	215	137	91	95	85
D-r	1618652	1251846	1104548	576801	279523	262718	200570	218901	250958	645287	982173	1592142
D-s	1217494	1157206	1009430	683861	403078	314127	298290	307135	344273	644681	908780	1289237
%	75	92	91	119	144	120	149	140	137	100	93	81
E-r	2374112	1737317	1467011	730016	323978	264321	208174	206873	218973	981850	1544488	2498679
E-s	1602767	1974765	1433583	780766	490337	373394	335289	320686	515841	664507	1639106	1976822
%	68	114	98	107	151	141	161	155	236	68	106	79

Procentuāli termiņā saņemtā samaksa, pret attiecīgā mēneša realizāciju

2010. gads												
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
A	76	95	100	125	129	170	157	136	179	107	103	93
C	61	105	90	102	199	195	172	215	137	91	95	85
D	75	92	91	119	144	120	149	140	137	100	93	81
E	68	114	98	107	151	141	161	155	236	68	106	79

turpinājums 2011. gads

2011. gads										
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
604074	684802	463420	267138	111933	113437	82080	89869	126125	281685	389350
574297	654776	467015	269367	141542	158748	128096	136050	162294	304415	420005
95	96	101	101	126	140	156	151	129	108	108
521388	543598	445633	183456	29987	23295	20126	12414	12612	180164	342239
366616	433427	352738	225453	81751	68564	65604	67133	55834	171984	494927
70	80	79	123	273	294	326	541	443	95	145
174365	217074	180720	85893	23107	20416	21123	17413	20717	64789	130789
124703	216032	151284	88831	40556	32152	31039	31366	32691	63030	122014
72	100	84	103	176	157	147	180	158	97	93
1452915	1509743	1142342	547011	267598	218804	212408	218123	234364	532251	906102
1151389	1353048	997881	629111	394766	345589	330639	333613	369062	577862	841085
79	90	87	115	148	158	156	153	157	109	93
2002663	2177379	1717839	723647	386699	226074	191948	208881	222571	495706	1237042
1721072	2071148	1306479	1139886	424825	357036	428723	383239	399035	579794	1290916
86	95	76	158	110	158	223	183	179	117	104

2011. gads										
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
95	96	101	101	126	140	156	151	129	108	108
72	100	84	103	176	157	147	180	158	97	93
79	90	87	115	148	158	156	153	157	109	93
86	95	76	158	110	158	223	183	179	117	104

8. Pielikums

Uzņēmumu apgrozāmo līdzekļu struktūra (LVL)

Uzņēmums	Krājumi	Debitori	Nauda	Apgrozāmie līdzekļi
A	848	876931	37581	915360
%	0	96	4	
B	45697	989596	202151	1237444
%	4	80	16	
C	111355	148566	25892	285813
%	39	52	9	
D	42769	2894491	6328800	9266060
%	1.0	31	68	
E	4480	2757940	4701048	7463468
%	0	37	63	

9. Pielikums

Uzņēmumu peļņas rādītāji (tūkst LVL)

Uzņēmums	2008	2009	2010	2011
A	-83	70	102	-56
B	-179	176	100	-53
C	-107	-281	63	56
D	1391	200	985	806
E	243	403	1003	1002

10. Pielikums

Kopsavilkums par 2010./2011. Gada apkures sezonas datiem (LVL)

Uzņēmums	izrakstīti rēķini (LVL)	Saņemta samaksa (LVL)	saņemtā samaksa %	nesaņemtā samaksa %
Uzņēmums A	3961919	4096495	103.40	-3.40
Uzņēmums B	2986212	2797851	93.69	6.31
Uzņēmums C	1204718	1143226	94.90	5.10
Uzņēmums D	9022910	8747796	96.95	3.05
Uzņēmums E	12882718	12511878	97.12	2.88

11. Pielikums

E. Altmana bankrota prognozēšanas Z' indeksa aprēķins

E. Altmana Z'	A		B		C		D		E	
	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010
darba kapiāls	285534	569764	421115	389876	-612026	-462277	8060996	2713083	2660809	2746842
aktīvi	4858339	4936514	3009165	3210309	1699340	1751297	25119836	14846075	23557636	17858420
x1	0.06	0.12	0.14	0.12	-0.36	-0.26	0.32	0.18	0.11	0.15
nesadalītā peļņa	164639	215837	-303015	-242083	-297006	-320574	896196	94173	1263211	344612
aktīvi	4858339	4936514	3009165	3210309	1699340	1751297	25119836	14846075	23557636	17858420
x2	0.03	0.04	-0.1	-0.08	-0.17	-0.18	0.04	0.01	0.05	0.02
peļņa p % un nod.	-37777	127094	-30898	130888	174316	180329	1175230	1847345	1294322	1159794
aktīvi	4858339	4936514	3009165	3210309	1699340	1751297	25119836	14846075	23557636	17858420
x3	-0.01	0.03	-0.01	0.04	0.1	0.1	0.05	0.12	0.05	0.06
pašu kapiāls	3062865	3114063	1896652	1954834	52994	29426	10406196	3604173	6163211	5244612
saistības	1778005	1804855	1112513	1255475	1646346	1721871	14707851	11241902	16639863	8927652
x4	1.72	1.73	1.7	1.56	0.03	0.02	0.71	0.32	0.37	0.59
neto apgrozījums	3153692	3411777	2490514	2784124	1050487	1083019	9836594	10456089	12606223	12824939
aktīvi	4858339	4936514	3009165	3210309	1699340	1751297	25119836	14846075	23557636	17858420
x5	0.65	0.69	0.83	0.87	0.62	0.62	0.39	0.7	0.54	0.72
Z' indekss	1.41	1.63	1.53	1.67	0.54	0.6	1.11	1.34	0.97	1.28

$$Z' = 0,717x1 + 0,847x2 + 3,107x3 + 0,42x4 + 0,998x5$$

z' < 1,23 - ļoti liela

z' 1,23 - 2,90 - pastāv

iespējamība

z' > 2,9 -

iespējamība

ļoti zema

*E. Altmana bankrota prognozēšanas Z''
indeksa aprēķins uzņēmumam C*

E.Altmana Z''	C	
	2011	2010
darba kapiāls	-612026	-462277
aktīvi	1699340	1751297
x1	-0.36	-0.26
nesadalītā peļņa	-297006	-320574
aktīvi	1699340	1751297
x2	-0.17	-0.18
peļņa pirms% un nod.	174316	180329
aktīvi	1699340	1751297
x3	0.1	0.1
pašu kapiāls	52994	29426
saistības	1646346	1721871
x4	0.03	0.02
Z'' indekss	-2.21	-1.60
Z''=6.56x1+3.26x2+6.72x3x1.05x4		

Dž. Fulmera bankrota prognozēšanas indeksa H aprēķins (1)

13. Pielikums

Fullmers H	A		izm	B		izm	C		izm	D		izm	E		izm
	2011	2010	Koef.	2011	2010	Koef.	2011	2010	Koef.	2011	2010	Koef.	2011	2010	Koef.
nesadalītā peļņa	164639	215837		-303015	-242083		-297006	-320574		896196	94173		1263211	344612	
aktīvi	4858339	4936514		3009165	3210309		1699340	1751297		25119836	14846075		23557636	17858420	
V1	0.03	0.04	-0.01	-0.1	-0.08	-0.02	-0.17	-0.18	0.01	0.04	0.01	0.03	0.05	0.02	0.03
neto apgrozījums	3153692	3411777		2490514	2784124		1050487	1083019		9836594	10456089		12606223	12824939	
aktīvi	4858339	4936514		3009165	3210309		1699340	1751297		25119836	14846075		23557636	17858420	
V2	0.65	0.69	-0.04	0.83	0.87	-0.04	0.62	0.62	0	0.39	0.7	-0.31	0.54	0.72	-0.18
peļņa pirms nod.	-56190	102157		-53475	99775		56608	63926		805792	985094		1002108	1002581	
pašu kapiāls	3062865	3114063		1896652	1954834		52994	29426		10406196	3604173		6163211	5244612	
V3	-0.02	0.03	-0.05	-0.03	0.05	-0.08	1.07	2.17	-1.1	0.08	0.27	-0.19	0.16	0.19	-0.03
naudas plūsma	-6045	-5817		-49959	57370		14159	5062		5893104	1075		1805383	1721432	
saistības	1778005	1804855		1112513	1255475		1646346	1721871		14707851	11241902		17394425	12613808	
V4	0	0	0	-0.04	0.05	-0.09	0.01	0	0.01	0.4	0	0.4	0.1	0.14	-0.04
saistības	1778005	1804855		1112513	1255475		1646346	1721871		14707851	11241902		17394425	12613808	
aktīvi	4858339	4936514		3009165	3210309		1699340	1751297		25119836	14846075		23557636	17858420	
V5	0.37	0.37	0	0.37	0.39	-0.02	0.97	0.98	-0.01	0.59	0.76	-0.17	0.74	0.71	0.03
īstermiņa saistības	629826	690294		816329	938150		897839	662362		1205064	2215298		4802659	3543317	
aktīvi	4858339	4936514		3009165	3210309		1699340	1751297		25119836	14846075		23557636	17858420	
V6	0.13	0.14	-0.01	0.27	0.29	-0.02	0.53	0.38	0.15	0.05	0.15	-0.1	0.2	0.2	0
pamatlīdzekļi	3887892	3610251		1771721	1882283		1411997	1543340		14933810	8950216		15997530	11389771	
aktīvi	4858339	4936514		3009165	3210309		1699340	1751297		25119836	14846075		23557636	17858420	
V7	0.8	0.73	0.07	0.59	0.59	0	0.83	0.88	-0.05	0.59	0.6	-0.01	0.68	0.64	0.04
darba kapiāls	285534	569764		421115	389876		-612026	-462277		8060996	2713083		2660809	2746842	
saistības	1778005	1804855		1112513	1255475		1646346	1721871		14707851	11241902		17394425	12613808	
V8	0.16	0.32	-0.16	0.38	0.31	0.07	-0.37	-0.27	-0.1	0.55	0.24	0.31	0.15	0.22	-0.07
peļņa p nod. un% n	-37777	127094		-30898	130888		174316	180329		1175230	1847345		1294322	1159794	
% maksājumi	18413	24937		22577	31113		117708	116403		369438	862251		292214	157213	
V9	-2.05	5.1	-7.15	-1.37	4.21	-5.58	1.48	1.55	-0.07	3.18	2.14	1.04	4.43	7.38	-2.95
H indekss	-6.71	-0.1	-6.61	-6.39	-1.2	-5.19	-4.27	-4.41	0.14	-1.44	-3.08	1.64	-0.65	1.96	-2.61

$$H=5,528v1+0,212v2+0,073v3+1,27v4-0,12v5+2,335v6+0,575v7+1,08v8+0,894v9-6,075$$

Dž. Fulmera bankrota prognozēšanas H indeksa aprēķins, ar koriģētiem rādītājiem (2)

Fullmers H	A		B		C		D		E	
(ar korekciju)	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010
nesadalītā peļņa	164639	215837	-303015	-242083	-297006	-320574	896196	94173	1263211	344612
aktīvi	4858339	4936514	3009165	3210309	1699340	1751297	25119836	14846075	23557636	17858420
v1	0.03	0.04	-0.1	-0.08	-0.17	-0.18	0.04	0.01	0.05	0.02
neto apgrozījums	3153692	3411777	2490514	2784124	1050487	1083019	9836594	10456089	12606223	12824939
aktīvi	4858339	4936514	3009165	3210309	1699340	1751297	25119836	14846075	23557636	17858420
v2	0.65	0.69	0.83	0.87	0.62	0.62	0.39	0.7	0.54	0.72
peļņa pirms nod.	-56190	102157	-53475	99775	56608	63926	805792	985094	1002108	1002581
pašu kapiāls	3062865	3114063	1896652	1954834	52994	29426	10406196	3604173	6163211	5244612
v3	-0.02	0.03	-0.03	0.05	1.07	2.17	0.08	0.27	0.16	0.19
naudas plūsma	-6045	-5817	-49959	57370	14159	5062	5893104	1075	1805383	1721432
saistības	1183712	1194289	1058381	1203995	1589387	1682482	12270029	8595619	13526648	12613808
v4	-0.01	0	-0.05	0.05	0.01	0	0.48	0	0.13	0.14
saistības	1183712	1194289	1058381	1203995	1589387	1682482	12270029	8595619	13526648	12613808
aktīvi	4858339	4936514	3009165	3210309	1699340	1751297	25119836	14846075	23557636	17858420
v5	0.24	0.24	0.35	0.38	0.94	0.96	0.49	0.58	0.57	0.71
Īstermiņa saistības	608673	670279	816329	938150	897839	662362	1050968	2036401	4651506	3543317
aktīvi	4858339	4936514	3009165	3210309	1699340	1751297	25119836	14846075	23557636	17858420
v6	0.13	0.14	0.27	0.29	0.53	0.38	0.04	0.14	0.2	0.2
pamatlīdzekļi	3887892	3610251	1771721	1882283	1411997	1543340	14933810	8950216	15997530	11389771
aktīvi	4858339	4936514	3009165	3210309	1699340	1751297	25119836	14846075	23557636	17858420
v7	0.8	0.73	0.59	0.59	0.83	0.88	0.59	0.6	0.68	0.64
darba kapiāls	285534	569764	421115	389876	-612026	-462277	8060996	2713083	2660809	2746842
saistības	1183712	1194289	1058381	1203995	1589387	1682482	12270029	8595619	13526648	12613808
v8	0.24	0.48	0.4	0.32	-0.39	-0.27	0.66	0.32	0.2	0.22
peļņa pirms nod. un% maks.	-37777	127094	-30898	130888	174316	180329	1175230	1847345	1294322	1159794
% maksājumi	18413	24937	22577	31113	117708	116403	369438	862251	292214	157213
v9	-2.05	5.1	-1.37	4.21	1.48	1.55	3.18	2.14	4.43	7.38

** Koriģēti saistību rādītāji finansu koeficientos V4;V5;V6;V7 – Īlgtērmiņa kreditori- nākamo periodu ieņēmumi; atliktā nodokļa saistības

Īstermiņa kreditori, nākamo periodu ieņēmumi

	A		B		C		D		E		
	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	
Korekcija											
Ilgtermiņa kreditori	573140	590551	54132	51480	56959	39389	2283726	2467386	3716624	0	
Īstermiņa kreditori	21153	20015					154096	178897	151153	0	
saistības kopā	594293	610566	54132	51480	56959	39389	2437822	2646283	3867777	0	
ietekme uz H indeksu	0.09	0.19	0.01	0.01	0.01	0	0.21	0.09	0.05	0	

Dž. Fulmera bankrota prognozēšanai izmantojot H indeksu iegūtie finanšu koeficienti un koeficienti pielietojot korelāciju (3)

Fullmera H indekss	korel. koeficients	A				B				C				D				E			
		2011	2010	2011*	2010*	2011	2010	2011*	2010*	2011	2010	2011*	2010*	2011	2010	2011*	2010*	2011	2010	2011*	2010*
v1=nesadalītā peļņa/aktīvi	5.528	0.03	0.04	0.17	0.22	-0.10	-0.08	-0.55	-0.44	-0.17	-0.18	-0.94	-1.00	0.04	0.01	0.22	0.06	0.05	0.02	0.28	0.11
v2=neto apgrozījums/aktīvi	0.212	0.65	0.69	0.14	0.15	0.83	0.87	0.18	0.18	0.62	0.62	0.13	0.13	0.39	0.70	0.08	0.15	0.54	0.72	0.11	0.15
v3=peļņa pirms nod./pašu kap.	0.073	-0.02	0.03	0.00	0.00	-0.03	0.05	0.00	0.00	1.07	2.17	0.08	0.16	0.08	0.27	0.01	0.02	0.16	0.19	0.01	0.01
v4=naudas plūsma/saistības	1.27	0.00	0.00	0.00	0.00	-0.04	0.05	-0.05	0.06	0.01	0.00	0.01	0.00	0.40	0.00	0.51	0.00	0.10	0.14	0.13	0.18
v5=saistības/aktīvi	-0.12	0.37	0.37	-0.04	-0.04	0.37	0.39	-0.04	-0.05	0.97	0.98	-0.12	-0.12	0.59	0.76	-0.07	-0.09	0.74	0.71	-0.09	-0.09
v6=īstermiņa saistības/aktīvi	2.335	0.13	0.14	0.30	0.33	0.27	0.29	0.63	0.68	0.53	0.38	1.24	0.89	0.05	0.15	0.12	0.35	0.20	0.20	0.47	0.47
v7=pamatlīdzekļi/aktīvi	0.575	0.80	0.73	0.46	0.42	0.59	0.59	0.34	0.34	0.83	0.88	0.48	0.51	0.59	0.60	0.34	0.35	0.68	0.64	0.39	0.37
v8=darba kapitāls/saistības	1.08	0.16	0.32	0.17	0.35	0.38	0.31	0.41	0.33	-0.37	-0.27	-0.40	-0.29	0.55	0.24	0.59	0.26	0.15	0.22	0.16	0.24
v9=peļņa pirms%, nod./% maks.	0.894	-2.05	5.10	-1.83	4.56	-1.37	4.21	-1.22	3.76	1.48	1.55	1.32	1.39	3.18	2.14	2.84	1.91	4.43	7.38	3.96	6.60
absolūtais skaitlis				-6.08	-6.08			-6.08	-6.08			-6.08	-6.08			-6.08	-6.08			-6.08	-6.08
H=5,528v1+0,212v2+0,073v3+1,27v4-0,12v5+2,335v6+0,575v7+1,08v8+0,894v9-6,075		-6.71	-0.10	-6.71	-0.10	-6.39	-1.20	-6.39	-1.20	-4.27	-4.41	-4.27	-4.41	-1.44	-3.08	-1.44	-3.08	-0.65	1.96	-0.65	1.96

2010*

Finanšu rādītājs reizināts ar koeficientu

2011*

Finanšu rādītājs reizināts ar koeficientu

14. Pielikums

Informācija par šaubīgiem debitoriem, uzņēmumi ABCDE

Uzņēmums "A"	2010	2011	šaub. deb. % no rād.	
	Ls	Ls	2010	2011
Šaubīgie debitori uz gada sākumu	20076	25834		
Azīti par šaubīgiem pārskata gadā	12053	6428		
Atgūtie parādi	1131	1253		
Zaudētie parādi	5164		0.13	
Šaubīgo debitoru atlikums uz gada beigām	25834	31009		
Bilances summa	1190104	821941	2	4
Kopējais parāds	1215938	852950	2	4
Apgrozījums (2310)	3896360	3667718	1	1
Kavēts parāds* autore apr.	523274	368176	5	8
Uzņēmums "B"	2010	2011	šaub. deb. % no rād.	
	Ls	Ls	2010	2011
Šaubīgie debitori uz gada sākumu	250153	424958		
Atzīti par šaubīgiem pārskata gadā	199058	124024		
Atgūtie parādi	16817	41507		
Zaudētie parādi	7436	1394		
Šaubīgo debitoru atlikums uz gada beigām	424958	506081		
Bilances summa	965619	920667	44	55
Kopējais parāds	1390577	1426748	31	35
Apgrozījums (2310)	3000095.16	2820944.58	14	18
Kavēts parāds* autore apr.	390544	523636	109	97
Uzņēmums "C"	2010	2011	šaub. deb. % no rād.	
	Ls	Ls	2010	2011
Šaubīgie debitori uz gada sākumu	57360	103149		
Azīti par šaubīgiem pārskata gadā	45789	45157		
Atgūtie parādi				
Zaudētie parādi		416		0.04
Šaubīgo debitoru atlikums uz gada beigām	103149	147890		
Bilances summa	120197	134334	86	110
Kopējais parāds	223346	282224	46	52
Apgrozījums (2310)	1243831.69	1096524	8	13
Kavēts parāds* autore apr.	202676	260066	51	57
Uzņēmums "D"	2010	2011	šaub. deb. % no rād.	
	Ls	Ls	2010	2011
Šaubīgie debitori uz gada sākumu	1083581	1183307		
Azīti par šaubīgiem pārskata gadā	99726	26111		
Atgūtie parādi				
Zaudētie parādi				
Šaubīgo debitoru atlikums uz gada beigām	1183307	1209418		
Bilances summa	2764200	2568710	43	47
Kopējais parāds	3947507	3778128	30	32
Apgrozījums (2310)	8984117	8340466	13	15
Kavēts parāds* autore apr.	2369959	2574951	50	47
Uzņēmums "E"	2010	2011	šaub. deb. % no rād.	
	Ls	Ls	2010	2011
Šaubīgie debitori uz gada sākumu	nav datu	66209		
Azīti par šaubīgiem pārskata gadā				
Atgūtie parādi		10190		
Zaudētie parādi				
Šaubīgo debitoru atlikums uz gada beigām	66209	56019		
Bilances summa	2667054	2030949	2	3
Kopējais parāds	2733263	2086968	2	3
Apgrozījums (2310)	12555793	11432617	1	0
Kavēts parāds* autore apr.	222773	232922	30	24

15. Pielikums

**Parādu grupēšana pēc to vecuma (iekšējie grāmatvedības dati)
2010-2011. gads (LVL)**

Uzņēmums A	Kopējā summa	Nav kavēts	1.-30	31-60	61-90	91-180	181-365	>365
31.12.2010.	1202157	635651	196816	105256	40770	116496	101072	6096
%no kopējā parāda	100%	53	16	9	3	10	8	1
31.12.2011	852950	465270	143750	74170	57642	36963	67548	7606
% no kopējā parāda	100%	55	17	9	7	4	8	1

***šādu analīze neveic, tabulā izmantoti dati no debitoru apgrozījuma pa mēnešiem

Uzņēmums B	Kopējā summa	Nav kavēts	1.-30	31-60	61-90	91-180	181-365	>365
31.12.2010.	1268813	575075	368070	250558	20917	39441	14752	0
%no kopējā parāda	100%	45	29	20	2	3	1	0
31.12.2011	1399175	397031	342239	180164	12612	55835	411294	0
% no kopējā parāda	100%	28	24	13	1	4	29	0

Uzņēmums C	Kopējā summa	Nav kavēts	1.-30	31-60	61-90	91-180	181-365	>365
31.12.2010.	223346	22257	4623	3947	5049	66042	58866	62562
% aplēse		0	0	10	10	25	50	90
uzkrājuma summa	103150	0	0	395	505	16511	29433	56306
%no kopējā parāda	100%	10	2	2	2	30	26	28
31.12.2011	282224	48436	4973	4236	7563	34892	64811	117313
Uzņēmuma aplēse		0	0	10	10	25	50	90
uzkrājuma summa	147891	0	0	424	756	8723	32406	105582
% no kopējā parāda	100%	17	2	2	3	12	23	42

Uzņēmums D	Kopējā summa	Nav kavēts	1.-30	31-90	91-180	181-270	271-365	>365	tiesv.	vienoš.
31.12.2010.	3893429	1523470	277468	177814	125919	219590	240303	425207	661546	242113
%						100	100	100	33	33
summa (LVL)	1183307	0	0	0	0	219590	240303	425207	218310	79897
% no kopējā parāda	100%	39	7	5	3	6	6	11	17	6
31.12.2011	3620612	1045661	232193	128306	90940	152582	210211	396400	919079	445240
		0	0	0	0	100	100	100	33	33
	1209418	0	0	0	0	152582	210211	396400	303296	146929
% no kopējā parāda	100%	29	6	4	3	4	6	11	25	12

Uzņēmums E	Kopējā summa	Nav kavēts	1.-30	31-60	61-90	91-180	181-365	>365
31.12.2010.	2618486	2328557		71517	2958	99937	115517	
% aplēse		0	0	0	50	75	100	
uzkrājumu summa	191949				1479	74953	115517	
% no kopējā parāda	100%	89	0	3	0	4	4	0
31.12.2011	1992179	1776745		54221	4595	1943	154675	
% aplēse		0	0	0	50	75	100	
uzkrājuma summa	158430	0	0	0	2298	1457	154675	0
% no kopējā parāda	100%	89	0	3	0	0	5	0

16. Pielikums

Debitoru inkasācijas laika aprēķins (dienās)

	Mērv.	2009	2010	2011
A				
Debitoru atlikumi	LVL	1157416	1190104	821941
Debitori (vid.)	LVL		1173760	1006023
Apgrozījums	LVL		3896360	3667718
debitoru inkasācijas laiks	dienas		108	99
B				
Debitoru atlikumi	LVL	955422	965619	920667
Debitori (vid.)	LVL		960521	943143
Apgrozījums	LVL		3000095	2820945
debitoru inkasācijas laiks	dienas		115	120
C				
Debitoru atlikumi	LVL	331525	430107	400183
Debitori (vid.)	LVL		380816	415145
Apgrozījums	LVL		1243832	1096524
debitoru inkasācijas laiks	dienas		110	136
D				
Debitoru atlikumi	LVL	3138410	3893429	3620612
Debitori (vid.)	LVL		3515920	3757021
Apgrozījums	LVL		8984117	8340466
debitoru inkasācijas laiks	dienas		141	162
E				
Debitoru atlikumi	LVL	1890693	2667054	2030949
Debitori (vid.)	LVL		2278874	2349002
Apgrozījums	LVL		12555793	11432617
debitoru inkasācijas laiks	dienas		65	74

17. Pielikums

Debitoru kavēto maksājumu % aprēķins

Finanšu rādītāji (LVL; %)	mērv	2010	2011
A			
Debitoru atlikumi	LVL	1190104	821941
Decembra mēneša realizācija	LVL	666830	453765
kavēts %	%	44	45
B			
Debitoru atlikumi	LVL	965619	920667
Decembra mēneša realizācija	LVL	575075	397031
kavēts %	%	40	57
C			
Debitoru atlikumi	LVL	430107	400183
Decembra mēneša realizācija	LVL	227431	140117
kavēts %	%	47	65
D			
Debitoru atlikumi	LVL	3893429	3620612
Decembra mēneša realizācija	LVL	1523470	1045661
kavēts %	%	61	71
E			
Debitoru atlikumi	LVL	2721452	2075092
Decembra mēneša realizācija	LVL	2498679	1842170
kavēts %	%	8	11

Uzkrājumu veidošanas aprēķins, mainot metodi un tā ietekme uz finanšu rādītājiem

1) Uzņēmumam A, pielietojot uzņēmuma C metodi

A debitoru parādi	uzkrājums	Kopējā summa	Nav kavēts	1.-30	31-60	61-90	91-180	181-365	>365
parādu summas sad.	31009	852950	465270	143750	74170	57642	36963	67548	7606
C pielietotie %			0	0	10	10	25	50	90
uzkrājuma summa	63041		0	0	7417	5764	9241	33774	6845

*letekme uz uzņēmuma A finanšu rādītājiem pēc uzņēmuma C metodes**

Finanšu rādītājs	2011. gada rādītājs	aprēķinātais uzkrājums	koriģētais uzkrājums	koriģētais rādītājs*	korekcijas rezultāts	korekcijas rez.%
Debitori	821941	31009	63041	789909	-32032	-4.06%
Aktīvu summa	4858339	31009	63041	4826307	-32032	-0.66
Apgrozāmie līdzekļi	915360	31009	63041	883328	-32032	-3.5
Darba kapitāls	285534	31009	63041	253502	-32032	-11.22
Pārskata gada peļņa*	-51198	5175	37207	-83230	-32032	62.56
Nesadalītā peļņa	164639			132607	-32032	-19.46
Peļņa pirms nodokļiem	-56190	5175	37207	-88222	-32032	57.01
Peļņa pirms nodokļiem un %	-37777	5175	37207	-69809	-32032	84.79

2) Uzņēmumam A pielieto vidējo uzkrājumu veidošanas % no kavētā maksājuma

387680*47%=182210

Uzņēmums	% no kopējā parāda		% no kopējā apgroz.		% no kavētā maks.	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Uzņēmums A	2	4	1	1	5	8
Uzņēmums B	31	35	14	18	109	97
Uzņēmums C	46	52	8	13	51	57
Uzņēmums D	30	32	13	15	50	47
Uzņēmums E	2	3	1	0	30	24
vidēji	29	25	7	9	49	47

Ietekme uz finanšu rādītājiem pēc vidējā veidoto uzkrājumu % kavētajiem maksājumiem**

Finanšu rādītājs	2011. gada rādītājs	aprēķinātais uzkrājums/uzkrāj. palielinājums	koriģētais uzkrājums	koriģētais rādītājs*	korekcijas rezultāts	korekcijas rez.%
Debitori	821941	31009	182210	670740	-151201	-4.06%
Aktīvu summa	4858339	31009	182210	4707138	-151201	-3.11
Apgrozāmie līdzekļi	915360	31009	182210	764159	-151201	-16.52
Darba kapitāls	285534	31009	182210	134333	-151201	-52.95
Pārskata gada peļņa*	-51198	5175	156376	-202399	-151201	295.33
Nesadalītā peļņa	164639	5175	156376	13438	-151201	-91.84
Peļņa pirms nodokļiem	-56190	5175	156376	-207391	-151201	269.09
Peļņa pirms nodokļiem un %	-37777	5175	156376	-188978	-151201	400.25

Ietekme uz likviditātes rādītājiem

Bilances rādītāji	A	A*	starpība	A**	starpība
Krājumi	848	848		848	
Debitori	876931	844899		670740	
Nauda	37581	37581		37581	
Apgrozāmie līdzekļi kopā	915360	883328		764159	
Īstermiņa saistības	629826	629826		629826	
Likviditāte I	1.45	1.40	-0.05	1.21	-0.24
Likviditāte II	1.45	1.40	-0.05	1.12	-0.33
Likviditāte III	0.06	0.06	0.00	0.06	0.00

Ietekme uz maksātspējas rādītājiem

Fullmers H			korekcijas		korekcijas
Uzņēmums A	2011	2011*	ietekme	2011**	ietekme
nesadalītā peļņa	164639	132607		13438	
aktīvi	4858339	4826307		4707138	
v1=nesadalītā peļņa/aktīv	0.03	0.03	0	0	-0.03
neto apgrozījums	3153692	3153692		3153692	
aktīvi	4858339	4826307		4707138	
v2=neto apgrozījums/aktīvi	0.65	0.65	0	0.67	0.02
peļņa pirms nod.	-56190	-88222		-207391	
pašu kapiāls	3062865	3030833		2911664	
v3=peļņa pirms nod./pašu kap.	-0.02	-0.03	-0.01	-0.07	-0.05
naudas plūsma/saistības	-6045	-6045		-6045	
saistības	1778005	1778005		1778005	
v4=naudas plūsma/saistības	0	0	0	0	0
saistības	1778005	1778005		1778005	
aktīvi	4858339	4826307		4707138	
v5=saistības/aktīvi	0.37	0.37	0	0.38	0.01
īstermiņa saistības	629826	629826		629826	
aktīvi	4858339	4826307		4707138	
v6=īstermiņa saistības/aktīvi	0.13	0.13	0	0.13	0
pamatlīdzekļi	3887892	3887892		3887892	
aktīvi	4858339	4826307		4707138	
v7=pamatlīdzekļi/aktīvi	0.8	0.81	0.01	0.83	0.03
darba kapiāls	285534	253502		134333	
saistības	1778005	1778005		1778005	
v8=darba kapitāls/saistības	0.16	0.14	-0.02	0.08	-0.08
peļņa pirms nod. un% maks.	-37777	-69809		-188978	
% maksājumi	18413	18413		18413	
v9=peļņa pirms% un nod./% maks.	-2.05	-3.79	-1.74	-10.26	-8.21
H indekss	-6.71	-8.29	-1.59	-14.29	-8.21

$H=5,528v1+0,212v2+0,073v3+1,27v4-0,12v5+2,335v6+0,575v7+1,08v8+0,894v9-6,075$

E.Altmana Z'	finanšu rād.		korekcijas	finanšu rād.	korekcijas
Uzņēmums A	2011	2011*	ietekme	2011**	ietekme
darba kapiāls	285534	253502		134333	
aktīvi	4858339	4826307		4707138	
X1=darba kapiāls/aktīvi	0.06	0.05	-0.01	0.03	-0.03
nesadalītā peļņa	164639	132607		13438	
aktīvi	4858339	4826307		4707138	
x2=nesadalītā peļņa/aktīv	0.03	0.03	0	0	-0.03
peļņa pirms% un nod.	-37777	-69809		-188978	
aktīvi	4858339	4826307		4707138	
x3=peļņa pirms% un nod./aktīvi	-0.01	-0.01	0	-0.04	-0.03
pašu kapiāls	3062865	3030833		2911664	
saistības	1778005	1778005		1778005	
x4=pašu kapiāls/saistības	1.72	1.7	-0.02	1.64	-0.08
neto apgrozījums	3153692	3153692		3153692	
aktīvi	4858339	4826307		4707138	
x5=neto apgrozījums/aktīvi	0.65	0.65	0	0.67	0.02
Z' indekss	1.41	1.39	-0.02	1.25	-0.16

$Z'=0,717x1+0,847x2+3,107x3+0,42x4+0,998x5$

4) Uzņēmumam C pielieto vidējo uzkrājumu veidošanas % no kavētā maksājuma
260066*47%=122231

Ietekme uz finanšu rādītājiem pēc vidējā veidoto uzkrājumu % kavētajiem maksājumiem**

Finanšu rādītājs	2011. gada rādītājs	aprēķinātais uzkrājums	koriģētais uzkrājums	koriģētais rādītājs*	korekcijas rezultāts
Debitori	144960	147890	122231	170619	25659
Aktīvu summa	1699340	147890	122231	1724999	25659
Apgrozāmie līdzekļi	285813	147890	122231	311472	25659
Darba kapitāls	-612026	147890	122231	-586367	25659
Pārskata gada peļņa*	23568	44741	19082	49227	25659
Nesadalītā peļņa	-297006			-271347	25659
Peļņa pirms nodokļiem	56608	44741	19082	82267	25659
Peļņa pirms nodokļiem un %	174316	44741	19082	199975	25659

Fullmers H	finanšu rād.		korekcijas ietekme
	2011*	2011**	
nesadalītā peļņa	-297006	-271347	
aktīvi	1699340	1724999	
v1=nesadalītā peļņa/aktīvi	-0.17	-0.16	0.01
neto apgrozījums	1050487	1050487	
aktīvi	1699340	1724999	
v2=neto apgrozījums/aktīvi	0.62	0.61	-0.01
peļņa pirms nod.	56608	82267	
pašu kapiāls	52994	78653	
v3=peļņa pirms nod./pašu kap.	1.07	1.05	-0.02
naudas plūsma/saistības	14159	14159	
saistības	1646346	1646346	
v4=naudas plūsma/saistības	0.01	0.01	0
saistības	1646346	1646346	
aktīvi	1699340	1724999	
v5=saistības/aktīvi	0.97	0.95	-0.02
īstermiņa saistības	897839	897839	
aktīvi	1699340	1724999	
v6=īstermiņa saistības/aktīvi	0.53	0.52	-0.01
pamatlīdzekļi	1411997	1411997	
aktīvi	1699340	1724999	
v7=pamatlīdzekļi/aktīvi	0.83	0.82	-0.01
darba kapiāls	-612026	-586367	
saistības	1646346	1646346	
v8=darba kapitāls/saistības	-0.37	-0.36	0.01
peļņa pirms nod. un% maks.	174316	199975	
% maksājumi	117708	117708	
v9=peļņa pirms% un nod./% maks.	1.48	1.7	0.22
H indekss	-4.27	-4.04	0.23
H=5,528v1+0,212v2+0,073v3+1,27v4-0,12v5+2,335v6+0,575v7+1,08v8+0,894v9-6,075			
E.Altmana Z'	finanšu rād.		korekcijas ietekme
	2011*	2011**	
darba kapiāls	-612026	-586367	
aktīvi	1699340	1724999	
X1=darba kapiāls/aktīvi	-0.36	-0.34	0.02
nesadalītā peļņa	-297006	-271347	
aktīvi	1699340	1724999	
x2=nesadalītā peļņa/aktīvi	-0.17	-0.16	0.01
peļņa pirms% un nod.	174316	199975	
aktīvi	1699340	1724999	

x3=peļņa pirms%un nod./aktīvi	0.1	0.12	0.02
pašu kapiāls	52994	78653	
saistības	1646346	1646346	
x4=pašu kapiāls/saistības	0.03	0.05	0.02
neto apgrozījums	1050487	1050487	
aktīvi	1699340	1724999	
x5=neto apgrozījums/aktīvi	0.62	0.61	-0.01
Z'=0,717x1+0.847x2+3,107x3+0.42x4+0.998x5	0.54	0.62	0.08

2) bankrota prognozēšanas indeksi pēc Altmana Z, veicot finansu rādītāju korekcijas, izmantojot citu uzkrājumu veidošanas metodi

Uzņēmums	A			C	
	2011	2011*	2011**	2011	2011**
Finanšu koeficients					
X ₁	0.06	0.05	0.03	0.36	-0.34
X ₂	0.03	0.03	0.00	0.17	-0.16
X ₃	-	-0.01	-0.04	0.10	0.12
X ₄	1.72	1.70	1.64	0.03	0.05
X ₅	0.65	65.00	0.67	0.62	0.61
Z' indekss	1.41	1.39	1.25	0.54	0.62

(*) pielietota uzņēmuma C metode

(**) pielietots vidējais uzkrājumu % kavētiem maksājumiem

19. Pielikums

Pētāmo uzņēmumu Likviditātes rādītāji

Bilances rādītāji (LVL)	A	B	C	D	E
Krājumi	848	45697	111355	42769	4480
Debitori	876931	989596	148566	2894491	2757940
Nauda	37581	202151	25892	6328800	4701048
Apgrozāmie līdzekļi kopā	915360	1237444	285813	9266060	7463468
Īstermiņa saistības	629826	816329	897839	1205064	4802659
Likviditāte I	1.45	1.52	0.32	7.69	1.55
Likviditāte II	1.45	1.46	0.19	7.65	1.55
Likviditāte III	0.06	0.25	0.03	5.25	0.98

koriģētie rādītāji

Bilances rādītāji (LVL)	A	B	C	D	E
Krājumi	848	45697	111355	42769	4480
Debitori	870542	987143	144960	2881605	2725926
Nauda	37581	202151	25892	6328800	4701048
Apgrozāmie līdzekļi kopā	908971	1234991	282207	9253174	7431454
Īstermiņa saistības	608673	816329	879838	1050968	4651506
Likviditāte I	1.49	1.51	0.32	8.8	1.6
Likviditāte II	1.49	1.46	0.19	8.76	1.6
Likviditāte III	0.06	0.25	0.03	6.02	1.01

[1-2]

[0,8-1]

[0,1-0,7]

* atskaitot nākamo periodu izdevumus

* atskaitot nākamo periodu ieņēmumus

Pētāmo uzņēmumu anketas dati

1	Jūsu pamatdarbība, atzīmēt atbilstošos	A	B	C	D	E
	Siltumenerģijas ražošana		x	X	X	X
	Siltumenerģijas pārvades un sadale	X	x	x	X	X
	Siltumenerģijas tirdzniecība	X	x	X	X	X
2	Vai Jūs sniežat arī citus pakalpojumus ?	X	x		X	X
3	Līgumi par siltumnerģijas (SE)piegādi					
3a	Jūs līgumus par SE piegādi slēdzat ar namu apsaimniekotājiem, īpašniekiem, dzīvokļu un namu kooperatīvām sabiedrībām, iestādēm utml.	X	x		X	X
3b	Jūs līgumus slēdzat ar gala patērētāju (dzīvokļu īpašnieku)			X		
4	Rēķinu izrakstīšana					
a)	Rēķins tiek izrakstīts par ēku, namu (kopējā summā), tālāk to sadala namu apsaimniekotājs	X			X	X
b)	Rēķins tiek izrakstīts katram dzīvoklim vai telpu īpašniekam		x	X	X	
c)	Cits variants: (ierakstīt)					
5	PVN nodokļa likmes piemērošana					
a)	Visiem rēķiniem tiek piemērota standartlikme (22%)					
b)	Tiek dalīta SE iedzīvotājiem (12%); juridiskām personām (22%)	X	x		X	X
c)	Daļai apsaimniekotāju tiek izrakstīts rēķins ar 22% , daļai tiek dalīts SE iedzīvotājiem, un SE juridiskām personām atkarībā no noslēgtā līguma veida			X	X	
d)	Cits variants: aprakstīt					
6	Siltumenerģijas skaitītāju rādītāju nolasīšana (atzīmēt visus iespējamus variantus)					
a)	Veic Jūsu uzņēmuma darbinieki	X	x	X	X	X
b)	Ziņo klienti	X	x	X	X	X
	ar interneta starpniecība	X		X	X	X
	pa tālruni	X	x	X	X	X
	faksu	X	x		X	x
	iesniedzot speciāli izstrādātu aktu, paziņojumu-rakstveidā		x		X	X
	citi:					
c)	Rādījumus nolasām ar speciālas programmas, datu pārraidītāju palīdzību		x			
7	Jūsu klientu skaits (vidēji)				16000	
7a	iedzīvotāji		22	6095		
7b	juridiskās personas	201/7392dz		93		
8	Vai Jūsu uzņēmumā ir izstrādāta nedrošo un bezcerīgo debitoru novērtēšanas politika?					
8a	Jā	X	x	X		X
8b	Nē				X	
9	Vai Jūsu uzņēmums veido uzkrājumus nedrošiem parādiem					
9a	Jā	X	x	X	X	X

9b		Nē				
10	Jūs uzkrājumus veidojas pamatojoties: (atzīmējie atbilstoši ar X)					
a)	uz individuāla katra debitora izvērtēšanu	X	x			
b)	noteiktu % no apgrozījuma summas					
c)	% atkarībā no parādu kavējuma ilguma			X	X	X
d)	Jums ir citi izvērtēšanas kritēriji					
11	Pēc kādiem kritērijiem notiek bezcerīgo debitoru norakstīšana (īss apraksts)		šaubīgie , kas vecāki >10 gadi		likvidētās juridiskās personas, UR dati	
12	UIN 9.1 pants Uzkrājumi nedrošiem parādiem paredz iespējas nepalīdināt apliekamo ienākumu par uzkrājumiem nedrošiem parādiem palielinājuma summu, ja izpildās likumā noteiktie nosacījumi:					
a)	Vai esat šo iespēju izmantojuši	Nē	Nē	Nē	Jā	
b)	Plānojat izmantot 2012-2013 taksācijas gādā	Nē	Nē	Jā	Jā	
c)	Neplānojat	Jā	Nē			
	lemesli: (var atzīmēt vairākus)					
	Nav iespējams izpildīt nosacījumus	X	X	X		
	Neskaidrs un neviennozīmīgi saprotams izklāsts					
	Darbojas tikai 3 taksācijas periodus	X				
13						
	Likuma par Pievienotās vērtības nodokli 10¹ pants -priekšnodokļa korekcija zaudētiem parādiem					
a)	Vai esat šo iespēju izmantojuši	Nē	Nē	Nē	Nē	
b)	Plānojat izmantot 2012-2013 taksācijas gādā	Nē	Nē		Jā	
c)	Neplānojat		Nē	jā		
14	Kādas ir lielākās problēmas Jūsu uzņēmumam					
	saistībā ar debitoru parādiem, to atgūšanu,izvērtēšanu, norakstīšanu.					

- D**
- 1) Fizisko personu maksātnespējas procesi, kas parādus iekļauj saistību grafikā, bet kārtējos rēķinus līdz Nī izsolei nemaksā, normatīvie akti neparedz, kas apmaksās parādus, ja tiesa lems parādnieka atlikušās saistības dzēst
 - 2) Īrnieki pašvaldību dzīvokļos
 - 3) Jaunprātīgi nemaksātāji
 - 4) juridisko personu maksātnespējas procesi, parādu atgūšanas neiespējamība
 - 5) dzīvokļu izsoles sakarā ar hipotēkām, tiek dzēstas zemesgrāmatā reģistrētās piedziņas atzīmes, līdz ar to zūd jēga šāda veida ierakstiem
- B**
- 1) Ļaunprātīgie nemaksātāji
 - 2) Tiesas procesi velkas ilgi, tiesu izpildītāji naudu ieskaita tikai tad kad piedzīta visa pietiesātā summa
 - 3) Tā kā kopējais līgums par SE piegādi noslēgts ar Namu pārvaldi, ne ar katru dzīvokli, parādu piedziņas firmas pakļojumus nevar izmantot, savukārt namu pārvaldes ar parādniekiem necinās pietiekami.
- C**
- Grūtības ar parādu iekasēšanu

Maģistra darbs „Debitoru parādu uzskaitē, novērtēšana un analīze siltumapgādes uzņēmumos” izstrādāts LU Ekonomikas un vadības fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Ilze Heinola

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: docente dr.oec. Ruta Šneidere

Recenzents: docente dr.oec. Dagnija Daņeviča

Darbs iesniegts Grāmatvedības un audita katedrā

Metodiķe:

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījumu komisijas sēdē

.....

Komisijas sekretāre: